

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

LİDER SÖYLEMLERİNDE GÖÇ VE SEÇİM:
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ
(2014-2016)

Yüksek Lisans Tezi

FURKAN BATUR

İSTANBUL, 2019

T.C.

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**LİDER SÖYLEMLERİNDE GÖÇ VE SEÇİM:
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ
(2014-2016)**

Yüksek Lisans Tezi

FURKAN BATUR

Tez Danışmanı: PROF. DR. YILMAZ ESMER

İSTANBUL, 2019

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

Tezin Adı: Lider Söylemlerinde Göç ve Seçim: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri(2014-2016)

Öğrencinin Adı Soyadı: Furkan BATUR

Tez Savunma Tarihi: 04.11.2019

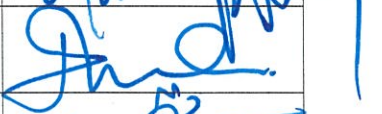
Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Burak KÜNTAY
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Burak KÜNTAY
Program Koordinatörü

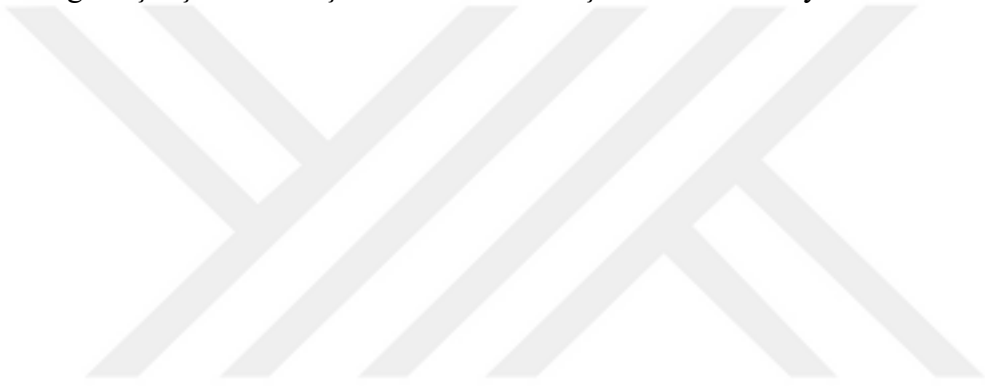
Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvan/Ad	İmza
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Yılmaz ESMER	
Üye	Prof. Dr. Ebru CANAN SOKULLU	
Üye	Doç. Dr. Selcen ÖNER	

TEŐEKKÖR

Çalışma hayatım ve yüksek lisans eğitimin boyunca desteğiyle bu çalıőmayı gerçekteőtirebilmemi sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Burak Kuntay'a, tez çalıőmam süresince kıymetli görüş ve düşüncelerini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Yılmaz Esmer'e ve jürimde yer alan hocalarım Prof. Dr. Ebru Canan Sokullu ile Doç. Dr. Selcen Öner'e teşekkürlerimi arz ederim.

Aynı zamanda tez sürecimde desteklerini esirgemeyen ve yanımda olan ailem ile değerli çalışma arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

ÖZET

LİDER SÖYLEMLERİNDE GÖÇ VE SEÇİM: TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ (2014-2016)

Furkan Batur

Küresel Siyaset Ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yılmaz Esmer

Kasım 2019, 78 Sayfa

Bu tez çalışmasında Almanya hükümet başkanı Angela Merkel ve Türkiye devlet başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 ve 2015 yıllarındaki söylemleri üzerinden Türkiye-AB ilişkileri incelenmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaşın göç hareketlerini arttırdığı dönemde imzalanan Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşması'yla uzun süredir durgun olan Türkiye-AB ilişkilerinde 2014 yılı başında yeni bir süreç başlamıştır. Aynı yıllarda Türkiye'de yerel seçimler, cumhurbaşkanlığı seçimi, 7 Haziran ve 1 Kasım parlamento seçimleri yaşanmıştır. Merkel öncülüğünde yürütülen süreçte, Erdoğan'ın Almanya ziyaretleri ve Merkel'in Türkiye ziyareti önem kazanmıştır. Bu araştırmada belirlenen haber sitelerinden günlük olarak arşiv taraması yapılarak söylemler tespit edilmiş, bu doğrultuda ilişkiler ekseninde liderlerin söylemlerinde ne gibi bir değişim olduğu ve bu söylemlerin Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğinde ne gibi bir etki yarattığı eleştirel söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Almanya, AB, Söylem, Göç, Seçim.

ABSTRACT

IMMIGRATION AND ELECTION IN LEADER RHETORIC: TURKEY-EUROPEAN UNION RELATIONS (2014-2016)

Furkan Batur

Global Politics And International Relations Master's Program

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Yilmaz ESMER

November 2019, 78 Pages

In this thesis, Turkey-EU relations are examined through the rhetoric of German Prime Minister Angela Merkel and Turkish Republic President Recep Tayyip Erdogan in 2014 and 2015. After the breakout of the civil war in Syria followed by increase in the immigration, a new process in Turkey-EU relations, which have been stagnant for a long time, began by the beginning of 2014 with the visa exemption and Readmission Agreement signed during the same period. During the same years, local elections, presidential election and parliamentary elections (July 7th – November 1st) were held in Turkey. Erdogan's visits to Germany and Merkel's visit to Turkey have gained importance in the process led by German Chancellor Merkel. In this research, the rhetoric were chosen by scanning archives from the news sites on a daily basis and by that, the change in the rhetoric of the leaders on the relations axis and the impact of these rhetoric on the future of Turkey-EU relations were evaluated by critical rhetoric analysis method.

Keywords: Turkey, Germany, EU, Rhetoric, Migration, Elections.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR.....	vii
ŞEKİLLER.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 METODOLOJİ.....	5
1.2 LİTERATÜR TARAMASI.....	7
2. AVRUPA BİRLİĞİ'NE TARİHSEL BAKIŞ.....	9
2.1 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI AVRUPA.....	9
2.2 SCHUMAN PLANI'NDAN AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU'NA.....	11
2.3 AB'NİN GENİŞLEME SÜRECİ VE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GELİŞMELER.....	12
3. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ.....	15
3.1 İLK BAŞVURUDAN ÖZAL'LI YILLARA	15
3.2 UZUN İNCE BİR YOL İLE YENİDEN ATILAN TOHUMLAR.....	19
3.3 AKP DÖNEMİNDE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ.....	22
3.3.1 2002-2007 Yılları Arasında Türkiye-AB İlişkileri.....	22
3.3.2 2007 Sonrası Türkiye-AB İlişkileri.....	24
4. 2014 YILI TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ.....	27
4.1 İLK ÜÇ AYLIK DÖNEMDE İLİŞKİLER.....	27
4.2 SEÇİM SONRASI DÖNEMDE İLİŞKİLER.....	34
4.3 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİNE DOĞRU TÜRKİYE.....	39
4.4 2014 YILI SONUNA DOĞRU İLİŞKİLER.....	40
5. 2015 YILI TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ.....	43
5.1 İLK ÜÇ AYLIK DÖNEMDE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ.....	43
5.2 7 HAZİRAN SEÇİMLERİNE GİDERKEN TÜRKİYE.....	46
5.3 7 HAZİRAN VE 1 KASIM GENEL SEÇİMLERİ.....	48
5.4 MERKEL'İN TÜRKİYE ZİYARETİ VE SON ÜÇ AYLIK DÖNEMDE İLİŞKİLER.....	50
6. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME.....	53
7. SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	70

TABLÖLAR

Tablo 6.1: 2014 Yılındaki Söylemlerin Temaları.....	54
Tablo 6.2: 2015 Yılındaki Söylemlerin Temaları.....	56

ŞEKİLLER

Şekil 5.1: 7 Haziran ve 1 Kasım Seçimleri Karşılaştırması.....	49
Şekil 6.1: Türkiye’deki Geçici Koruma Kapsamında Suriyeliler.....	61
Şekil 6.2: Almanların Göç Karşısındaki Tutumları.....	63

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFD	: Almanya İçin Alternatif Partisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Topluluğu
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BREXIT	: Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılması
BTP	: Bağımsız Türkiye Partisi
CDU	: Hristiyan Demokrat Birliği
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DAEŞ	: El Devle el İslamiye fil Irak ve'l Şam
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Alanı

EPP	:	Avrupa Halk Partisi
ESA	:	Eleştirel Söylem Analizi
EUROATOM	:	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HDP	:	Halkların Demokratik Partisi
HSYK	:	Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu
KKTC	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MGK	:	Milli Güvenlik Komitesi
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	:	Milli Selamet Partisi
S&D	:	Sosyal Demokratlar Grubu
SPD	:	Sosyal Demokrat Parti
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TÜSİAD	:	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

1. GİRİŞ

Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının art arda yarattığı yıkımlar ülkelerin toplumsal yapılarını değiştirip dönüştürürken, aynı zamanda devletlerin çift kutuplu sisteme entegre olma çabaları savaş sonrasında devletler arası ilişkilerin temel belirleyicisi olmuştur. İmparatorlukların dağılarak ulus devletlerin ortaya çıktığı ilk savaşın ardından ikinci bir savaşı da yaşayan Avrupa kıtasında, birbirleriyle uzun yıllar savaşmış iki ülke olarak Almanya ve Fransa'nın hem insan gücü hem de ekonomik bakımdan daha fazla harp edecek gücü kalmamıştır. Şartlar bu durumda iken dönemin Fransa Dış işleri Bakanı Schuman'ın girişimleri ile önce yazılı bir tasarı olarak altı ülkenin katılımıyla oluşturulan mutabakat, daha sonraları yavaş yavaş küçük bir ekonomik birliğe dönüşecek, nihayetinde ekonomik gücünün yanında kısa ve uzun vadeli planlamalar yapan siyasal açıdan güçlü bir birliktelik haline gelecektir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu örgütü, kuruluşundan itibaren devletlerin ekonomilerinde yaratmış olduğu pozitif etki ile zamanla kıtadaki tüm ülkeler için cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu ekonomik cazibenin kaynağını da şüphesiz ülkeler arasında yaratılan ortak pazar oluşturmuştur. Özellikle 1950'li yılların ikinci yarısında tarımsal üretimde problemlerin artmasıyla ekonominin gittikçe kötüleşmesi ve Amerikan yardımlarının azalması Türkiye'yi Avrupa pazarına doğru itmiştir. 1963 yılının Eylül ayında imzalanan Ankara Antlaşması sonrası ortak pazara dahil olan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün şu sözleri Türkiye-AB ilişkilerinin başlangıcı adına önem arz etmektedir¹:

“Ortak Pazar tarihi boyunca insan zekasının vücuda getirdiği en cesur eserdir. Milletler topluluğu için yeni bir dönem başlamaktadır. Bu, müstakbel nesillere bırakılacak en büyük mirastır. Bu anlaşma Türkiye ve Avrupa'yı ebediyete kadar bağlamaktadır.”

Devletler arası ilişkilerde ekonomi faktörü önemli olduğu gibi farklı faktörler de etkili olmaktadır. Türkiye-AB ilişkilerini değerlendirirken ekonomik etkenin yanında tarihsel

¹ Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/sedat-ergin-bayar-ve-inonuye-uzanan-ab-cizgisi-39118861>, (15.06.2019)

ve siyasal etkenleri de gözden kaçırmamak gerekir. Tarihsel olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan duraklama dönemine kadar Batı'ya doğru bir yönelim söz konusudur ve Cumhuriyetin ilan edilmesiyle ülke içinde yapılan reformlarda ve diğer ülkelerle ilişkilerde de Avrupa önemli bir yer tutmaya devam etmiştir. Bunların yanında ülkenin iç ve dış politikası ikili ilişkilerin kurulması açısından önemlidir. Dış politikada Kıbrıs konusunda Londra ve Zürih anlaşmalarıyla Yunanistan ile kısa süreli anlaşma sağlanmış gibi olsa da, her iki ülkenin karşılıklı güven sorunu mevcudiyetini korumuştur. Yunanistan'ın başvurusundan hemen iki hafta sonrasında Türkiye'nin de topluluğa başvurması ve dahil olmak istemesinde bu dış politika faktörü etkili olmuştur(Oran 2014).

Siyasal, tarihsel ve ekonomik sebeplerin yanında politika yapıcılarının da etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Siyasi karar alıcıların eylemleri, beden dili, tavırları ve söylemleri hem toplum içerisindeki ilişkileri değerlendirirken hem de uluslararası ilişkileri analiz ederken dikkate alınan faktörlerdendir. Siyasetin sosyal bilimler literatüründe farklı tanımları bulunmaktadır. Aristo ve Platon gibi Antik Yunan filozofları farklı tanımlar yaparken, Marx ve Weber gibi düşünürler hatta günümüz siyaset bilimcileri farklı tanımlamalar yapmaktadır. Polis, politeia, politica gibi kavramların kökünden gelen siyaset kavramı en genel anlamıyla, toplumun genelini ilgilendiren konularla ilgili olarak, onu oluşturan birimler arasındaki ilişkileri meşru güç ile düzenleyen eylemlerdir(Çam 2005).

Siyasetin tanımının yanında iktidar kavramını da açmak gerekmektedir. Siyaseti uygulayan, yöneten-yönetilen arasındaki ilişkide yönetim gücünü elinde bulunduran ve bunu meşruiyete dayandıran kavramı iktidar olarak adlandırabiliriz. Siyasal parti liderleri, temsil etme ve yönetme işlevi üstlendikleri partiler adına konuşmaya yetkili kişiler olduğu gibi, toplumu etkileme yeteneğine sahip kişilerdir(Taşdemir 2009). Günümüzde seçimle göreve gelen iktidarlar; karar uygulayıcılar yani siyasi partilerin genel başkanları, diğer bir deyişle cumhurbaşkanı, başbakan veya devlet başkanı gibi farklı kavramlarla tarif edilen kurumların başındaki kişilerdir. İktidarlar, toplumda belli bir destek sonucunda karşılık bulmuş oy oranlarına sahiptir ve bu oyları veren seçmen kitlesini kontrolü altında tutabilmek için yapmış oldukları icraatleri yani eylemleri önem taşımaktadır. Ancak siyasette sadece eylemlerin yapılması değil, bunların anlatılması yani liderlerin kullandığı dil ve söylemler de bir o kadar önemlidir.

Dil, en genel anlamıyla kişilerin iletişiminde etkili olan, toplumdan topluma değişen ve harflere anlamlar yüklenmesiyle açığa çıkan semboller sistemi olarak adlandırılabilir. Söylem ise, ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, müzakere ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçler ve meta eylemlerdir(Sözen 2017). Uluslararası sistemde devletler siyasi, ekonomik veya kültürel olarak üye oldukları veya olmaya çalıştıkları örgütlerle müspet ilişkiler gerçekleştirmek istemektedirler. İlişkilerin pozitif veya negatif doğrultuda gelişmesi günümüzde liderlerin söylemlerinden etkilenmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren inişli-çıkışlı bir süreçte seyreden Türkiye-AB ilişkilerini analiz ederken liderlerin söylemleri önem arz etmektedir.

Bu çalışma 2014-2016 yılları arasında Türkiye iç politikasındaki seçim eksenli gelişmelerin ve aynı yıllarda Suriye'den Avrupa ve Türkiye'ye yoğunlaşan göç hareketlerinin Almanya hükümet başkanı ve Türkiye devlet başkanının söylemlerinde nasıl bir etki yarattığı ve liderlerin söylemlerinin Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada temel soru, "ulusal veya uluslararası gelişmeler karşısında politik ve kısa vadeli amaçlarla iki ülke liderinin kullandığı söylemler, uzun vadede ne gibi etkiler doğurmuştur?" şeklinde oluşturulmuştur.

Çalışmada 2014 ve 2015 yıllarının seçilmesinin sebebi Türkiye iç siyaseti açısından önce yerel seçimler ile başlayan sürecin, cumhurbaşkanlığı seçimiyle devam etmesi ve 2015 yılında 7 Haziran ve 1 Kasım seçimlerinin yaşanmasıdır. Özellikle siyasal sistem açısından değişim gerçekleştirmeyi hedefleyen Adalet ve Kalkınma Partisi için cumhurbaşkanlığı seçimi büyük önem taşıırken, bu doğrultuda mecliste çoğunluğun sağlanarak gerekli değişikliklerin meclisten geçmesine ortam hazırlanması da önemli olmuştur. Bu noktada 7 Haziran seçimi sonrasındaki süreç de analiz edilecektir. Öte yandan 2011 yılında başlayan Arap değişim süreçlerinin etkisiyle Türkiye ve Avrupa'ya Orta Doğu'dan yoğun göçler yaşanmış ve Türkiye-AB arasında Almanya'nın yoğun çabalarıyla 2013 yılı Aralık ayında geri kabul noktasında anlaşma sağlanmıştır. Bu açıdan ilişkilerin geleceğini ve geldiğimiz noktayı analiz etmek açısından 2014 ve 2015 yıllarındaki gelişmeler büyük önem taşımaktadır.

Hipotez bu doğrultuda 2014-2016 yıllarındaki Almanya ve Türkiye ilişkilerinde Angela Merkel ve Recep Tayyip Erdoğan'ın kısa vadeli popülist söylemlerinin uzun vadede

Türkiye ve AB ilişkilerinde olumsuz sonuçlar doğuracağı ve bu söylemlerin karşılıklı güven konusunda problemler yaratacağı varsayımına dayanmaktadır. Uzun yıllardır Türkiye'nin örgüte tam üyelik amacıyla olduğu düşünüldüğünde belli dönemlerde oluşan gerginliklerde liderlerin söylemleri de değerlendirilmesi gereken konulardandır.

Araştırmanın evrenini 2014 ve 2015 yılları boyunca Almanya hükümet başkanı ve Türkiye devlet başkanının yapmış olduğu açıklamalar oluşturmaktadır. Bu iki yıllık dilim Türk siyasi tarihi açısından sistem değişikliğine gidilecek sürecin önemli bir basamağı olarak kabul edilirken, aynı yıllarda yoğun göç hareketleri yaşanmış ve Orta Doğulu göçmenlerin Avrupa'ya geçiş yolu olarak Ege ve Akdeniz ile Türkiye topraklarını kullanması Türkiye-AB ilişkilerinde farklı bir değerlendirme alanı oluşturmuştur. Türkiye'nin Avrupa serüveninde en önemli ülkelerden biri olan Almanya ile ilişkiler incelenirken, örneklem olarak *Almanya hükümet başkanı Angela Merkel* ve *Türkiye devlet başkanı Recep Tayyip Erdoğan* alınmıştır.

Çalışmada kaynak olarak Euronews haber sitesi alınmıştır. Bu haber sitesi günlük taranarak, Türkiye-AB ilişkilerinde önem arz eden toplantılar-görüşmeler belirlenmiş ve her iki liderin yaptığı açıklamalar dinlenerek konuşmalarda yapılan vurgular metne aktarılmıştır. Aynı zamanda bu açıklamaların sitelere yansımaları ve Almanca-İngilizce açıklamalar ile Türkçe yansımaları arasında tutarlılıklara dikkat edilmiştir. Yardımcı kaynak olarak Deutsche Welle haber sitesi de kullanılmıştır. Bunların yanında İKV'nin Türkiye-AB ilişkilerine dair çıkardığı yıllık tutanaklar incelenmiştir. İç siyasetteki gelişmeler Hürriyet gazetesi ekseninde arşivde incelenmiştir. İç politika için de yardımcı kaynak olarak Milliyet gazetesi kullanılmıştır. Türkiye-AB ilişkilerine tarihsel perspektifte bakarken, kütüphane arşivlerinden ve konu ile ilgili makalelerden, kitaplardan ve değerlendirmelerden faydalanılmıştır.

Tez çalışması üç ana kısımdan oluşmaktadır. Belirtilen tarih aralıklarında(2014 ve 2015 yılları) esas konuya odaklanılması açısından hem birliğin tarihi hem de Türkiye'nin birlikle ilişkileri kronolojik olarak ayrıntılara inilmeden incelenmiştir. Giriş bölümünün ardından AB tarihine ana hatlarıyla bakılmıştır. İki savaş arası dönem ve sonrasında kıtanın genel yapısı incelenerek çalışmaya başlanmıştır. Birliğin kökenlerine inilerek kuruluşu tetikleyen sebepler üstünde durulmuş ve kuruluş amaçlarından kısaca bahsedilmiştir. Kronolojik bir çalışmayla ilk genişleme hareketlerinden günümüze

kadar olan süreç değerlendirilerek yapının şekillenmesinde etkisi olan siyasi, askeri ve ekonomik sebepler üzerinde durulmuştur. İlk kısmın üçüncü bölümünde Menderes döneminde tohumları atılan Türkiye-AB ilişkileri yine tarihsel perspektifte kısaca incelenmiştir. Birliğe katılma yolunda atılan adımların hangi sebeplerle kesintiye uğradığı, milli mesele olarak gördüğümüz Kıbrıs meselesinin bu süreçteki gidişatı nasıl etkilediği, Turgut Özal'ın "Uzun ince bir yol" olarak açıkladığı müzakere başlangıcının birlikteki lider ülkelerin siyasi yapılarındaki değişikliklerle 1990'lı yılların sonunda hangi aşamalara geldiği, 2002 yılından 2007'ye kadar dış politika sürecinin daha sonra gelinen noktaya nasıl evrildiği değerlendirilerek birinci kısım sona erdirilmiştir.

Tezin ikinci ve ana kısmını oluşturan dördüncü başlıkta 2014 yılında Erdoğan ve Merkel'in söylemleri incelenmiştir. Bu yıl içerisinde günlük olarak online haber siteleri taranmış ve ilişkiler üç aylık periyotlarla anlatılmıştır. Yine bu dönemde Ağustos ayında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri iktidar partisi açısından büyük önem taşıırken, liderlerin seçim vaatleri ve söylemleri ikili ilişkiler açısından önemli olmuştur. Beşinci başlıkta yine üçer aylık dönem incelemesi şeklinde gidilerek, Türkiye siyasal tarihinin en önemli seçimlerinden biri olarak görülen 7 Haziran seçimleri ve sonrası yaşananlara değinilmiş ve 1 Kasım seçimleri değerlendirilmiştir. Bunların yanında Suriye'den Türkiye'ye ve Avrupa'ya doğru göçlerin yoğunlaştığı yıllar olarak 2014 ve 2015 yılları önem taşıırken, bu yıllarda yaşanan önemli olaylara değinilmiştir.

Üçüncü kısımdaki değerlendirme ve sonuç bölümlerinde araştırmanın bulguları üzerinden genel bir durum değerlendirilmesi yapılarak, Türkiye'nin AB yolundaki çabalarına karşın siyasi liderlerin söylemlerindeki vurgular yorumlanmış ve kısa vadede iç siyasette etkili söylemlerin uzun vadede ilişkilere ne yönde zarar verdiği veya fayda sağladığı ile ülkenin birliğe tam üye olarak dahil olmasının önünde yer alan engellerin aşılmasını bir o kadar daha zorlaştırdığı/kolaylaştırdığı vurgulanarak tez sona erdirilmiştir.

1.1 METODOLOJİ

Bu çalışmada eleştirel söylem analizi yöntemi uygulanacaktır. Frankfurt Okulu'nun dile yaptığı vurguyu merkezine alan ve eleştirel söylem çözümlemesi olarak da adlandırılan bu yöntem, geleneksel düşünme ve yazım uygulamalarının politik gayelere nasıl hizmet ettiğini, kişilerin düşünme biçimlerine ve eylemlerine nasıl etki ettiğini açıklamayı

amaç edinmiştir(Wooffitt 2005). Diğer bir deyişle söylem analizinin temelinde eleştiri vardır ve bu eleştiri genelde bireylerin veya sosyal grupların güç elde etmek ve ideolojilerini yaymak için dili nasıl kullandığına çevirmiştir(Elliott 1996).

Türkiye-AB ilişkilerinde Fransa'yla birlikte kilit ülke durumundaki Almanya'nın hükümet başkanı ve Türkiye devlet başkanının söylemlerindeki değişimi, hem Türkiye'deki seçimler hem de Orta Doğu'dan Türkiye ve Avrupa'ya göçlerin yoğunlaştığı dönemler üzerinden analiz edecek bu tez çalışması, Türkiye-AB ilişkilerinin geldiği noktayı değerlendirmemiz açısından literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Söylem analizi farklı disiplinlerden yararlanmaktadır. Özellikle söylem çalışmaları sosyoloji, psikoloji, edebiyat, iletişim, dilbilim gibi farklı alanlardan beslenmektedir. Bu nedenlerden dolayı söylem analizleri tek bir metoda bağlı kalmayan, farklı araştırma gelenekleri içinde yürütülen nitel bir araştırma yöntemidir(Tonkiss 2006). Söylemi temel alan söylem analizi yöntemi teorik ve uygulama açısından yapısalcılık, post yapısalcılık, post modernizm ve hermeneutikten beslenmektedir(Çelik ve Ekşi 2013).

Yapısalcılık, varoluşçuluğa tepki olarak doğmuş ve dilde öznenin ziyade nesneyi ön plana çıkarmıştır. Varoluşçulara göre dil gerçekliği yansıtmaz ama üretir(Orkunoğlu 2007). Zamanla yapısalcılığa gelen eleştiriler post yapısalcılığı oluştururken, daha metin merkezli anlayışla okuyucu ön plana çıkmıştır(Sözen 1999). Postmodernist anlayışla farklılaşan kitlelerin kültürüne yönelim olmuş ve kitle kültürleri yüceltilmiştir(Bolay 1998). Neuman(2008)'e göre ise hermeneutik, bir konuşma, yazılı kelimeler ya da resimlerden oluşan metnin ayrıntılı okunması ya da incelenmesine vurgu yapmaktadır.

Söylem analizi alanında ilk çalışmalar nicel olarak içerik analizi yöntemi ile başlasa da tam anlamıyla Avrupa eksenli olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır(İnal 1996). Bu çalışmalarda yazılı ve sözel olarak söylemler üzerinden çalışmalar yürütülmüş ve veri olarak ilk ağızdan alınan söylemler veya metinler bilimsel açıdan nitel araştırma yöntemleri vasıtasıyla değerlendirilmiştir. Avrupa eksenli gelişen söylem araştırmaları ekseriyetle Foucault öncülüğündeki eleştirel söylem analizi etrafında gelişmiştir. Bu çözümleme haricinde içerik çözümlemesi ve karşılıklı konuşma çözümlemesi de kullanılan diğer yöntemlerdir.

1.2 LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye’de yapılan söylem analizi çalışmalarında daha çok haber söylemleri üzerinden hareket edilmiştir. Özellikle siyaset bilimindeki yüksek lisans ve doktora çalışmalarında Çözüm süreci veya Gezi olayları gibi önemli toplumsal olaylara yönelik farklı haber metinleri üzerinden söylem analizi çalışmaları yapılmıştır. Söylem çözümlemesinde yukarıda da belirtildiği gibi farklı disiplinler iç içe olduğundan edebi metinler üzerinde içerik analizi çalışmaları, liderlerin grup toplantıları üzerinden araştırmalar ve tarihi metinler, eğitim bilimleri ve dil bilimleri üzerinde farklı çalışmalar literatürde mevcuttur.

Söylem analizi hakkında Türkiye’deki en önemli çalışmalardan birisi Edibe Sözen’in “Söylem” adlı çalışmasıdır(Sözen 2017). 1999 yılında basılan bu kaynak Türkiye’de söylem analizi çalışmalarında temel olarak kabul edilen en önemli eserlerden birisidir. Yine Hilal Çelik ve Halil Ekşi tarafından kaleme alınan makale de bu araştırma için başvurulacak kaynaklardan birisi olmuştur(Çelik ve Ekşi 2013).

Düzgit, 1999 ile 2007 yılları arasında Almanya hükümetinde görev yapan parlamenterlerin söylemlerine ve yapılan mülakatlar üzerine odaklanırken, Almanya’daki siyasilerin söylemleriyle inşa etmeye çalıştıkları Avrupalılık kimliğini analiz etmeyi ve Türkiye-AB ilişkilerinde söylem analizi metodunun uygulanabilirliğini ortaya koymayı amaçlamıştır.²

2014 yılında yayınlanan makalesinde Öner, Türkiye’nin AB üyelik hedefine ilişkin iç ve dış etkenlere odaklanmaktadır. Almanya parlamentosundan farklı siyasi parti temsilcileri, Berlin’deki vakıflar ve iş örgütü temsilcileri ile İstanbul’da Alman-Türk iş örgütünün temsilcileri ile görüşmeler ekseninde bu makale, Almanya’nın ayrıcalıklı ortaklık fikri ile Türkiye’nin tam üyeliği arasında bir politika geliştirmeye çalıştığını ve bunun arkasındaki nedenleri değerlendirmeye çalışmıştır(Öner 2014).

2018 yılında yayınlanan kitap bölümünde Öner, mülteci krizinin etkisiyle Türkiye-AB ilişkilerinin son yıllarda pragmatik kaygılar ve stratejik çıkarlar ekseninde ilerlediğine

² Senem Aydın Düzgit, Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi, <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/avrupa-birligi-turkiye.pdf>,(01.07.2019)

ve ilişkilerin ortak değerler temelinde ilerlemekten giderek uzaklaştığını vurgulamaktadır(Öner 2018).

Ebru Canan Sokullu, İngiltere'nin AB üyelik sürecini ve Brexit referandum süreciyle altında yatan sebepleri liderlerin tutum ve yaklaşımları üzerinden değerlendirmiştir(Sokullu 2017). Ebru Turhan, Türkiye'nin katılım sürecinde Almanya-Türkiye arasındaki siyasi ve ekonomik anlamda çift taraflı ilişkileri incelemiştir(Turhan 2016). Ermağan, Türkiye'nin AB entegrasyon sürecinde Türkiye-Almanya ilişkilerini Almanya'da yaşayan Türklerin rolü ve Alman devleti ile siyasi partilerinin tutumları üzerinden yaklaşmıştır(Ermağan 2012).

Ayrıca Türkiye'nin AB üyeliği üzerine 1999'da başlayan ve 2002-2007 yılları arasında nispeten olumlu seviyede ilerleyen ilişkilerden kaynaklı çok sayıda araştırma literatürde mevcuttur. İlişkilerin arka planı ve güncel durumu incelenirken, Karluk(2013), Oran(2014), Canan-Sokullu(2019), Öner(2014), Aydın-Düzgit(2013), Erhan(2017), Ermağan(2012), Turhan(2016) gibi yazarların yapmış olduğu çalışmalar da incelenmiş ve görüşlerinden faydalanılmıştır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NE TARİHSEL BAKIŞ

Türkiye-AB ilişkileri incelenirken ilişkilerin tarihsel arka planına bakmadan geçmek bu tez çalışması için uygun olmayacaktır. Bundan dolayı asıl odaklanılması gereken 2014-2016 yılı arasındaki Türkiye-AB ilişkileri ve *Almanya Şansölyesi Angela Merkel ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın* söylem analizlerinden önce, birliğin oluşum süreci ve yaşadığı önemli gelişmeler ana hatlarıyla incelenecektir.

2.1 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI AVRUPA

1914-1918 yılları arasında gerçekleşen ve insanlık tarihinin geniş cepheli ilk savaşı Birinci Dünya Harbi'nin yaratmış olduğu şartlar, ülkeler açısından sonraki yıllarda yaşanacak yeni bir savaşın zeminini oluşturmuştur. Özellikle savaştan galip çıkan ittifak grubu ülkeleri başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Almanya'ya şartları son derece ağır olan anlaşmaları imzalatırmışlardır. Savaştan yorgun ve yenik çıkan Almanya Versay Anlaşması ile ekonomik ve siyasi anlamda mevcut gücünü kaybederken, özellikle yıllardır çözüme kavuşamayan tartışmalı ekonomik sahalarını da Fransa'ya teslim etmek zorunda kalmıştır.

Uluslararası arenada bazı devletler güçlerini arttırarak sömürgeler üzerinden ekonomik kazançlarını arttırırken, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde mevcut sosyo-ekonomik bozukluklara 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik buhranının etkileri de eklenmiştir. Ekonomik darboğazdan bunalan halka karşı daha *milliyetçi söylemler* ülke gündemlerinde yer almış ve bu şartlarda ortaya çıkan yeni liderler siyasal havaya uygun bir biçimde gittikçe güçlenmeye başlayan faşist partiler üzerinden propagandalarını yürütmüşlerdir. 1930'lu yılların başında dünyada sağ partiler yükselerek iktidara gelirken, bunun ilk yansımaları Japonya'nın Mançurya'yı işgaliyle görülmüştü. Bu olayın bir benzeri de hemen birkaç yıl sonrasında Mussolini'nin Habeşistan'ı ilhak etmesiyle yaşandı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ABD Başkanı Wilson'un meşhur "*İdealizm*" prensibi ekseninde, yeni bir savaşı önlemek için kurulan Cemiyet-i Akvam ise yaşanan bu hadiselerle sessiz kalmış ve başta kurucu ülke ABD'nin birliğe

katılmamasıyla evrensel geçerliliğini kaybederken, milliyetçi partilerin iktidara geldiği ülkelerin zamanla birlikten ayrılmasıyla da etkisini gittikçe kaybetmiştir.

Uluslararası şartlar bu duruma doğru evrilirken Almanya'da Adolf Hitler önderliğinde Nazi Partisi'nin, İtalya'da Benito Mussolini liderliğindeki Faşist Parti'nin iktidarlara ve barış anlaşmalarının maddelerini ihlal eden eylemleriyle, 1930'lu yılların ikinci yarısında artık büyük savaşın çıkırtkanlığı tüm sesi ile duyulmaya başlamıştır. Savaşın başlamasından bir yıl önce Avusturya topraklarını kendi topraklarına dahil eden Hitler'e uluslararası tepki birkaç küçük açıklamayı geçmemiş, bu netice ise bir sonraki adımda Hitlerin 1 Eylül 1939 yılında Polonya'yı sınır ihlali sebebi ile işgal ederek İkinci Dünya Savaşı'nı fiilen başlatmasına kapı aralamıştır.

1939 yılı sonunda başlayan savaş, Fransa ve İngiltere'nin Almanlara savaş ilan ederek katılmasıyla çok cepheli olarak fiilen başlamıştır. Polonya'nın Alman topraklarına dahil edilmesinin hemen bir yıl sonrasında SSCB'nin Baltık ülkelerini işgal etmesiyle savaş daha da genişlerken, Balkan ülkeleri, Japonya ve nihayetinde ABD'nin dahil olduğu, Mihver-Müttefik ayrımının ortaya çıktığı savaş elli milyonun üzerinde insanın hayatını kaybedeceği, yine milyonlarca insanın göç edeceği, katliamların gerçekleşeceği insanlık tarihinin kara lekelerinden biri olarak tarihe geçmiştir.

Üstün bir Alman ırkı olduğu düşüncesi ile Adolf Hitler tarafından özellikle Yahudilere yapılan soykırımlar bu kara lekelerden yalnızca bir tanesidir. Gaz odalarında binlerce insan öldürülmüş, yaşadıkları topraklarından sürülmüş ve sınırsız işkencelere maruz kalmıştır. Bir diğer olumsuz durum ise savaşın artık cephe gerilerinden çıktığı ve şehirlere hatta sokaklara girdiğini gözler önüne seren nükleer bombaların kullanımının tarihte ilk kez bu savaşta uygulanmasıdır. Savaşın sonuna doğru Hiroşima ve Nagazaki'ye ABD tarafından yapılan nükleer saldırılarda şehirler tamamen yok edilmiş, insanlar hayatını kaybetmiş, hayatta kalanlar ise sağlıklarından mahrum bir şekilde hayatlarını devam ettirmeye çalışmışlardır.

Savaş sonrası dünyada yaşanan yıkımlar ağır şekilde kendini hissettirmiştir. Maddi ve manevi olarak yıpranan devletler bu kez SSCB ve ABD öncülüğündeki Soğuk Savaş düzeninde, ya taraflarını belirlemek ya da Bağlantısızlar Hareketi'ne katılarak ciddi maddi gelirlerden olma yollarını seçeceklerdi. Savaş bitiminin bir başka sonucu ise bu nedene bağlı olarak Cemiyet-i Akvam yerine Birleşmiş Milletler'in kurulmasıdır.

Birleşmiş Milletler yaşanan acıların ağırlığını daha fazla hissederek hareket etmeye çalışsa da yine tıpkı savaş dönemlerinde olduğu gibi büyük devletlerden oluşan üyeleri ve bu beş üyenin veto hakları ile çok da geçerliliği olmayan bir yapı olarak varlığını sürdürecektir ve eksiklikleri 1990'lı yıllardan günümüze tartışılacaktır.

Savaş bitiminden birkaç yıl sonra temelleri atılacak olan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu oluşturacak önemli güçlerden Almanya "*Berlin Duvarı*" ile ayrılan iki ayrı ülke durumunda olmuştur. Özellikle Doğu Avrupa olarak belirtebileceğimiz topraklar SSCB öncülüğündeki Doğu Bloku'nun etkisinde iken, Batı Avrupa ülkeleri ise Türkiye ile birlikte ABD öncülüğündeki Batı Bloku'nun etkisindeydi. Bu ayrışma doksanlı yıllarda birliğin genişleme dalgalarına yön verecek ve savaşın bitişiyle Sovyetlerin halefi Rusya'ya karşı Avrupa bütünlüğünün temel kaynaklarından olacaktır.

2.2 SCHUMAN PLANI'NDAN AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU'NA

İkinci Dünya Savaşı'nın kanlı yıllarında, 1924'te Kont Coudenhove Kalergi'nin "Pan Avrupa Birliği" ve 1930'da M. Briand'ın "Avrupa Federal Birliği" düşünceleri yankı bulamamış, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletler bu konuda ciddi düşünmeye başlamışlardır(Tekeli ve İlkin 1993, s.39). Savaştan sonra özellikle savaşın temel nedenlerinden olan değerli madenlerin kullanımının ortak bir üretim ile üst bir yapıya bağlanması tartışılmaya başlanmıştır. Bu koşullar sağlanırsa sorun ortadan kalkacak ve yeni bir savaşın nedeni önleneyecek, bununla birlikte önce ekonomik birliktelik ve ardından siyasi ortaklığın önü açılacaktır. 1949 yılında Avrupa Konseyi'nin kurulması ve Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan Benelüks Birliği yeni bir planın adeta zeminini hazırlamıştır. 1950 yılında Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Monnet'in tasarısı üzerinden meşhur Schuman Planı'nı açıklayarak Avrupa devletlerini üretimde birlikteliğe ve kontrole davet etmiş ve birliğe katılmayı düşünen ülkelere de kapıyı açık bırakmıştır.³

Schuman'ın bu planı doğrultusunda 1951 yılında Benelüks ülkelerinin ve İkinci Dünya Savaşı'nın rakipleri İtalya, Fransa ve Batı Almanya'nın katılımı ile altı ülke arasında AKÇT kurulmuştur. Bu topluluğun 1957 yılındaki AET'ye dönüşümüne kadar ülkelerin

³ T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/_105.html, (03.07.2019)

bakanları düzeyinde bazı adımlar atılsa da, bu girişimlerde tam anlamıyla başarı sağlanamamıştır. AKÇT'yi kuran altı ülke Roma Antlaşması ile ekonomik topluluğu oluştururken, yine bir yıl sonrasında da dünyadaki nükleer çalışmalara paralel olarak, 1956 Süveyş Krizi olaylarının da etkisiyle EURATOM oluşturulmuştur.

1965 yılına gelindiğinde ise kurucu üyeler arasında imzalanan *Birleşme Anlaşması* ile daha önceleri kurulan bu topluluklar birleştirilmiş ve tek bir konsey adı altında Avrupa Topluluğu adını almıştır. Hemen üç yıl sonrasında bazı Avrupa ülkelerinin girişimleriyle oluşturulan *Avrupa Serbest Ticaret Alanı(EFTA)*nın önemini yitirmesi sonucu üye devletlerin ekonomik topluluğa katılımıyla Gümrük Birliği tamamlanmış ve ortak bir alan oluşturulmuştur.

2.3 AB'NİN GENİŞLEME SÜRECİ VE SOĞUK SAVAŞ SONRASI GELİŞMELER

İki süper gücün yer aldığı savaş sonrası dünyada, İngiltere artık rakiplerine göre kısmen daha arka planda kalmıştır. Uzun yıllardır dünya sisteminin hakim gücü ve üstünde güneş batmayan ülke olarak tarif edilen İngiltere Avrupa'da yeni bir oluşum yaratılması düşüncesine mesafeli duruyordu. İngiltere'nin AB'nin kuruluşuna ve üyelik sürecine eleştirel baktığı, zaten birliğin bir parçası olmadığı günümüzde de Brexit sürecinde oldukça vurgulanmıştır. Bunu doğrular nitelikte, AT'nin kuruluş sürecinde de uzun yıllar savaşmış iki ülke olarak Fransa ve Federal Almanya başat güçler olarak rol oynamışlardır. İngiltere ise ABD ile yakın ilişkilerinden dolayı diğer liderler tarafından eleştirilmiş ve ülke Avrupa'da azalan gücünü de kaybetmeme düşüncesiyle de birliği en başlarda başarısız bir adım olarak görmüştür. Fransa Devlet Başkanı De Gaulle 1960'lı yıllarda İngiltere'nin sonradan yaptığı üyelik başvurusuna karşı çıkmış ve başvuru iki kez olumsuz sonuçlanmıştır. İngiltere'nin birliğe üye olması ancak De Gaulle'nin 1968 yılında görevini tamamlamasından sonra gerçekleşmiştir.

Gümrük Birliği'ni kabul eden topluluk artık ekonomik birlikteliği sağlayıp, zamanla siyasal bir topluluk haline gelme hedeflerini belirtmiştir. Bu doğrultuda atılan adımla ilk genişleme dalgası 1972 yılında *İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın* üye olmasıyla

sağlanmış ve üye sayısı dokuza ulaşmıştır. Norveç'in katılım durumu ise, ülkede yapılan referandum ile kabul edilmemiştir.⁴

1961 yılında imzalanan Atina Anlaşması ile tam üyelik hedefini belirleyen *Yunanistan* ülkede yaşanan darbe ile ilişkileri dondurmak zorunda kalmıştır. 1970'lerin sonlarında ekonomik kriterlerini yerine getirerek 1979 yılında katılım anlaşması imzalamış ve anlaşma 1981 yılında yürürlüğe girmiştir. Böylece ikinci genişleme ile üye sayısı ilk kez iki haneli sayılara ulaşırken, bu genişleme sürecinin üçüncüsü 1986 yılında *Portekiz ve İspanya* ile devam etmiştir. Şüphesiz bu ülkelerin başvuru süreçleri 1960'lı yılların başında olmasına rağmen katılımlarının ancak yirmi yıl sonra olmasında diktatörlükle yönetilmeleri etkili olurken, demokrasiye geçişlerinden sonra ekonomik gelişmişliklerindeki zayıflıkları da gecikmede etkili olan bir başka faktördür.

Seksenli yılların genişleme hareketlerinin yanında bir diğer önemli olay Almanya, Fransa, Belçika gibi ülkelerin öncülüğünde *Schengen Anlaşması'nın* imzalanmasıdır. 1985 yılında imzalanan anlaşmanın amacı, taraf ülkeler arasında tüm kara, deniz, hava alanlarındaki sınır denetimlerini kaldırmak, sığınma ve vize politikalarına ortak bir yaklaşım yoluyla üye devletlerin dış sınırlarındaki vize denetimlerinin koordinasyonunu sağlamaktır(Karluk 2013, ss. 186). 1990 yılında uygulamaya konulan anlaşma 1995 yılında yürürlüğe girmiştir.

1990'ların başında yaklaşık yarım yüzyıl dünya sistemine hakim iki süper güçten biri olan SSCB dağılmış, soğuk savaş sona ermiş ve dünya ABD öncülüğünde yeni bir düzene doğru yol almıştır. Sistemdeki değişimden ise en çok etkilenen ülkeler, yıllarca Sovyet şemsiyesi altında yer alıp, toplumun en küçük biriminden en büyük birimine kadar etkide kalan ülkeler olmuştur. Genişleme çalışmalarını sürdüren AT ise bu dönemde Doğu Avrupa olarak adlandırılan ülkelerin katılımları ile ilgilenmiştir. Sovyetler Birliği'nden ayrılan birçok Avrupa ülkesine göre ekonomik anlamda biraz daha iyi durumda olan ve mevcut üyelerle ortak ilişkiler yürütme noktasındaki başarılı ülkelerden *Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in* tam üyelik başvuruları 1993 yılında olmuş ve bu ülkeler iki yıldan daha az bir sürede birliğe üye olmuşlardır. Dördüncü genişleme evresiyle üye sayısı on beşe ulaşmıştır.

⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=281, (05.07.2019)

Üç yeni ülkenin ardından en kapsamlı genişleme beşinci dalga ile olmuştur. Yıllarca kontrollü ekonomi planları ile yönetilen ülkelere serbest modele geçişte yardım edilmiş ve siyasi dönüşümler için destek olunmuştur. Kriterleri daha hızlı tamamlayan birinci grup ülkeler ile 1997 yılındaki Lüksemburg Zirvesi'nde müzakerelere başlama kararı alınırken, hemen iki yıl sonrasında gerçekleşen Helsinki Zirvesi'nde kalan beş ülke için müzakerelere başlama kararı alınmıştır. 2002 yılındaki Kopenhag zirvesinde müzakerelerin tamamlandığı ilan edilmiş ve on yeni ülke (*Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, GKRY, Malta*) 2004 yılında birliğe üye olmuştur.⁵

Altıncı genişlemede ise 2007 yılında *Bulgaristan ve Romanya* birliğe katılırken, 2005 yılında müzakerelere başlayan ve 2011'de süreci tamamlayan *Hırvatistan*, 2013 yılı itibariyle birliğe yedinci genişleme ile son katılan yirmi sekizinci ülke olmuştur.

⁵ DMW(Uluslararası Diplomatlar Birliği), <http://www.dmwturkiye.org/sayfa.php?sayfa=51> , (05.07.2019)

3. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Cumhuriyetin ilanından günümüze Türkiye'nin Batılılaşma tartışmaları sürekli gündeme gelmiştir. Türkiye'nin gerek coğrafi konumu gerekse modernleşme yolunda attığı adımlar hem Avrupa'da hem de ülke içinde siyaset bilimciler ve sosyologlar tarafından tartışılmıştır. Oryantalist uzmanlar tarafından yapılan değerlendirmelerde Türkiye temelleri bakımından Doğu toplumuna yakın olarak görülmüş olsa da, bazı uzmanlar tarafından Cumhuriyetle birlikte yapısal reformları, demokratikleşme hareketleriyle Batı'ya yakın olarak da yorumlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun tamamlanmasıyla, Avrupa ve Anadolu topraklarını birleştirecek olan İstanbul'un fethinden önce fetih hareketlerinin Rumeli'ye doğru kayması aslında o yıllardan itibaren Batı'ya doğru yönelişi belirleyen önemli etkenlerden biri olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra Doğu Roma topraklarını fetheden Osmanlı, Kanuni Sultan Süleyman döneminde en geniş sınırlarına ulaşarak, Avrupa kıtasının büyük kısmını topraklarına dahil etmiştir. Bugünlerde Osmanlı eserlerinin izlerinin kaybolmadığı Avrupa topraklarına uzun yıllar hükmeden devlet, on yedinci yüzyılda duraklama dönemine geçmiş ve sonrasında topraklarının büyük bölümünü kaybetmiştir. Ancak günümüzde coğrafi olarak Avrupa ve Asya toprakları arasında köprü durumunda olan Türkiye'nin AB'ye üye olması, bir Avrupa devleti olarak görülmesi, demokratik teamülleri yerine getirip getirmeme noktasında eleştirilmesi gibi hususlar uzun yıllardan beri tartışılmaya devam edilmektedir.

Türkiye ile AB veya ilk ismiyle AET arasında ilişkilerin başlangıcından günümüze kadar olan süreç, bu bölümde kronolojik olarak ana hatlarıyla anlatılacaktır.

3.1 İLK BAŞVURUDAN ÖZAL'LI YILLARA

Cumhuriyetin ilanı ile yönünü Batı'ya çeviren Türkiye Cumhuriyeti, kurucu lideri ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde toplumun tüm kesimlerini kapsayan reform hareketleri ve demokratikleşme çabalarıyla onun işaret ettiği Batılılaşma yolunda emin adımlarla ilerlemeye çalışmıştır. Cumhuriyetin bu yıllarında dış politikanın temelini *Batıcılık* olduğunu belirtmek gerekmektedir (Balcı 2013).

Özellikle kuruluş yıllarından kalan Musul, Boğazlar ve Hatay gibi meselelerin çözümü dış politika konularının merkezini oluşturmuş ve 1930’lu yıllarda Sadabat Paktı, Balkan Antantı gibi dostluk anlaşmalarıyla bölge ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştirilmiştir. İç politikada ise, iki kez çok partili hayata geçiş denemesi yapılmış ve başarısız olunmuştur.

Kurucu liderin ölümünün ardından uzun yıllardır devletin farklı birimlerinde görevler yapmış İsmet İnönü cumhurbaşkanı olmuştur. İsmet İnönü göreve geldiğinde başlayan İkinci Dünya Savaşı devletin dış politikadaki ilkelerini savaşın dışında kalma ve denge gözetme olarak belirlese de, genel anlamda her iki devlet başkanının döneminde lider etkisinde Batı merkezli dış politika anlayışı etkilidir. Savaş sonrası iki kutuplu sistemin Batı Bloku’nda yer almak isteyen Türkiye, bu noktada uluslararası girişimlerde bulunarak farklı topluluklara üyelik başvurusunda bulunmuş ve iç politikada da demokrasi noktasında eksiklerini tamamlamaya çalışmıştır. 1946 yılında yapılan ilk çok partili seçimle tek parti dönemi sona ermiş ve demokratikleşme yolunda önemli bir adım daha tamamlanmıştır. 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu seçimlerden önce çıkarılmış ve bu düzenleme ile iki dereceli olan seçim sistemi, tek dereceli çoğunluk seçim sistemine dönüştürülmüştür.⁶

Tarihe tartışmalı olarak geçen seçimler sonunda Cumhuriyet Halk Partisi meclisin çoğunluğunu oluşturmuştur. 1950 seçimlerinde ise Demokrat Parti, dokuz milyon seçmenin yaklaşık %90’ının katılımının sağlandığı seçimde %55,2’lik oy oranıyla 416 milletvekiline sahip olmuştur.⁷ Bu seçim sonunda Türkiye farklı bir süreci tecrübe etmiş ve Osmanlı’nın son döneminde askeri ve bürokratik anlamda görev yapan ve cumhuriyetin kuruluşuyla görevlerine devam eden kişiler muhalefette yer alırken, daha çok kırsal alanlardan milletvekili seçilenler ve farklı görüşlere sahip olanlar iktidara gelmişlerdir. Bu süreç Şerif Mardin’in “*Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri*” makalesinde de belirttiği gibi 1923’ten 1946’ya kadar merkezin çevreye kuşku ile bakmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır(Şerif Mardin 2000).

⁶ YSK, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf>, (07.07.2019)

⁷ YSK, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007>, (07.07.2019)

1950 seçimlerinden zaferle çıkan Demokrat Parti’de başbakan Adnan Menderes olurken, cumhurbaşkanlığı makamına ise Celal Bayar gelmiştir. 1950’li yılların ilk yarısında Amerikan yardımlarının etkisiyle tarımsal alanda makineleşme sağlanmış ve böylece daha fazla alanda ekim yapılırken ekonomide de büyük oranda büyüme olmuştur. Ancak Demokrat Parti kapsamlı ve uzun vadeli ekonomik planlama yapma noktasında eksik kalmıştır. Özellikle Avrupa’nın savaş sonrası tarımsal ürün ve maden ihtiyacıyla kısa bir süre ekonomide parlak bir dönem yaşansa da, sanayileşmenin ikinci plana atılması, zorlu mevsim şartlarının yaşanması gibi sebepler 1954 seçimleri sonrasında ekonomik problemlere yol açmıştır. Yükselen fiyatlar, enflasyon artışı Başbakan Menderes’in ABD tarafından sağlanan yardımlara ihtiyacını arttırmıştır(Ahmad 2013).

1960 darbesi ile sonuçlanan bu on yıllık Demokrat Parti iktidarı döneminde NATO’ya katılma, ABD ile iyi ilişkiler içerisinde olma ve bölgesel anlaşmalara imza atma gibi dış politika hamleleri yanında uluslararasılaşan Kıbrıs meselesine değinmek Türkiye-AB ilişkilerini değerlendirmek açısından yararlı olacaktır. 1878 yılında İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan anlaşmayla İngiltere egemenliğine giren Kıbrıs, 1950’li yıllara kadar İngilizlerin kontrolünde kalmıştır. 1954 yılında uzun yıllar boyunca Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması noktasındaki talepler Yunanistan’ın sorunu BM’ye taşınmasına sebep olmuştur. Aynı yıllarda adada Türklere karşı başlayan şiddet eylemleri 1959 yılında başlayan müzakerelerle önce Zürih’te Türkiye ve Yunanistan’ın anlaşmasını, ardından Londra’da iki tarafın temsilcileriyle anlaşma imzalanmasını sağlamıştır. 1960’ta ise adada yaşayan iki halkın ortaklığına dayanan anlaşma ile Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.⁸

Kıbrıs meselesinin uluslararasılaşması Türkiye’nin AET’ye ilk başvurusunda ekonomi faktörünün yanında önemli etkenlerden biri olmuştur. Türkiye, Yunanistan’ın yaptığı başvuru sonrasında 1959 yılında hızlıca ortaklık başvurusunu yapmıştır. Ancak bu süreç hemen bir yıl sonrasında, 27 Mayıs’ta gerçekleşen askeri darbe ile sekteye uğramıştır. Özellikle topluluğa üye devletler arasında Türkiye’deki darbe sonrası siyasal ve sosyal yapının endişe edilmesi süreci yavaşlatırken, dört yıl boyunca yapılan uzun

⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa, (08.07.2019)

müzakerelerin ardından İsmet İnönü hükümeti ve topluluk arasında 12 Eylül 1963'te Ankara Anlaşması imzalanmış ve anlaşma 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir(Ceyhan 1991).

Aynı yıllarda Kıbrıs'ta olayların yeniden başlaması ve Türk dış politikasında ABD Başkanı Johnson'un yazdığı mektup sonucunda kamuoyunda Batı karşıtı bir düşünce oluşmaya başlamıştır. Özellikle iç politika açısından da Kıbrıs konusunda başlayan gösterilerde ülke içinde birlik sağlanmış ve süreç 1960'ların ikinci yarısında dünyada yaşanan gelişmelerin paralelinde Türkiye'de işçi ve öğrenci hareketlerinin yaygınlaşması, Batı karşıtı düşüncenin pekişmesine sebebiyet vermiştir. Ancak yine de bu yıllar Türkiye ve topluluk arası ilişkilerde hazırlık dönemi olarak adlandırılmış ve ticari bakımdan önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1960'lı yıllar Türkiye ve Yunanistan'ın topluluk ile ilişkilerinde eşitliğin olduğu dönem olarak adlandırılabilir. Dış politika açısından darbe sonrası Küba Füze Krizi ve sonrasında Kıbrıs meselesinde Johnson'un mektubunun etkisi fazlaca görülürken, 1973 yılına kadar Türkiye topluluk adına bir yükümlülük altına girmemiş ve 1970 yılında imzalanan Katma Protokol, 1971 yılında mecliste 69'a karşı 149 oyla kabul edilip, senato tarafından onaylandıktan sonra 1 Ocak 1973 yılında yürürlüğe girmiştir.⁹

1974 yılında CHP-MSP koalisyonu döneminde gerçekleştirilen Kıbrıs müdahalesi sonrası Türkiye'ye uygulanan ambargolar Türk ekonomisini olumsuz olarak etkilemiştir. Bundan dolayı dış politikada çok yönlü bir anlayış benimsenmiş ve bölge ülkeleriyle de iyi ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Türk siyasal tarihinde Ecevit ve milli hükümetler koalisyonlarının olduğu 1973-1980 dönemlerinde gerek dış politika hamleleri sonrası ekonomik bozulmalar gerekse uluslararası petrol krizleri gibi faktörlerle Türkiye-AT ilişkileri olumsuz olarak etkilenirken, 1980 yılında Süleyman Demirel'in liderliğindeki azınlık hükümetinin tam üyelik yolundaki talepleri ve alınan 24 Ocak Kararları ilişkiler açısından önemli bir hamleyi simgelemiştir. Ancak 1974 yılında Albaylar Cuntası'ndan kurtulan Yunanistan'ın bu süreçte topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunarak katılma yolunda olması, Portekiz ve İspanya gibi bölge ülkelerinin de tam üyelik başvurularından duyulan ekonomik talepleri yerine

⁹Hürriyet,
(08.07.2019)

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-ab-iliskileri-43-yillik-seruven-102826>.

getirememe endişesi, İran Devrimi ve Afganistan işgali gibi gelişmeler ve ülke içinde ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın olması gibi sebepler Türkiye'yi tam üyelik yolundan uzakta tutmuş ve 1980 yılında yaşanan askeri darbe ile de Özal'ın iktidarına kadar sürecek olan sorunlu bir dönem yine başlamıştır(Uysal 2001).

3.2 UZUN İNCE BİR YOL¹⁰ İLE YENİDEN ATILAN TOHURLAR

1980 darbesinin Türkiye iç ve dış siyasetinde etkisi uzun yıllar sürmüştür. Darbenin hemen sonrasında siyasal partilerin faaliyetleri durdurulmuş, ardından mal varlıklarına el konularak tüm partiler kapatılmıştır. Aynı zamanda parti liderleri tutuklanmış ve yeni oluşturulacak anayasa ve kurumlar açısından bütün yetki Kenan Evren başkanlığındaki Milli Güvenlik Komitesi'ne verilmiştir. MGK, Türkiye'nin yenilenmesi sürecinde eski liderlerin yerinin olmadığını vurgulamış ve bu süreçte parti liderleri dışında gazeteciler, belediye başkanları, sendika başkanları, akademisyenler gibi yüzlerce insan tutuklanmış, askeri mahkemelerde yargılanmaları sonrasında görevlerinden alınmış ve hapisanelerde yapılan sorgulamalar sonunda da çok sayıda insan işkenceden dolayı hayatını kaybetmiştir. MGK tarafından 1970'li yılların sonuna doğru şiddetini arttıran terör hadiselerinden sorumlu tutularak yapılan tutuklamalar ve uygulanan sıkı yönetim sonunda ülkede siyasal nedenli olaylar bitme noktasına gelmiştir(Zürcher 2015, ss: 401-405).

Darbe sonrası dönemin politik atmosferi içerisinde hazırlanan ve Kenan Evren'in yurt gezilerine çıkarak seçmenlerden kabulü için oy istediği anayasanın oylaması, 1961 Anayasası'nın kabulü için yapılan oylamadan sonraki ikinci halk oylaması olmuştur. 7 Kasım 1982 tarihinde gerçekleşen halk oylamasına %90'ın üzerinde rekor bir katılım olmuş ve yeni anayasa %91.4'lük evet oyu ile kabul edilmiştir.¹¹ Oylama sonucunda da anayasaya ekli bir madde ile Kenan Evren cumhurbaşkanı olmuştur.¹² Anayasa referandumunun yaşandığı 1982 yılının başında AT darbe sonrasındaki sessizliğini bozmuş ve AP Türkiye'ye yapılan mali yardımların demokratik haklar ve özgürlükler temin edilene kadar askıya alınması, karma komisyonun Avrupa kanadının seçimlerinin

¹⁰ 14 Nisan 1987 tarihinde Turgut Özal'ın, ANAP meclis grubunda dile getirdiği söz.

¹¹ BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39450106>, (10.07.2019)

¹² BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39450106>, (10.07.2019)

yenilenmemesi ve geçiş dönemi mali yükümlerinin yerine getirilmemesi sebebiyle gümrük indirimlerinin durdurulması gibi kararlar almıştır.¹³

Yeni anayasanın kabulünün bir yıl sonrasında bu kez Türkiye genel seçim heyecanını yaşamıştır. Eski siyasi liderlerin yasaklı olduğu bu seçimlerde birçok farklı parti kurulmuş ancak bu partiler gerekli onayı alamadığı için seçime katılamamıştır. Nihayetinde Necdet Calp tarafından kurulan Halki Parti, Turgut Sunalp'ın liderliğini yaptėı Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Turgut zal nderliğindeki Anavatan Partisi seçimlere katılmıştır. Seçim ncesi süreçte askerler tarafından desteklenen Turgut Sunalp ve Necdet Calp'ın partilerine karşı başarılı bir kampanya yürüten Turgut zal, seçimden zaferle çıkmıştır. Seçimin resmi sonuçlarına göre %45'in üzerinde oy alan ANAP, 211 milletvekiline sahip olarak mecliste çoğunluğu oluşturmuştur.¹⁴ Sürecin başarıya ulaşmasında şüphesiz ki Turgut zal'ın sivil siyaseti ve halk nazarındaki değeri, iş dünyası ve aynı zamanda dini çevrelerle ilişkileri ve bunları tetikleyen ekonomik görüşü etkili olmuştur.

zal'ın 1983'te başlayan siyasi hayatı önce 1989'a kadar başbakan olarak devam etmiş ve ardından ölümüne kadar olan süreçte cumhurbaşkanlığı görevinde bulunmuştur. Türkiye-AT ilişkileri açısından 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile başlayan süreçte ikinci önemli nokta 1987 yılında Turgut zal öncülüğünde topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunulması olmuştur. 6 Kasım'da gerçekleşen seçimlerin ardından, 7 Aralık 1983 tarihinde cumhurbaşkanından hükümeti kurma görevini alan zal'ın hükümet programını açıklarken TBMM'de söz ettiği şu satırlar ilişkilerin geleceği açısından önemli ipuçları vermiştir:¹⁵

“Batı Avrupa lkeleriyle ilişkilerimizi karşılıklı anlayış, işbirliği ve hak eşitliği esaslarına uygun olarak geliştirmek samimi arzumuzdur.

6 Kasım seçimleriyle Türkiye'nin demokratik rejime olan bağlılığı bir defa daha ispat edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmaya başlaması ve normal demokratik nizamın yeniden işlerlik kazanmasından sonra Avrupa Konseyi ile ilişkilerimizin normalleşmemesi için bir sebep kalmamıştır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile münasebetlerimizde, esas hedefimiz tam üyelik olmakla beraber, bütün saşfalarda menfaatlerin dengelenmesini esas alan bir anlayış içinde olacağız.”

¹³ AB Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf, (10.07.2019)

¹⁴YSK, http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008_, (10.07.2019)

¹⁵TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimiz_c_ilt8.pdf, (12.07.2019)

Darbe sonrası 1981 yılında önce Yunanistan'ın, 1986 yılında ise Portekiz ve İspanya'nın katılımlarıyla genişleme sürecine devam eden AT ile 1986 yılında bakanlar düzeyinde başlayan görüşmeler, hemen bir yıl sonrasında Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile yirmi dört yıl sonrasında başka bir heyecanla yeniden başlamıştır. Özellikle Özal hükümetinin ithal ikameci politikalardan serbest piyasa ekonomisine geçişi, Batı ile ilişkileri iyi bir seviyede tutarak aynı zamanda Orta Doğu ve Türk dünyası ile ilişkileri de adeta bir nevi pazar anlayışı içerisinde tutması siyasi açıdan denge için ilişkilerin seyrinde önemli rol oynamıştır. 13 Nisan 1987 yılında başvurudan hemen bir gün öncesinde yaptığı açıklamada şu satırları vurgulamıştır:¹⁶

“Avrupa müşterek pazarına resmen üyelik için müracaatımız sırası gelmiştir. Uzun ince bir yolun, yokuşlu bir yolun başındayız. Zorlukları olan bir yol bu. Uzun müzakereler olacaktır. Bizi kızdıracak belki çok hadise olacaktır. Hiç beğenmediğimiz, istemediğimiz lafları duyabiliriz. Ama cesaretli aynı zamanda sabırlı, dikkatli, hesaplı olmamız mecburiyeti vardır.”

1987 yılında yapılan başvuru ile ilişkilerde yaklaşık olarak altı yıllık aranın ardından normalleşme dönemi başlamıştır. Ancak aynı yıllarda Gorbaçov liderliğindeki Sovyetlerin Varşova Paktı'nın dağılma kararını alması ve ardından Berlin duvarının yıkılması topluluğun yönünü Doğu Avrupa'ya çevirmesine neden olmuştur. Başvurumuzun iki yıl aradan sonra değerlendirilmeye alınmasının sebeplerinden en önemlisi de bu olmuştur. 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile AT'den AB'ye dönüşen topluluğun, hukuksal yapısı yeniden dizayn edilmiş ve bir yıl sonrasında açıklanan Kopenhag Kriterleri ile önceliğin Doğu Avrupa olduğu yinelenerek, birliğe dahil olmada bazı kriterler getirilmiştir. 1995 yılında geçiş döneminin tamamlanmasıyla 1 Aralık 1996 tarihinde sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ile Türkiye Gümrük Birliği'nin bir parçası haline gelmiştir. Ancak bir yıl sonrasındaki Lüksemburg Zirvesi'nde on iki aday ülke ilan edilmiş ve bu ülkeler arasında Türkiye yer almamıştır. Yeniden donma noktasına gelen ilişkilerin hemen iki yıl sonrasında ise Türkiye Helsinki Zirvesi'nde aday ülke ilan edilmiştir. Şüphesiz bu noktada, Avrupa'da Almanya-Fransa eksenli lider değişimlerinin ve Bülent Ecevit'in Almanya Başbakanı'na Kopenhag kriterlerinin kesinlikle yerine getirileceği yönünde yazdığı mektubun etkisi olmuştur. Böylece Avrupa'da Türkiye'ye karşı olan tutum bir nebze de olsa değişmiştir(Erhan 2017). 1998 yılı öncesi Şansölye Helmut Kohl liderliğindeki

¹⁶ NTV, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/152239.asp>, (12.07.2019)

koalisyon hükümeti Türkiye'nin AB üyeliğine karşı durmuştur. 1998 yılında yapılan seçimlerde kurulan SPD/Yeşiller hükümetinin ve Şansölye Gerhard Schröder'in Türkiye hakkındaki politikaları değişmiş ve gerek Almanya'nın 1999 yılında konsey başkanlığı süresince yaptığı faaliyetlerde ve gerekse Türkiye'nin Helsinki'de aday ülke ilan edilmesinde Schröder'in büyük etkisi olmuştur.¹⁷

3.3 AKP DÖNEMİNDE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

3 Kasım 2002 seçimiyle tek başına meclis çoğunluğunu oluşturan AKP, 363 milletvekiline sahip olurken, bir önceki seçimde %10 barajına takılan Deniz Baykal liderliğindeki CHP ise 178 milletvekiliyle meclisteki ikinci partidir.¹⁸ Seçime katılan iki parti ve 9 bağımsız milletvekili dışında tüm partilerin meclis dışında kaldığı seçim, Türk siyasi tarihi açısından önemli bir kırılma noktası oluşturmuş, toplumun farklı kesimlerinin temsilinin azaldığı iki partili mecliste özellikle AB ile ilişkiler açısından başlayan müspet dönem devam etmiştir. Bu bölümde AKP dönemi ikili ilişkiler açısından iki döneme ayrılarak incelenecektir.

3.3.1 2002-2007 Yılları Arasında Türkiye-AB İlişkileri

2002 seçimleri sonrasında iktidara gelen AKP'nin öncelikleri arasında büyük bir ekonomik kriz sonrasındaki toplumsal yaraların sarılması ve bu yönde iktisadi kararlar almak yer alıyordu. Aynı zamanda seçim zaferinin ardından önceki yıllarda başlayan ve AB uyum sürecine dayanan yasaların devamı ve meclisteki partiler arasında tartışılan noktaların hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi ile süreç devam etmiştir. AKP ve CHP eksenli oluşan meclis aritmetiğinde biri AB entegrasyonuna dayalı diğeri daha ihtiyatlı bir şekilde AB yanlısı iki partinin desteğiyle reformlar hızlıca yasalaşmıştır. Bu süreçte kuşkusuz diğer etkili olan şeylerden birisi kendisini daha çok merkez sağ çizgisinde muhafazakar demokrat olarak tanımlayan ve “*milli görüş gömleğini çıkardı*” söyleminin AB'de de başarılı bir şekilde yankı bulması olmuştur. Aynı yıl gerçekleşen

¹⁷ BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/incele/762/-turkiye-almanya-iliskileri-ve-turkiye'nin-ab-uyelik-sureci/#.Xcgmwuj7TIW>, (11.10.2019)

¹⁸ YSK, <http://www.ysk.gov.tr/tr/03-kasim-2002-xxii-donem-milletvekili-genel-secimi/3009>, (15.07.2019)

Kopenhag Zirvesi bir kırılma noktası oluşturmuş, komisyonun raporu doğrultusunda 2004 yılının Aralık ayında üyelik müzakereleri başlamıştır(Taşkın ve Aydın 2016, ss.459-480) Fakat 17 Aralık 2004 tarihinde Türkiye'nin kırmızı çizgilerinden olan ve daha önce Annan Planı¹⁹ ile de birleşmesi gündeme gelen Kıbrıs'ın bir bütün olarak tanınması talebi Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan'ın tepkiyle toplantıdan ayrılması ile önemli bir dönüşüm yaşatacak ve İngiltere Başbakanı Tony Blair'ın görüşme talebiyle yeniden başlayan müzakereler liderlerin önemini daha fazla gösterecektir:²⁰

“Türkiye'nin masadan çekileceğini ve Avrupa'nın da çekilip çekilmemekte kararsız kaldığını düşündüğüm, hayli geç bir saatte yapılan görüşmeyi hatırlıyorum. Bu konuda gecenin ilerleyen saatlerinden sabahın ilk saatlerine kadar hayli yoğun bir dizi görüşme yapıldı. Süreci tekrar rayına oturtmayı başardık.”

Uzun süren görüşmeler sonucu 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerinin başlangıcı adına tarih belirlenmiştir. Aynı gün Milliyet gazetesi manşetinde şu ifadeler yer almıştır: “ *Dünyanın gözü Lüksemburg'da. 3 Ekim Türkiye ile Avrupa'nın müzakerelere başladığı gün diye mi tarihe geçecek, medeniyetler buluşmasının ağır bir darbe yediği kara gün olarak mı?*”. Bu manşetin altında Erdoğan'ın yine AB için yaptığı uyarı, “*Ya küresel güç olun, ya da Hristiyan kulübü*” şeklinde vurgulanmıştır.²¹ Dönemin Başbakan Yardımcısı ve Dış işleri Bakanı Abdullah Gül'ün yer aldığı toplantı sonu fotoğrafının altında ise 4 Ekim 2005 tarihli haber manşetinde Mustafa Kemal Atatürk fotoğrafının yanında “*Yeni Avrupa, Yeni Türkiye*” manşeti yer almış ve alt kısımda Abdullah Gül'ün de yer aldığı üçlü birlik fotoğrafı gösterilmiştir.²²

¹⁹ Kıbrıs'ta BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından 2003 yılında sunulan BM çözüm önerisinin adıdır. İki İngiliz egemen üs bölgesi hariç tüm adayı kapsayan bu belge Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve AB üyesi olmasını öngörmüştür. Mart 2004'te ilk şekli üzerinden zaman içinde yapılan değişikliklerle 24 Nisan 2004'te referanduma sunulan bu çözüm belgesi Kıbrıs Türk toplumunun %64,9 evet oyuna karşı, Rum tarafının %75,83 oy oranıyla hayır oyu vermesiyle reddedilmiştir. Referandumdan kısa bir süre sonra da Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında AB üyesi olmuştur. (Hasgüler 2018)

²⁰ “Uzun İnce Bir Yol” Belgeseli, <https://www.youtube.com/watch?v=aEQxU86PfS4>, (11.05.2019)

²¹ Milliyet Arşiv, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/7UDFc2EowbrFKkxs2XEPTw_x3D_x3D_, (28.11.2018)

²² Milliyet Arşiv- http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/y5x3biDBjWGA7fLNmIppCw_x3D_x3D_, (30.11.2018)

Bu tarihten itibaren başlayan müzakereler neticesinde fasıllar açılmaya başlanmıştır. 1998 yılından itibaren aday ülkeler için her yıl yayınlanan ilerleme raporu, 9 Kasım 2005 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanmıştır.²³ Yine 2006 yılının başında Türkiye'nin önerisiyle KKTC'ye uygulanan ambargoların kaldırılması karşılığında Türkiye'nin deniz ve hava limanlarını açma önerisi BM Genel Sekreteri'ne sunulmuştur. Fakat Kasım ayında yayınlanan ilerleme raporunda bu önerinin gerçekleşmediği belirtilerek, Türkiye'ye ek süre verilmiştir. Aralık ayı zirvesinde ilerleme kaydedilmediği gerekçesiyle sekiz faslın müzakerelerinin başlamayacağı ve diğer fasılların kapanacağı kararı alınmış ve Brüksel Zirvesi'nde kabul edilmiştir. 2006 yılına dair müspet bir gelişme olarak AB Konseyi'nde alınan önemli bir kararla, 2010 yılında İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olması kabul edilmiştir.²⁴

3.3.2 2007 Sonrası Türkiye-AB İlişkileri

2007 yılından sonra Türk dış politikasını etkileyecek şekilde yerel ve küresel açıdan pek çok olay yaşanmıştır. Bu olaylar dış politikanın yönünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Birliğin Fransa ile birlikte motor ülkesi konumundaki Almanya'da 2005 yılında göreve gelen Merkel'in Türkiye'nin AB üyeliğine karşı tutumuna, 2007 yılında Fransa'da cumhurbaşkanı seçilen Sarkozy'nin benzer görüşleri de eklenmiştir. Liderlerin söylemlerinde Türkiye'nin tam üyeliğine karşı duruş öne çıkarken, özellikle *ayrıcalıklı ortaklık*²⁵ vurgusu ön planda olmuştur. Mehmet Ali Birand'ın Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy ile gerçekleştirdiği röportajda cumhurbaşkanının tam üyeliğe yönelik görüşleri şu şekildedir:²⁶

²³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, (11.10.2019)

²⁴ AB Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf, (20.07.2019)

²⁵ Türkiye-AB İlişkilerinde ilk kez Nisan 2000 yılında Fransa Eski Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing tarafından dile getirilen ve 2004 ile birlikte Alman lider Angela Merkel tarafından tekrar gündeme getirilen

“İmtiyazlı Ortaklık” seçeneği Türkiye'nin 14 Nisan 1987'deki tam üyelik başvurusundan sonra “Ayrıcalıklı Ortaklık” ya da “Stratejik Ortaklık” gibi değişik isimlerle pek çok kez dile getirilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını istemeyen gibi bazı AB üyesi ülkeler tarafından ortaya atılan “İmtiyazlı Ortaklık” hakkında herkesin üzerinde uzlaştığı bir hukuki tanım bulunmamaktadır. (Akçay 2016)

²⁶ Mehmet Ali Birand, <http://www.milliyet.com.tr/-turkiye-nin-uyeligi-ne-avrupa-birligi-ne-ne-de-kendisine-yarar-saglar-/mehmet-ali-birand/guncel/yazardetayarsiv/25.02.2011/1356865/default.htm>, (22.07.2019)

“Türkiye ile Avrupa Birliği’nin, aslında ne Türkiye’ye ne de Avrupa Birliği’ne faydalı olacak bir tam üyeliğe kadar gitmeksizin, mümkün olduğunca sıkı ilişkiler yürütmeleri gerektiğine inanıyorum. Bunu dile getirerek kimseye hakaret etmiyorum ve hiçbir şekilde ülkenize duyduğum derin hayranlığı sorgulamıyorum.”

ABD’de başlayıp, tüm dünyayı etkileyen 2008 ekonomik krizinden AB üye ülkeleri içerisinde Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi daha zayıf ekonomilere sahip olan ülkeler büyük ölçüde etkilenmiştir. Bulgaristan ve Romanya gibi ekonomik açıdan tam yeterliliğe sahip olmayan iki ülkenin de birliğe katılması bundan sonraki genişleme sürecinin sorgulanmasını sağlamıştır. Bu yılı takip eden dönemlerde Tunus’ta başlayarak Orta Doğu’ya yayılan protestolarla birçok ülkede başlayan isyanlar yoğun göç hareketlerine sebep olmuştur. Ekonomik problemlere göç hareketleri de eklenince, Avrupa genelinde oy oranları gittikçe artan sağ partiler gündemde yer almaya başlamıştır. Özellikle toplumun duyarlılıklarını etkileyecek şekilde sosyal ve ekonomik yardımlardan yararlanan göçmenlere karşı, bu durumdan onları sorumlu tutan bir üslup dalgası Avrupa kıtasına yayılmıştır. O yıllardan sonra yapılan seçimlerde gittikçe güçlenen sağ partiler günümüzde meclislerde temsil gücüne kavuşmuşlardır. Bu partilerin göçmen karşıtlığının yanında genellikle Türkiye’nin AB üyelik durumuna da karşı olduğu görülmektedir.

2011 yılında AB Bakanlığı’nın kurulması sürecinde başlangıç noktası, 4 Temmuz 2000 tarihinde Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak kurulan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’dir. 9 Ocak 2009 tarihinde Egemen Bağış, ABGS’de düzenlenen törenle Başmüzakerecilik görevini devralmış ve böylelikle ilk kez münhasıran AB’den sorumlu bir Devlet Bakanı ve Başmüzakereci atanmıştır. 7 Temmuz 2011 tarihi itibarıyla AB Bakanlığı, AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış’a bağlı olarak çalışmaya başlamıştır.²⁷

Türkiye iç siyaseti açısından 2007 yılı itibarıyla dış politikadaki çok yönlülük hem ekonomik hem siyasi anlamda ülkeyi 2008 ekonomik krizinden çok fazla etkilememiştir. Özellikle 2007 yılında asker-sivil ilişkileri açısından *Ergenekon* ve *Balyoz davaları* ile çalkantılı bir dönem başlamıştır. Anayasa değişiklikleri, Çözüm süreci, Gezi olayları gibi hadiseler iç siyasette söylemlerin sertleşmesine sebebiyet

²⁷ AB Bakanlığı,
https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB_Rehberleri/01_rehber.pdf,
(11.10.2019)

vermiştir. Özellikle 2013 yılı Mayıs ayındaki Gezi olayları sonrasında yaşanan hadiselerde kamuoyunda *protestolara dış destek algısı* yer almış ve bu süreçte Başbakan Erdoğan'ın söylemleri oldukça sertleşmiştir.²⁸ Aynı yılın sonundaki 17-25 Aralık operasyonları ile hükümet ve Gülen cemaati sorunları başka bir boyuta taşınmış ve iç siyasette günümüze kadar sürecek farklı bir dönem başlamıştır.

2007'den 2013 yılına kadar küresel ölçekte yaşanan tüm hadiseler, *karşılıklı şartlılık ilkesine göre imzalanan Vize Serbestisi ve Geri Kabul Anlaşması* gibi ortak düzlemde Türkiye-AB ilişkilerini 2013 yılı Aralık ayında tekrar başlatmıştır. Geri Kabul Anlaşması genel olarak bir ülkede veya sınırları belirlenmiş olan bir grup ülkede yasadışı olarak bulunan kişilerin anlaşma yapılan ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini düzenlerken, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması temelinde de, Türkiye'de veya AB'ye üye ülkelerden birinde, ülkeye giriş, bulunma veya ikamet etme koşullarını sağlamayan veya sağlayamaz duruma düşen kişilerin belirlenen şartlar ve kurallar çerçevesinde ilgili ülkeye geri gönderilmesi amaçlanmıştır.²⁹ Bu anlaşmaya bağlı imzalanan AB-Türkiye Vize Serbestisi Diyaloğu'nun amacıysa, kısa süreli seyahat amaçlı Schengen alanına seyahat eden Türk vatandaşlarına uygulanan vize yükümlülüğünün kaldırılmasına yönelik ilerleme kaydetmektir.³⁰ 2013 yılından günümüze ise Türkiye, anlaşmaya bağlı 72 kriterden 66'sını yerine getirebilmiş ve bundan dolayı karşılıklı şartlılık ilkesi esasına dayanan anlaşma henüz hayata geçememiştir.

²⁸ Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogan-gezi-parki-mesaji-alinmistir-23505720>, (25.07.2019)

²⁹ AB.gov., https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, (27.07.2019)

³⁰ AB Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/vize-serbestisi-diyalogu-6896>, (11.10.2019)

4. 2014 YILI TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Bu bölümde 2014 yılı Türkiye-AB ilişkileri üçer aylık periyotlarla incelenmiştir. Geri Kabul Anlaşması sonrası başlayan ılımlı ilişkilerde ilk üç aylık dönem sonunda Türkiye’de yerel seçimler yaşanmış ve ardından ikinci üç aylık döneme geçilmiştir. Ağustos ayında cumhurbaşkanlığı seçimi yaşanması sebebiyle üçüncü başlıkta bu dönem eksenli gelişmeler incelenirken, seçim sonrası dönem ise son üç aylık periyot şeklinde değerlendirilmiştir.

4.1 İLK ÜÇ AYLIK DÖNEMDE İLİŞKİLER

2014 yılı başlarında Türkiye-AB ilişkileri 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Anlaşması ekseninde ilerliyordu. Ocak ayının ikinci haftasında dönemin AB Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun Strazburg’a yapmış olduğu ziyaretinden henüz bir hafta geçmeden, *20-21 Ocak tarihlerinde*, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Brüksel’e iki günlük bir ziyarette bulunarak önemli görüşmeler gerçekleştirdi. Ziyaretten önce basın mensuplarına açıklama yapan Erdoğan’ın konuşmasında bazı noktalar öne çıkıyordu. Türkiye-AB ilişkilerindeki üç yıldan fazla süredir olan durgunluğa dikkat çeken Başbakan, Kasım ayında yeni faslın açılmasıyla başlayan yumuşamanın, Aralık ayında Geri Kabul ve Vize Muafiyeti Anlaşması ile hızlandığını belirtti. Yaklaşık bir ay öncesinde yaşanan *17-25 Aralık operasyonlarına* atıf yapan başbakanın, özellikle bu noktada kendilerinin hedef alınmasından ve daha da önemlisi ekonomik açıdan yıpratılmak istenilen ülkenin kötü bir imajla olumsuz faaliyetler ile anlatılmasından rahatsız olduğunu ve ziyaretin *ülkede yaşananların doğru ve tarafsız bir şekilde ifade edilmesi* bakımından önemli olduğunu vurgulamasıydı. Erdoğan aynı zamanda yargıya müdahale noktasındaki eleştiriler karşısında; *“yargının kesinlikle tamamına değil, yargı içindeki belli bir örgütlenmeye müdahale edildiğini”* de kanıtlarla sunacağız diye eklemiştir. Büyük bir teknokrat-bürokrat ekibi ile ziyaretin gerçekleşeceğini belirten Erdoğan, konuşmasında Fransa Cumhurbaşkanı Hollande’nin Cumhurbaşkanı Gül’e yapacağı ziyaretten bahsediyor ve *“2014 yılı demokratikleşme çalışmaları açısından,*

daha cesur adımların atıldığı, *reformların daha kararlı adımlarla sürdüğü* önemli bir yıl ve dönüm olacaktır” diyerek konuşmasını sonlandırıyor. ³¹

Ziyaretin yapıldığı günlerde iç siyasette ülke gündemini meşgul eden bir başka mesele de şüphesiz Suriye’ye gönderilen yardım tırlarının durdurularak, içlerinden çıkan silahların basında yankı bulması ve muhalefet tarafından oldukça eleştirilen bir durum yaşanmasıydı. Erdoğan hadiseyi yüksek bir tonda eleştiren ana muhalefet liderine yüklenerek, istihbarat teşkilatları faaliyetlerini açığa çıkarmakla suçlarken, ilerleyen günlerde dünya gündeminde de yer alacak, silahların kime gönderildiği gibi soru işaretlerini oluşturan süreç başlayacaktır. Özellikle basın özgürlükleri konusunda yayınlanan raporlarda ülkenin gerek AB gerekse diğer uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinde belirleyici faktörlerden özgürlük endekslerine etki edecek “*MİT Tırları Davası*”, “*Enis Berberoğlu ve Can Dündar davaları*” ile gündemde yer almaya devam edecekti.

Brüksel’de gerçekleştirilen toplantının ardından AB Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy ve AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ile Başbakan Erdoğan’ın düzenlediği ortak basın toplantısında Erdoğan, durgunluk sonrası yaşanan canlanmadan duyulan memnuniyeti belirterek konuşmasına başlamıştır. Küresel ekonomik krizden ciddi bir biçimde etkilenen AB’nin son dönem ekonomik göstergelerinin olumlu yönde olmasının, *karşılıklı çıkara dayanan TR-AB ekonomik ilişkilerinin önemini* gösterdiğini vurgulamıştır. Suriye’de yaşanan olaylarla ilgili olarak, yaklaşık 700.000 sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye’nin 2 milyar dolar civarında harcaması olduğunu belirten Erdoğan, *uluslararası camiadan gelen desteğin ise 130 milyon dolar* olduğunu ve bu oranın da duyarlılığın ne kadar “yüksek!” olduğunu göstermesi bakımından önemli bir gösterge olduğunu söylemiştir. Üçüncü başlıkta ortak sorunlardan Kıbrıs sorununa değinen başbakan, “*Her iki halkın menfaatine dayalı olacak şekilde, kazan-kazan esasına dayanan neticeyi görebiliriz ve bunu hep birlikte*” kazandırabiliriz.” demiştir. Üçüncü başlığın sonunda, “*AB’ye yük olmak için değil, yük almak için girmek istediğimizi değerli konsey ve komisyon üyelerine defaatle ilettik.*” vurgusu ile dördüncü

³¹ Erdoğan, Brüksel Ziyareti Öncesi Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=anzb3QbxyHA>, (25.07.2019)

ve son başlığa geçmiştir. Türkiye’de son dönemde yaşanan olaylarla ilgili olarak Erdoğan’ın konuşmasında şu ifadeler öne çıkmıştır:

“Kuvvetler ayrılığı noktasında demokrasiye inanmış ülkeler hassastırlar ve hukukun üstünlüğü noktasında bu ülkelerin bir problemi yoktur. Fakat yargının bağımsızlığı noktasında eğer yargı tarafsızlık ilkesinden koparsa, ortaya çıkan ciddi sorunları aşmak için yargının tarafsızlığını ve bağımsızlığını belli esaslara bağlamak gerekir. Yasama ve yürütmeyi dışarıda bırakarak yargıyı tamamen sorumsuz şekilde değerlendirecek olursak da, o zaman devlet yargı devleti olur ve demokrasi devleti olmaz. Biz demokratik bir hukuk devletinden yana olarak halkın iradesinin üstünde bir güç kabul etmiyoruz. Yasama organı halkın iradesinin tecelli ettiği yer olduğundan, bu organ yargıda problem olduğunda bunu düzenlemekle mükelleftir.”³²

Toplantı sonundaki soru-cevap bölümünde başbakanın sorulara verdiği cevaplarda dezenformasyonların yaşanabildiği, fitne, fesat ve iftiraların güçlenen Türkiye’ye kaşı olduğunu vurgulayarak son soruya cevap vermesi dikkat çekmiştir. 17-25 Aralık operasyonları sonrası yaşanan tutuklamaların ve bakanların istifalarının yaratmış olduğu ortamda, gerek yorumcular gerekse AB tarafından adaletin sağlanması noktasının kuşkulu bir şekilde dile getirilmesi Erdoğan’ın ziyaretinin mahiyetini gözler önüne sermekteydi. Ocak ayı sona ererken Fransa Cumhurbaşkanı’nın 22 yıl aradan sonraki resmi Türkiye ziyaretinin ardından Cumhurbaşkanı Gül İtalya’yı ziyaret ediyor ve Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da güncel uluslararası sorunların konuşulduğu ve Münih’te gerçekleşen konferansa katılıyordu.

3-4 Şubat 2014 tarihlerinde Merkel’in davetlisi olarak Almanya’ya giden Erdoğan, Almanya Dış Politika Enstitüsü’nün düzenlemiş olduğu toplantıda açıklama yapmıştır. Konuşmasına 2014 yılının tarihi bir yıl olacağını söyleyerek başlayan Erdoğan, Merkel ile gerçekleştirilecek çalışma yemeğinde dış politika ve ekonomiye yönelik meselelerin ele alınacağını ve ardından Avrupalı Demokratlar Birliği’nin düzenlediği organizasyonda Almanya’daki Türk vatandaşlarla bir araya gelineceğini belirtmiştir. Yaklaşık yirmi dakikalık konuşmasının ilk bölümünde küresel ekonomik kriz, Arap uyanışı, Mısır ve Suriye meseleleri başta olmak üzere birçok sorunun aslında “Türkiye’nin AB’ye değil de, AB’nin Türkiye’ye ihtiyacı olduğunu gözler önüne serdiğini” vurguladı. Ardından 2002 ile 2012 arasındaki düzenli büyüme oranlarını,

³² Erdoğan - Rompuy - Barroso Ortak Basın Toplantısı,
<https://www.youtube.com/watch?v=NkUNoM27Mec>, (28.07.2019)

nüfus artışına rağmen işsizlik sayısındaki düşüşü, yüksek ve belirsiz enflasyonun geride kaldığını ve Türkiye'nin bütçesinin artık “sarsılmaz” bir disipline kavuştuğunu belirtmiştir. “30 Mart tarihinde gerçekleştirilecek yerel seçimlerin tarihi nitelikte bir dönüm noktası olacağını ve bu seçimden sonra “Eski Türkiye” dönemi yerine “Yeni Türkiye” çağını başlatacağına inanıyorum” sözleri yerel seçimlerin önemini göstermesi açısından önemlidir. Seçimler ile birlikte terör meselesine de değinen Erdoğan, büyüyen ekonomi, reformlar ve “barışçıl dış politika” ile 2023 hedeflerine ulaşacağımıza hiçbir şüphemiz yoktur demiştir. Türkiye-AB ilişkileri ya da Türkiye-Almanya ilişkileri dar çerçevede mevcut sorunlarla ele alınmamalı diyen Erdoğan, tarih ve gelecek arasında bağlantı kurabilmenin önemini söylemiş ve göç, kültür, inanç, ekonomi yönüyle siyasette popülizm malzemesi yapmanın tarihe ve geleceğe haksızlık olur demiştir. Özellikle bu toplantısındaki konuşmada Filistin meselesini verilen örneklerle üç kez vurgulayan Erdoğan, Mısır ve Suriye üzerinden yerel ölçekli problemlerin, küreselleşme ile birlikte küresel çözümlerle çözülebileceği ve 21. yüzyılda Orta Doğu, Afrika, Balkanlar ve Asya ile bağları sebebiyle Türkiye'nin rolünün önemine değinmiştir. “Nasıl 20. yüzyıl tarihi Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti olmadan yazılamazsa; 21. yüzyılı şekillendirmek de Türkiyesiz imkansız olacaktır.” demiştir. Son olarak bu konuşmasında daha önce Brüksel’de vurguladığı Suriye meselesine değinmiş ve özellikle Türkiye'nin mülteciler noktasında yaptıklarına vurgulayarak, dünyanın kayıtsızlığını eleştirmiştir.³³

Bu toplantının ardından gerçekleşen görüşme sonrası Erdoğan ve Merkel ortak bir basın açıklaması gerçekleştirmiştir. Erdoğan'ın konuşmasında özellikle vurguladığı noktalardan biri *Almanya’da yaşayan Türk vatandaşların cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullanacak olması* hususudur. İç siyasetteki yerel seçimlere değinen Erdoğan, bu seçimler kimin belediye başkanı olup olmasının belirlenmesinden ziyade, hangi partinin ne kadar oy alacağını göstereceğinden bu seçim *bizim için test niteliğinde* olacaktır demiştir. 2014 yılının Türk-Alman bilim yılı ilan edildiğini ve bu doğrultuda Türk Alman Üniversitesi'nin kurulduğunu hatırlatarak, birçok alanda iş birliğine sahip iki ülkenin ilişkilerinin olumlu yönde devam etmesi ve yeni fasılların açılmasının diğer önemli noktalar olduğunu belirtmiştir. Merkel ise, konuşmasına Türk-Alman

³³ Erdoğan, Alman Dış Politika Cemiyeti Konuşması, <https://www.youtube.com/watch?v=GLTdpFsCT2s>, (26.07.19)

Üniversitesi'nin önemine değinerek başlamış ve ardından cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullanma hadisesine vurgu yapmıştır. Burada buna değinirken aynı zamanda kendisini *“sadece kuşaklar boyu Almanya’da yaşayanların değil, tüm Alman vatandaşlarının şansölyesi olarak görüyor ve hissediyorum ve bunu da altını çizerek söylüyorum”* diyerek vurgulaması dikkat çekmiştir. Komisyon anlaşması ve terörle mücadele noktalarında işbirliğinden kısaca bahseden Merkel, ardından Suriye meselesine değinmiştir. *Erdoğan ile aynı fikirleri taşıdığını ve Cenevre süreciyle BMGK’da Almanya’nın Rusya, Çin ve İran noktasında mücadele ettiğini belirterek konuşmasını sonlandırmıştır.*³⁴

Genel toplantı konuşmalarının aktarıldığı giriş bölümlerinin ardından basın mensuplarının sorularını yanıtlayan iki liderin cevaplarında birkaç nokta ön plana çıkmıştır. Erdoğan, Suriye noktasında Güvenlik Konseyi’nde tıkanma yaşandığını belirterek, bu durumun *BM’nin reform ihtiyacını gösterdiğini* dile getirmiştir. Türkiye ve AB ilişkilerinin geleceği açısından sorulan başka bir soruda Merkel, Türkiye ile ucu açık ve süre sınırı olmayan görüşmeler yürütüldüğünü, *kişisel olarak tam üyeliğe karşı tereddütleri ve eleştirileri olduğunu belirtmiş* ve 23. ve 24. Fasıllar konusunda desteğini bildirmiştir. Erdoğan’ın 2008 yılındaki Almanya ziyaretinde söylemiş olduğu *“Asimilasyon insanlık suçudur, asimile olmayın entegre olun”* sözüne değinerek sorulan soruya ise, Erdoğan gülerek cevap vermiş ve sayın şansölye ile bu konuda benzer görüşlere sahibiz demiştir. Merkel ise uyumun öneminden bahsederek, Kuzey Almanya ve Bavyera bölgesi örneklerine değinerek, iki taraflı hoşgörü olmasından yana olduğunu vurgulamış ve sözlerini noktalamıştır.³⁵

Erdoğan’ın 2008 yılında Köln’de kullandığı *“Asimile olmayın, entegre olun”* söylemini yine bir yıl sonrasında Belçika’nın Hristiyan Demokrat Parti milletvekili Mahinur Özdemir’i kabulünde kendisi³⁶, 2013 yılında dönemin *AB Bakanı ve Baş müzakerecisi Egemen Bağış* tarafından Batı Trakya’daki Türk azınlıklar için³⁷ ve son *Başbakan*

³⁴ Erdoğan-Merkel Ortak Basın Toplantısı, https://www.youtube.com/watch?v=GxI_ZAIvwQE, (26.07.2019)

³⁵ Erdoğan-Merkel Ortak Basın Toplantısı ,https://www.youtube.com/watch?v=GxI_ZAIvwQE, (26.07.2019)

³⁶ Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/gundem/entegre-olun-asimile-olmayin-226740>, (27.07.2019)

³⁷ HaberTürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/884628-entegre-olun-ama-asimile-olmayin>, (28.07.2019)

Binali Yıldırım tarafından 2018 yılında yine Almanya ziyaretinde³⁸ olmak üzere çok kez farklı lider tarafından farklı konularda kullanılmıştır.

Bu programın ardından Erdoğan “*Berlin Buluşması*” adı altında düzenlenen programda yaklaşık bir saatlik konuşma yapmıştır. Cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullanma hakkına kavuşan vatandaşlar ile buluşan Erdoğan, cumhurbaşkanlığı adaylık ihtimaline de yönelik olarak adeta miting havasında geçen konuşmasına “*Eski Türkiye*” vurgusunu yenileyerek başlamıştır. Özellikle 79 yıllık süreç üzerinden ekonomik verilerle birlikte dünyanın her yerine ulaşan ticaret hacimlerini belirtmiş ve “*Fellik fellik dolaşacağız, dünyanın her yerine ulaşacağız.*” sözünü yüksek sesle paylaşmıştır. Sağlık, ulaşım, yardımlar vs. gibi birçok alanda yapılan yenilikleri de söyleyerek, ana muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu’na “*genel müdür*” olarak hitabını yenilemiş ve onun SSK genel müdürlüğü üzerinden o dönemde yaşanan sıkıntıları Almanya’da da vurgulamıştır. Yine “*üçüncü havaalanı projesine karşı çıkıyorlar, Marmaray’ı istemiyorlar, üçüncü köprü inşasına da karşılar*” diyerek, “*Bizim filimizin ulaştığı yere, bunların hayalleri bile ulaşmaz*” sözünü söylemiştir. Yine bu kısımda *millet*, *ecdat*, *tarih*, *mazlum* gibi kelimeler ile Filistin, Suriye gibi konularda hassasiyetleri belirtmiş ve sık sık kullandığı Mehmet Akif’in şu sözlerini iletmiştir: “*Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz. Gelmişiz dünyaya milliyet nedir öğretmişiz!*”. AB ile imzalanan Vize Muafiyeti Anlaşması’nı da belirten Erdoğan, üç yılı işaret ederek vatandaşlara hitaben, “*Sizler AB’ye girdiğimizde bize rehberlik edeceksiniz.*” diyerek Türkiye ile bağlarınızı koparmayın önerisinde bulunmuştur. Son olarak, *projelerimizi engellemek isteyenlerin maşaları*, ibaresiyle gönderme yapan Erdoğan, darbelerle kesintiye uğrattıkları Türkiye’ye yine böyle planla geldiklerini söylemiş ve bu kısımda şu satırları vurgulamıştır:

“Bunlarda zerre kadar vatan sevgisi yok! Gücün yetiyorsa burada bunları yapmaya çalış.”

“Takiyye-yalan her yol var bunlarda, maşaların heveslerini kursaklarında bıraktık.”

“Gelsinler siyaseti Türkiye’de yapsınlar.”

“Unutmayın ki, en büyük hırsızlık: milli irade hırsızlığıdır.”³⁹

³⁸ Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/entegre-olun-ama-asimile-olmayin-40744497>, (01.08.19)

³⁹ Erdoğan’ın Berlin Buluşması, <https://www.youtube.com/watch?v=hgNOQIb10o>, (01.08.2019)

Şubat ayı içerisinde AB gündemini Ukrayna’da yaşanan olaylar oluşturmuştur. Aynı zamanda Mayıs ayında gerçekleşecek seçimler için adaylara destek açıklamaları gelirken, Türkiye’nin tam üyelik yolundaki engellerinden biri olan Kıbrıs meselesinin çözümü adına müzakereler iki yıl aradan sonra yeniden başlamış ve Kıbrıslı Türk ve Rum temsilciler Şubat ayı sonunda Ankara ve Atina’ya ziyarette bulunmuşlardır. Türkiye’de tartışmalı internet yasası önce mecliste kabul edilirken⁴⁰, daha sonra ise iki maddede değişiklik önerisi sonucu Cumhurbaşkanı yasayı onaylamıştır. Aynı şekilde Abdullah Gül, HSYK kanununda değişiklik yapılmasını düzenlemeyi de Şubat ayı sonunda onaylamıştır. Önce 10 Şubat tarihinde TÜSİAD’a ağır sözlerle⁴¹ yüklenen başbakan ardından 19 Şubat tarihinde partisinin seçim beyannamesini açıklarken medyayı ise şu sözlerle eleştirmiştir:⁴²

“Bu işin içinde bir de TÜSİAD var. Sen git işine bak. Sen git üretim yap. Sen Türkiye’de bu iktidarın döneminde kazandığını hiçbir zaman kazanamadın. Şöyle kazandınız: bundan önce iktidarlardan istediğiniz gibi farklı yollardan bir şeyler istiyordunuz. Onlar size vermiş olabilir ama bizden bunları alamazsınız. Bizden hakkınızı alırsınız. Hakkınız olmayı alamazsınız. Bakkal dükkanı nasıl kontrol ediliyorsa vergilerde defterlerle sen de kontrol edileceksin. Bundan önce sizi gelip kontrol etmiyor olabilirler ama şimdi kontrol edileceksiniz.”

“Kabataş’ta linç edilen başörtülü kızımızın tekrar manşetlerle linç etmenin bedelini ödeyecekler. Tamamen hukuksuz ses kayıtlarının bedelini ödeyecekler. Bürokrasidekiler de hukuk içinde bedelini ödeyecekler. Buna sessiz kalanlar da destekleyenler de aynı şekilde bedelini ödeyecekler.”

Mart ayı içerisinde özellikle iç politikada da hareketli günler yaşanmıştır. Yerel seçimler yaklaşırken, üst üste mitingler yapılmış ve liderlerin sert söylemleri gazete manşetlerinde yer almıştır. Gezi olaylarında yaralanarak uzun süredir yaşam mücadelesi veren Berkin Elvan’ın cenazesi sonrası protesto için toplanan kalabalığa müdahale edilmiş ve benzer olaylar 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde de yaşanmıştır. Bu aya damga vuran Türkiye’nin gündeminde Twitter ve Youtube yasağının yer almaya başlamasıdır. Ses kayıtları ve kaset iddialarına bağlı olarak açıklama yapan Erdoğan, *“Bazıları Youtube, Facebook şudur budur diyorlar. Atacağımız adımlar var. Acaba dünya ne der, şu bu ne der inanın hepsinin demiyorum, benim ve bazı arkadaşlarımın kararlılığı var. Biz bu milleti Youtube’a, Facebook’a şuraya buraya yediremeyiz.”*

⁴⁰ Euronews, <https://tr.euronews.com/2014/02/06/tartismali-internet-yasasi-kabul-edildi->, (01.08.2019)

⁴¹ Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/basbakan-erdogan-dan-tusiad-a-sen-git-istanbul-yerelhaber-19443/>, (02.08.2019)

⁴² Haberler.com, <https://www.haberler.com/basbakan-erdogan-bu-ulke-tankla-topla-tufekle-5687866-haberi/>, (02.08.2019)

sözleri sonrası başlayan tartışmalara Twitter yasağı da eklenmiştir.⁴³ Yasağa DNS ayarları değiştirilerek sosyal medya üzerinden tepki gösteren vatandaşlar, normal günde atılan tweet sayısından daha fazla tweet atarak cevap verse de, Türkiye’ye bu yasak sonrası AB başta olmak üzere pek çok ülkeden tepki gelmiştir. AB kurumlarından yapılan açıklamalarda, bu yasağın AİHM’nin ifade özgürlüğü tanımına aykırı olduğu belirtilmiş ve Erdoğan’ı ifade özgürlüğünü serbest bırakmaya davet etmişlerdir. Cumhurbaşkanı Gül’ün bu durumların Türkiye gibi AB ile müzakere yapan bir ülke için hoş olmayan durumlar şeklinde değerlendirmesine karşı Başbakan, ulusal ve uluslararası tepkiler karşısında sert açıklamalarına devam ederek, İstanbul’da gerçekleşen mitinginde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bu Twitter, Youtube, Facebook aileleri kökünden sarstılar. Montaj var, yalan var, her yol var. Biz bu Tweet’i kapatacağız. Neymiş? Özgürlüklere tahammülsüzlükmüş. Kim olursa olsun dinlemem. Dünya karşımıza dikilse bile gereken tedbirleri alırım. Biz kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz.”⁴⁴

4.2 SEÇİM SONRASI DÖNEMDE İLİŞKİLER

30 Mart tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimin resmi sonuçlarına göre AKP büyükşehir belediye başkanlığında oyların %45.54’ünü alırken, belediye başkanlığı noktasında da %43.13 oy almıştır.⁴⁵ Bir önceki yerel seçime göre oyunu arttıran AKP’de, 2011 genel seçimine göre yaklaşık %4-5’lik bir düşüş yaşanmıştır. Seçim akşamı gerçekleştirdiği ve zamanla geleneksel hale gelen “*balkon konuşmasını*” eşi ve çocukları ile yapan Erdoğan, bu seçimde kaset, montaj siyasetinin kaybettiğini vurgulamıştır. Seçim zaferinin dünya basınında farklı yansımaları olmuştur. *El Pais gazetesi* Erdoğan’ın otoriterliğe kayışını sandıkta meşrulaştırdığını belirtirken, *New York Times gazetesi* saldırgan kampanya yürüten Erdoğan’ın seçimi adeta referanduma dönüştürdüğünü ve bundan sonraki süreçte ya parti kuralını değiştirerek dördüncü kez başbakan olacak ya da cumhurbaşkanı olacak şeklinde belirtmiş ve *Financial Times* zaferin yolsuzluk

⁴³ Euronews, <https://tr.euronews.com/2014/03/07/basbakanin-sosyal-medya-ile-ilgili-sozleri-tartisma-yaratti>, (03.08.2019)

⁴⁴ Hürriyet Almanak 2014, s:130.

⁴⁵ AA, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ysk-kesin-sonuclari-acikladi/161770#>, (04.08.2019)

soruşturması ve bir dizi sızıntıdan sorumlu tuttuğu düşmanlarına karşı muhtemel bir baskı oluşturacağını manşetlerine taşımıştır.⁴⁶

Nisan ayı içerisinde Türkiye’de Twitter yasağının Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinin yansımaları görülürken, Erdoğan bu noktada Anayasa Mahkemesi’nin karar iptalini uygulayacaklarını ancak karara saygı duymadıklarını belirtmiştir. Özellikle dönemin AYM başkanı Haşım Kılıç’ın ve Erdoğan’ın karşılıklı açıklamaları gerginliği göstermiştir. Bu dönemin içinde yaşanan diğer önemli hadise, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kimin aday olup olmayacağı tartışmalarıdır. Çeşitli senaryolar üzerinden medyaya yansıyan tartışmalar bir süre daha devam etmiştir. 26-29 Nisan tarihlerinde Türkiye’yi ziyaret eden Almanya Cumhurbaşkanı program kapsamında katıldığı bir konferansta, internet ve sosyal medya kısıtlamaları, gazetelere yayın yasağı getirilmesi ve eleştirel düşünceye sahip gazetecilerin işten çıkarıldığı ve yargılandığı ortamdan dolayı korkuları olduğunu ve demokratik toplumların ilk şartının özgür bir biçimde bilgilendirmek ve bilgilendirilmek olduğu noktasında görüşlerini belirtmiştir.⁴⁷ Aynı zamanda yargı noktasında da soru işaretlerini belirten Cumhurbaşkanı, Erdoğan grup toplantısında şu sözlerle karşılık vermiştir:⁴⁸

“Kendisine bir şey daha söyledim, Ülkemizin iç işlerine karışılmasına asla tahammül edemeyiz. Devlet adamlığının gereği neyse onu yapmak lazım. Herhalde kendisini hala rahip sanıyor. Çünkü bir zamanlar rahipti. O anlayışla bakıyor. Olmaz. Bunlar çok çirkin şeyler.”

Türkiye’de 1 Mayıs bu yıl da daha önceki yıllarda olduğu gibi meydan yasağının gölgesinde kutlanmıştır. Taksim, Beşiktaş ve Okmeydanı gibi yerlerde yaşanan olaylarda birçok kişi gözaltına alınmış ve bir kısmı polis olmak üzere çok sayıda insan yaralanmıştır. 1 Mayıs 1977 yılında Taksim’de kalabalığın üzerine ateş edilmesi ile o yıllardan sonra simgesel olarak da öneme sahip olan meydanda, uzun yıllar boyunca gösteri düzenlenip, düzenlenmemesi noktasında tartışmalar yaşanmıştır.⁴⁹ Günler Mayıs ayının 13’ünü gösterdiğinde ise Türkiye tarihinin en acı hadiselerinden biri olan Soma Maden Kazası vuku bulmuştur. 301 madencinin hayatını kaybettiği elim hadise ülkeyi

⁴⁶ Hürriyet Almanak/2014.

⁴⁷ DünyaBülteni, <https://www.dunyabulteni.net/politika/erdogan-alman-cumhurbaskanina-da-sert-cikti-h296671.html>, (04.08.2019)

⁴⁸ Euronews, <https://tr.euronews.com/2014/04/29/basbakan-erdogan-dan-almanya-cumhurbaskani-gauck-a-tepki>, (04.08.2019)

⁴⁹ Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/1-mayis-nedir-ilk-ne-zaman-gundem-2052551/>, (05.08.2019)

yasa boğarken, dünyanın çeşitli ülkelerinden baş sağlığı mesajları gelmiştir. Hadisenin yaşandığı günlerden yaklaşık birkaç hafta öncesinde ise mecliste muhalefet partilerinin *maden ocaklarındaki şartların iyileştirilmesine yönelik* yasa tasarısı sunması ve tasarının daha sonra oylamada reddedilmesi de ayrı bir çelişki oluşturmuştur.

Avrupa Parlamentosu seçimleri yaklaşırken, Komisyon başkanlığına aday olan iki liderden Türkiye aleyhine açıklamalar yapılmıştır. Martin Schulz ve Jean-Claude Juncker katıldıkları televizyon programında Türkiye'nin AB üyelik durumuna karşı olduklarını söyleyen her iki lider, 2019'da bunun mümkün olmadığını vurgulayarak Twitter yasağına da değinmiş ve Türkiye'nin giderek AB normlarından uzaklaştığını söylemişlerdir.⁵⁰ Türk kökenli adayların da yarışacağı parlamento seçimlerinden önce Erdoğan Almanya'ya Avrupalı Türk Demokratlar Birliği'nde konuşma yapmak üzere bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

24 Mayıs günü Köln'de bir saati aşkın bir konuşma gerçekleştiren Erdoğan'ın bulunduğu salon önünde protestolar da yaşanmıştır. Konuşmasına Necip Fazıl Kısakürek'in Gurbet şiirini okuyarak başlayan Erdoğan ilk kısımda sıkça *“millet, milletçe”* gibi kelimeler kullanmış ve ardından sözü Soma'da yaşanan elim kazaya getirmiştir. Kazadan sonra ülke içinde kendilerinin duyduğu ızdırabı duymayanların olduğu ve bir kısım medyanın da bu durumu suistimal ederek Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'na hakaret ettiğini belirten Erdoğan, bu noktada konuyu Der Spiegel dergisinde yayınlanan yazıya getirmiştir. Hasnain Kazım tarafından *“Cehenneme Git Erdoğan”* başlığı ile kaleme alınan yazıyı eleştiren Erdoğan, olayı ülkedeki medya ile anlamlı ve koordineli durum yaşanması olarak yorumlamıştır. *“Bunlar madencilere bidon kafalı dediler, göbeğini kaşıyor dediler.”* ama maden kokusunu da en iyi ben bilirim diyen Erdoğan daha sonra, *“Batı sen bunu iyi anlamam lazım, ülkedekiler ne yazarsa yazsın-çizsin cevaplarını 30 Mart'ta almışlardır”* demiştir.

Konuşmanın ikinci kısmında Birinci Dünya Savaşı'nın yüzüncü yılı yaklaşırken, Türkiye-Almanya ilişkilerinin önemine ve ticari anlamda işbirliğine dikkat çekmiştir. Tarihsel örneklerle *“Eski Türkiye-Yeni Türkiye”* vurgusunu yineleyen Erdoğan, Türkiye'nin artık gündeminin belirlenemediğini aksine Türkiye'nin gündem

⁵⁰ Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ap-secim-yarisinda-guclu-adaylardan-turkiye-ye-veto-26463134>, (05.08.2019)

belirlediğini belirtmiş ve kimsenin eskiden olduğu gibi Türkiye'ye istikamet gösteremeyeceğini ve parmak sallayamayacağını vurgulamıştır. AB üyelik noktasında ise şu sözleri söylemiştir:

“Bizim eleştiriden korkumuz yok! Özgürlük, demokrasi, hak, hukuk genişlemesinden korkumuz yok! Biz AB'ye tam üye olmayı hedef koymuş ve samimi çalışan bir ülkeyiz. Bütün engellemelere, haksızlıklara rağmen reformlarımızı kararlılıkla yürütüyoruz. Dostlarımız bizden korkmasın, çekinmesin... Barıştan başka, demokrasiden başka, hukuk ve adaletten başka, insanca yaşam şartlarından başka hedefimiz yok.”

Konuşmanın devamında ülke içinde itibarı zedelenen medya mensuplarının yalan-iftira yayınları ile ülke dışındaki manşetlerin aynı olduğunu tekrar vurgulamıştır. Ardından Köln'den sesleniyorum diyerek, *“Polis öldürmek, bekçi öldürmek, askere kurşun sıkmak, evrakta sahtecilik yapmak ve terör örgütlerine üye olmak basın özgürlüğü müdür?”* sorusu üzerinden yıllarca teröre karşı olmayanlar olarak ifade ettiği kesimin günümüzde *“Türkiye'de basın özgürlüğü yok!”* söylemi üzerinden bu kez teröre katkı sağladığını belirtmiştir. Yine Avrupa ülkelerinde de protesto adı altında vandallık yapanlara, polise-askere kurşun sıkanlara müsamaha gösterilmeyeceğini ve Türkiye'de yaşananlarla ilgili bulunan belgelerin vakti saati geldiğinde açıklanacağını söyleyerek üçüncü kısma geçmiştir. Bu bölümde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin toplantısına gönderme yapan başbakan, ana muhalefet liderinin kendisinin yüzüne rahatlıkla diktatör diyebildiğini ve benzer şeyleri de Metin Feyzioğlu'nun söylediği örneklerini vermiştir. “Cehenneme git” tarzı ırkçı ve nefret dolu söylemlerin yurt dışında belki yılda bir-iki kez karşılaşılabilirdi ancak Türkiye'de onlarca gazetenin benzer manşetleri attığını belirten Erdoğan, bunlar olurken *medyaya baskının nasıl konuşulduğunu* hayretle karşıladığını belirtmiştir. *“Biz iktidara manşetlerle gelmedik. İçeride ve dışarıda atılan manşetlerde bilinsin ki, kimse bize yol çizemeyecek ve rota veremeyecektir”* sözlerini yineleyerek, medya ve sosyal medya uygulamalarımızı eleştiren ülkelere kendi ülkelerini incelemelerini öneriyorum demiştir. Avrupa ülkelerinin Mısır'daki darbe karşısında sessizliğine değinen Erdoğan, Bangladeş örneğinde de benzer durumların yaşandığını belirterek sıkıntının bu noktada oluştuğunu belirtmiştir. *Türkiye'siz Avrupa'nın eksik olacağı, altı milyona yaklaşan Türk nüfusunun önemli olduğu, İslamofobi ve Antisemitizm ile mücadelede Türkiye'nin kilit ülke olacağı vurguları* ile Türkiye üzerinden değil, Türkiye ile çözüm olması gerektiğini belirtmiş ve konuşmasının sonuna doğru AB'de değişimin kaçınılmaz olduğunu Almanya eski

cumhurbaşkanlarından Heinemann'ın şu sözleriyle vurgulamıştır: *“Hiçbir şeyi değiştirmek istemeyenler, korumak istediklerini dahi kaybederler.”*⁵¹

22-25 Mayıs tarihlerinde AB üyesi ülkelerde AP seçimleri gerçekleştirilmiştir. Beş yılda bir gerçekleştirilen ve 751 üyeli meclis koltuklarının üye ülkelerin nüfus sayılarıyla orantılı olarak belirlendiği seçim, Türkiye'nin durumu açısından da önem taşımaktadır. Sonraki dönemde Avrupa Komisyonu seçimlerine de etki edecek seçimlere katılım yine düşük kalmış ve 2009 yılındaki katılım oranına yakın bir katılım olmuştur. Seçim sonuçlarına göre Avrupa Halk Partisi(EPP) %29.43'lük oy oranıyla birinci parti durumundayken, Sosyal Demokratlar Grubu (S&D) %25.43'lük oy oranıyla ikinci parti olmuştur. Bir önceki seçime göre EPP %6'luk bir oy kaybı ile 50'nin üzerinde sandalye kaybederken, S&D'de ise oy oranı aynı seviyede kalmış ve yalnızca 5 sandalye kaybedilmiştir.⁵²

Haziran ayı başında *Gezi olayları* yıl dönümü nedeniyle İstanbul'da olaylar yaşanırken, yine çok sayıda kişi gözaltına alınmıştır. Özellikle Türkiye-Almanya ilişkileri açısından ilerleyen dönemlerde söylemlerde sık sık vurgulanan 3. Havaalanının temeli atılmış ve Başbakan Erdoğan projenin 91 yıllık cumhuriyet tarihinin en büyük projesi olduğunu vurgulamıştır. Ayın ikinci haftasında Suriye'de belli alanları kontrol eden terör örgütü DAESH, Irak'ta hızlı bir şekilde Türkmen nüfusun ağırlıklı olarak yaşadığı Tuzhurmatu'yu ele geçirmiş ve Türkiye başkonsoloslukuna baskın yaparak çok sayıda kişiyi rehin almıştır. Bu olaylar Türk kamuoyunda yer almış ve iç siyasette de CHP ve MHP'nin çatı adayı olarak cumhurbaşkanlığında Ekmeleddin İhsanoğlu aday gösterilmiştir. AKP'nin ise adayı noktasında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tekrar aday olmayacağını açıklamış ve gözler yaklaşan seçimler öncesi Erdoğan'a çevrilmiştir. Mecliste Lice'de yaşanan olaylarda askeri birlik içinde Türk bayrağının indirilmesi hadisesi sebebiyle yoğun tartışmalar yaşanmış ve ayın sonlarına doğru 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Anlaşması mecliste onaylanmıştır.⁵³

⁵¹ Erdoğan, Köln konuşması, <https://www.youtube.com/watch?v=nxDosfUwAt0> , (07.08.2019)

⁵² European Parliament, <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>, (08.08.2019)

⁵³ AB Haber, <http://www.abhaber.com/turkiye-ab-geri-kabul-anlasmasi-tbmm-genel-kurulunda-onaylandi/>, (09.08.2019)

4.3 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİNE DOĞRU TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının doğrudan sandığa giderek cumhurbaşkanını belirleyeceği cumhurbaşkanlığı seçimine giderken, CHP ve MHP'nin ortak çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu'nun ardından AKP'nin adayı Recep Tayyip Erdoğan olarak açıklanmıştır. Erdoğan sadece partisinin değil, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı olacağını ifade ederken, seçilirse makamının dinlenme makamı olmayacağını ifade etmiştir. Türkiye iç siyaseti açısından hareketli günlerin yaşandığı bu dönemde CHP, MHP, DP, BTP ve DSP "Büyük Uzlaş" adı altında Ekmeleddin İhsanoğlu'nun adaylığında anlaşırken, HDP'nin ise adayı Selahattin Demirtaş olmuştur. Temmuz ayı içerisinde gazeteci Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın yapmış oldukları, haksız yere tutuklanıp uzun süre tutuklu kalmalarına dair başvuruyu AİHM haklı bularak, Türkiye'yi tazminat ödemeye mahkum etmiştir. DAES'in Suriye ve Irak'ta ilerlemesi devam ederken, göçler hızlanmaya devam etmiştir. Yine sanatçı, iş adamı ve partililerin katılımıyla projelerini açıklayan Erdoğan, yeni Türkiye yolunda demokratik siyaset, açık toplum ve hukuk devleti ilkelerinden oluşan üç temel ilkeye bağlı olunacağını ve halkın seçeceği cumhurbaşkanının adalet, çözüm süreci, yeni anayasanın gerekliliği ve ekonomik istikrarın devamı noktasında takipçi olacağını vurgulamıştır.⁵⁴ AP Başkanı olarak yeniden Martin Schulz seçilmiş ve komisyon için de AB liderlerinin seçtiği Junker parlamento tarafından onaylanmıştır.⁵⁵

10 Ağustos yaklaşırken seçim çalışmaları yoğunlaşan liderler mitinglerine devam ederken, cumhurbaşkanı adayı Erdoğan katılmış olduğu Balıkesir ve İzmir mitinglerinde, Gazze'de yaşananlar karşısında kayıtsız kalınmasını eleştirmiş ve şu sözlerle Batı'ya seslenmiştir:

*"Bizim polisimiz İstanbul Taksim'de camı çerçeveyi kıran, insanları yaralayan, esnafa zarar veren vandallara biber gazı ve tazyikli suyla karşılık verdiğinde Batılı ülkeler, Batılı uluslararası medya ayağa kalkıyor günlerce bunu konuşuyorlardı. Ey Amerika sen de konuşuyordun. Ey Batı sen de konuşuyordun. Şimdi neredesiniz? Avrupa neredesin, Amerika neredesin soruyorum. Cevap var mı? Yok."*⁵⁶

⁵⁴ Hürriyet Almanak 2014, s:284.

⁵⁵ İKV 2014 Almanağı, No:275

⁵⁶ Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/israil-inki-can-oburleri-patlican-mi-26933397>, (09.08.2019)

Cumhurbaşkanlığı seçimi resmi sonuçlarına göre katılım oranının %74'le, AKP iktidarı döneminin en düşük katılımı olarak tarihe geçen seçimlerde, Recep Tayyip Erdoğan %51.79, Ekmeleddin İhsanoğlu %38.44 ve Selahattin Demirtaş %9.76 oranında oy almıştır.⁵⁷ Bu sonuçlar ekseninde birinci turda cumhurbaşkanı seçilen Erdoğan, koltuğunu yapılan kongrede Ahmet Davutoğlu'na bırakmıştır. Erdoğan kongrede yaptığı konuşmada, "AB yürüyüşümüz daha da kararlı şekilde devam edecektir" mesajını vermiştir.⁵⁸ 62. Hükümeti kurma görevi alan Başbakan Davutoğlu, kabinede dört değişiklik yapmıştır. Beşir Atalay, Hayati Yazıcı ve Emrullah İşler yeni kabinde yer almazken, Büyükelçi ve İstanbul Milletvekili Volkan Bozkır ise yeni AB Bakanı olmuştur. Yeni hükümet TBMM'de 133 ret oyuna karşın, 306 kabul oyuyla güvenoyu almıştır.⁵⁹ Bu dönemde medyaya yansıyan ve yoğun tartışmalara sebep olan Almanya istihbarat örgütünün Türkiye'yi 2009 yılından beri dinlediğine dair iddialar karşısında, Almanya Ankara Büyükelçisi Dış İşleri Bakanlığı'na çağırılarak kendisine sözlü nota verilmiş ve Merkel ise *"istihbarat servislerinin faaliyetleri ile ilgili yorum yapamam ancak daha önce ABD-Almanya ilişkileri bağlamında söylediklerim geçerli"* diyerek daha önce vurguladığı dostların birbirini dinlemeyeceği mesajını yinelemiştir.⁶⁰

4.4 2014 YILI SONUNA DOĞRU İLİŞKİLER

Oldukça yoğun bir seçim sürecini atlatan Türkiye'de, seçim sonrası yapılan görev değişiklikleri ve kabinenin belirlenmesiyle artık iç ve dış politikada önemli olaylar gerçekleşmeye başlamıştır. Eylül ayı içerisinde ABD Dış işleri Bakanı John Kerry, Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirirken, Türkiye'nin rehineleri olması sebebiyle tedirgin olmasını anlaşılır karşılamış ancak Türkiye'nin bir şekilde devrede olmasının önemini vurgulamıştır.⁶¹ Aynı ay içerisinde DAESH Türkiye sınırındaki Kobani'ye saldırı başlatmış ve bu konu ile ilgili Suriye sınırında hareketlilikler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Türkiye sınırından karşıya geçmeye çalışanlar ve güvenlik güçleri arasında kısa süreli gerginlikler yaşanırken, HDP tarafından mevcut iktidara yoğun

⁵⁷ AA, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ysk-karari-resmi-gazetede/127511>, (09.08.2019)

⁵⁸ İKV 2014 Almancağı, No:275

⁵⁹ TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2014_0000_0199_0000/0008.pdf, (09.08.2019)

⁶⁰ Habertürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/981362-almanya-turkiyeyi-nasil-dinledi>, (09.08.2019)

⁶¹ Sözcü, <https://www.sozcu.com.tr/2014/gundem/john-kerry-ile-ne-gorusuldu-600083/>, (09.08.2019)

eleştiriler olmuştur. AİHM'e zorunlu din dersi ile ilgili 2011 yılında yapılan başvuru üzerine mahkeme zorunlu din dersi uygulamasının sona erdirilmesine yönelik olarak karar almıştır. Kasım ayında görevi sona erecek AB Komisyonu Başkanı Barraso ise Türkiye ziyaretinde ikili ilişkiler açısından Hürriyet gazetesine verdiği röportajda şu satırları vurgulamıştır: ⁶²

“Türkiye, AB için kilit bir ortak olmaya devam ediyor. Ekonomik krizden enerji güvenliğine, göçten terörizme kadar AB'nin karşı karşıya olduğu temel sorunlara bakın. Bunların hepsinde Türkiye hem AB için stratejik bir ortak hem de çözümün bir parçası olarak ortaya çıkıyor.

Türkiye'nin –aynı zamanda AB'nin de komşu bölgesi olan– komşu bölgelerinde oynadığı kritik rol ortada. Türkiye'nin uzun süredir bir milyon Suriyeli sığınmacıya ve son olarak da Kürt mültecilere sağladığı sığınma çok etkileyici. Ama bu sorunlarla baş edebilmesi için Türkiye'nin de AB'ye büyük ölçüde ihtiyacı var. Başarmak için birbirimize ihtiyacımız var.

İşbirliğimiz için henüz el atılmamış büyük bir potansiyel orada duruyor. Bunun içinde dış politikadan terörle mücadeleyle, ekonomi, ticaret, enerji, göç politikası ve vize diyaloguna kadar pek çok alan var. Ortak sorumluluklarımız ve çıkarlarımız var.”

6-7 Ekim tarihlerinde, uzun süredir kamuoyunu meşgul eden Suriye'de Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kobani'ye saldırıda bulunulmasından birkaç hafta sonra, HDP yönetiminin tepki gösterilmesi için sokağa çıkılarak eylem yapılması için çağrıda bulunmasıyla, olaylar kontrolden çıkmıştır. Özellikle Doğu ve Güney Doğu illeri başta olmak üzere yaşanan olaylarda otuzun üzerinde insan hayatını kaybetmiş ve bazı illerde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Çözüm sürecinin ve dış politikada Suriye'nin ön plana çıktığı dönemde yaşanan olaylar karşısında Başbakan, HDP'ye sert çıkarak *“Kobani'de Kürtlerin zulüm gördüğünü söyleyip, Türkiye'deki Kürtlere zulüm etmek hangi vicdana sığar”* diyerek çözüm sürecini vandalizme kurban etmeyeceklerini vurgulamıştır. ⁶³ Ekim ayı içerisinde meclise sunulan ve AB için gerekli olan bazı düzenlemelerden vazgeçilen polise arama ve dinleme yetkilerinin verileceği paket tartışmalara sebep olmuştur.

2014 yılı Kasım ayı sonlarına doğru gerek yapımı gerekse Erdoğan'ın yeni konutu olması hasebiyle muhalefet tarafından maliyet noktasında sıkça eleştirilen

⁶² Hürriyet Daily News, http://www.hurriyetdailynews.com/eu-and-turkey-are-bound-to-succeed-together-says-barroso-72276_, (09.08.2019)

⁶³ Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/baska-niyetiniz-varsa-bilelim-27352180_, (09.08.2019)

Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ni ziyaret eden ilk yabancı devlet başkanı Papa olurken, ziyarette Papa çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'ye teşekkürlerini iletmiştir. Ülkeye ziyaretinden birkaç gün öncesinde AP'yi ziyaretinde ise Avrupa'nın göç politikalarını eleştirmiştir. Aralık ayında Başbakan Davutoğlu Yunanistan ve Polonya'ya ziyaretler gerçekleştirmiş ve İtalya ile İngiltere başbakanları Türkiye'de ağırlanmıştır. Avrupa ile sıcak temasın yoğunlaştığı dönemde 17-25 Aralık 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen operasyonların birinci senesi yaklaşırken 14 Aralık'ta Zaman gazetesi çalışanları gözaltına alınmıştır. Gözaltılar sonrasında AB Dış işleri Temsilcisi Mogherini yaptığı açıklama ile bu operasyonun AB'nin basın özgürlüğü değerleri ile örtüşmediğini belirtmesi üzerine, 15 Aralık günü Kocaeli'nde Cumhurbaşkanı Erdoğan Mogherini'ye şu sözlerle karşılık vermiştir:⁶⁴

“Bazı adımlar atıldığında AB'den birisi çıkıyor açıklama yapıyor. Sen neye göre bu açıklamayı yapıyorsun? Neyi biliyorsun? 50 yıldır AB kapısında bu ülkeyi bekletenler, atılan adımın ne olduğunu biliyor musunuz? Ulusal güvenliğimizi tehdit edenler ister basın mensubu olsun ister şu olsun bu olsun, gerekli cevabı alacaklardır. Bu operasyonları yaparken acaba AB ne der gibi bir derdimiz yoktur. Biz kendi göbeğimizi kendimiz keseriz. Lütfen siz kendi aklınızı kendinize saklayın. Sabancı'nın kardeşini (Özdemir Sabancı) katleden Fehriye Erdal'ı bir kapıdan alıp öbür kapıdan bırakanlar, hukuk adına yanıt verebilirler mi?” Aynı şekilde Sindelfingen'de evleri kundaklanan ve hayatını kaybeden vatandaşlarımızın failleri ile ilgili hala cevap yok. Bunlara cevap verin.”

Bu sözlerinin ardından Merkel'e yönelik olarak “o ülkenin başındaki şahıs ile görüşüyorum” sözleriyle, Avrupa'nın en güçlü ülkesi durumundaki Almanya'nın 4000 tane açılan davayı neticelendiremediğini belirtmiştir. Aynı zamanda “Bize verdiğimiz dosyalarla ilgili netice yok diyorsunuz ama kalkıyorsunuz benim ülkeme operasyon yürütmek istiyorsunuz” diyerek AB'nin Türkiye içi konularda kendisine müdahale yetkisi aramaması gerektiğini vurgulamış ve 2015 yılına girerken Türkiye-AB ilişkileri adına bir yıl öncesine göre daha sert söylemler gündemde yer almaya başlamıştır.

⁶⁴ Erdoğan, Tüpraş Tesisi Açılışı, <https://www.youtube.com/watch?v=m7HlmoPl2pU>, (10.08.2019)

5. 2015 YILI TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

5.1 İLK ÜÇ AYLIK DÖNEMDE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

2015 yılı gerek Türkiye iç siyaseti açısından çözüm süreci gerekse 7 Haziran seçimleri ve sonrasındaki süreç açısından, dış politikada da Suriye eksenli gelişmelerin ve AB ile görüşmelerin yoğunlaştığı önemli bir yıl olmuştur. 6 Ocak günü Rusya vatandaşı canlı bombanın Sultanahmet polis merkezine gerçekleştirdiği saldırısı sonucunda 1 polis memuru şehit olmuştur.⁶⁵ Dünyada Suriye eksenli endişelerin yoğunlaştığı dönemde bir acı olay da Fransa da yaşanmıştır. Charlie Hebdo isimli mizah dergisine yapılan silahlı saldırıda 17 kişi hayatını kaybetmiş ve 10'un üzerinde kişi de yaralanmıştır.⁶⁶ Başbakan Ahmet Davutoğlu 11 Ocak'ta dünyanın birçok ülke lideri ile birlikte anma etkinliği yürüyüşüne katılmış ve ardından Almanya'ya iki günlük bir ziyarette bulunmuştur.

Fransa'dan sonra Almanya'ya geçen Davutoğlu 12 Ocak'ta düzenlenen basın toplantısında, iki ülke arasında işbirliğinin uluslararası sorunlara çözüm üretebilecek potansiyele sahip olduğunu vurgularken, Fransa'da yaşanan elim hadise ile ilgili olarak Türkiye'nin AB üyeliğinin farklı medeniyetleri kıtada buluşturacağı ve bu durumun barışçıl biçimde bu iradeyi yansıtmayı bakımından büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Basın toplantısında bir gazetecinin DAESH'le Türkiye'nin mücadelesini eleştirerek sorduğu soruya şu sözlerle cevap vermiştir:⁶⁷

“Ülkemizde 2 milyona yakın sığınmacı vardır. Eğer biz sınırlarımızı açık tuttuysak, teröristlerin geçişi için değil, anası babası ölen çocuklar için açık tuttuk. DAESH teröründen de en çok zarar gören Türkiye'dir. Savaşçıların geçişi noktasında tüm dünyaya çağrıda bulunduk. Aralarında Alman vatandaşlarının da bulunduğu 7000 kişiye sınıra geçiş yasağı koyduk. Bize gelen tüm istihbaratı değerlendiririz. Bu belirttiğiniz terörist kadın İspanya'dan Türkiye'ye gelmiştir. Biz İspanya'yı suçlayabilir miyiz? Keşke Paris saldırısından birkaç gün önce İstanbul'da olan saldırıda da keşke Paris'te gördüğümüz büyük dayanışmayı görebilseydik.”

Almanya Şansölyesi Merkel ise güvenlik ve terör konularında iki ülkenin iş birliğine dikkat çekmiştir. Terörün çözümü noktasında son derece gönüllü olduklarını ve

⁶⁵TheGuardian,

<http://web.archive.org/web/20151004220022/http://www.theguardian.com/world/2015/jan/16/pregnant-istanbul-suicide-bomber-russian-citizen>, (11.08.2019)

⁶⁶ Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2905307/One-million-people-prepare-march-Paris-terror-attacks.html>, (11.08.2019)

⁶⁷ Davutoğlu-Merkel Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=ey4zz3D0gMU>, (11.08.2019)

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'de yaşayan Kürtlerle başlattığı barışma sürecinden memnuniyet duyduklarını ve Türkiye'nin yanında olduklarını ifade etmiştir. Çözüm süreci ile ilgili olarak bu sürecin daha önceleri başlamasının Irak'ta yaşananları da önleyebileceğini belirtmiştir. Ardından Davutoğlu'nun üyelik konusundaki görüşleri üzerinden gelen “Sizin Türkiye'nin üyeliği noktasında fikrinizde değişim oldu mu?” sorusuna şu şekilde yanıtlamıştır:⁶⁸

“Fikrimi değiştirmedim. Tam üyelik konusunda kesinlikle müzakerelerin sürdürülmesini destekledim. Mesela hukuk devleti faslı açılacak. Bu alanda da derinlikli bir müzakere yürütülecektir. Böyle böyle olsaydı, şu durum olmazdı, yaşanmazdı demek, son derece spekülatif bir yaklaşım olur. Onun için biz teröre karşı dayanışma içinde olmalıyız. Önemli olan budur. Kıbrıs sorununun çözülmesi şu an gündemimizi belirliyor. Kıbrıs konusunda biz Türkiye'ye destek olmak istiyoruz, sorunun çözümü noktasında yanında olmak istiyoruz. Elbette henüz çözülmemiş pek çok konu da önümüzde bulunmaktadır.”

Ahmet Davutoğlu ise son olarak söz alarak, kendisinin belirtmiş olduğu ve Türkiye'nin AB üyeliğinin bu tarz saldırıları engelleyebileceği şeklinde görüşlerinin yanlış anlaşıldığı ve çarpıtıldığını belirtmiş ve toplantı sona ermiştir. Davutoğlu'nun şu sözleri Merkel'in “spekülatif olur” diyerek belirttiği görüşlerine bir nevi cevap niteliğinde olmuştur:⁶⁹

“Benim kastettiğim şudur: herhangi bir meselede başarı hikayesi olursa orada başarı sağlanabilir. AB bizim için bir medeniyetler projesidir. Avrupa kıtasının farklı dinleri ve kültürleri barındıran bir geleneği var. Türkiye'nin AB'ye girişi başarı hikayesine dönüşeceği için, çatışma çıkarmak isteyenlerin alanlarını daraltacaktır. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar için bir başarı hikayesine ihtiyaç vardır. O resmi birlikte oluşturabiliriz. Asyalı kimliğimiz Avrupalı kimliğimizi örtmez, ona renk katar. Aynı tezi savunuyorum. Eğer bir gün Avrupa içinde yer alırsak bu tüm dünyaya da verilecek evrensel bir mesaj olacaktır. İnşallah bir gün o günleri hep beraber görürüz.”

Ocak ayı içerisinde dış politika açısından Fransa ve Almanya ziyaretlerinin ardından özellikle Başbakan Davutoğlu'nun ziyaretleri daha çok Avrupa ülkeleri eksenli olurken, Erdoğan ise genellikle Afrika ülkelerini ziyaret etmiş ve sonraki aylarda da Orta Doğu ve Afrika liderlerini Ankara'da ağırlamıştır. Başbakan'ın bir sonraki ziyareti Brüksel'e olurken, o ziyareti İngiltere ziyareti ile devam etmiştir. Özellikle Türkiye kamuoyunda 6-7 Ekim tarihlerinde yaşananlar ve ardından iç güvenlik paketinin tartışılmaya başlandığı günlerde yapılan ziyaretler, sürecin devamı noktasında dile getirilenler ve

⁶⁸ Başbakan Davutoğlu-Merkel Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=ey4zz3D0gMU>, (12.08.2019)

⁶⁹ Başbakan Davutoğlu-Merkel Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=ey4zz3D0gMU>, (12.08.2019)

basın özgürlüğü noktasında yapılan eleştirilere karşı AB ile ilişkiler açısından önem taşımıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ise 24 Ocak tarihinde Cibuti ziyaretinde Cumhurbaşkanı İsmail Ömer Guelleh ile gerçekleştirilen basın toplantısında İslamofobi ile ilgili gelen soruya, İslam dünyası üzerinde büyük bir oyun oynandığını belirterek başlamış ve önce Irak'ta başlayan hadiselerin, Afganistan ve en sonda *Arap Baharı* denilen süreçle sınır komşumuz Suriye'ye sıçradığını ifade etmiştir. Mısır örneğinin ardından Suriye'ye gelmiş ve 1.7 milyon Suriyeliye ev sahipliği yaptığımızı ve bunun 5.5 milyar dolara yakın maliyeti olduğunu ancak dünyanın sessiz kaldığını ve Türkiye'ye sadece 250 milyon dolar yardım geldiğini söylemiştir. Avrupa'da ise sığınmacı sayısının yalnızca 130 bin kişi civarında olduğunu vurguladıktan sonra AB süreci ile ilgili şu sözleri söylemiştir:⁷⁰

“AB süreci bizim için devam eden bir süreçtir. Bizi alırlar ya da almazlar, önemli değil, ama biz şu an planladığımız şekilde çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Aslında biz Avrupa'yı test ediyoruz. Yani aslında Avrupa, halkı Müslüman olan Türkiye'yi kendine hazmedecek mi? Eğer İslamofobiye karşıysanız Türkiye'yi AB'ye almak zorundasınız. Aksi takdirde geçmişten bu yana AB bir Hristiyan birliğidir tezi vardır. Bu tezin haklılığı anlamına gelir. Türkiye birçok yapının içerisinde varken, niye Türkiye'yi almıyorsunuz? Demek ki sorun başka. Birincisi Türkiye artık güçlü bir ülkedir. Türkiye'yi kapınıza gelip dilenecek bir ülke olarak görüyorsanız, yanılırsınız. Türkiye ayakları üzerinde duran bir ülkedir. Türkiye her gün gelişen bir ülkedir. Eğer Türkiye'yi kabul ederlerse ederler, etmezlerse de Türkiye kendi yolunu çizer.”

Şubat ve Mart aylarında iç siyaset gündemini mecliste onaylanan iç güvenlik paketi tartışmaları oluşturmuştur. 19 Şubat'ta mecliste görüşülmeye başlanan ve muhalefetin tepkileri ve protestoları ile gerginliklerin yaşandığı süreçte paketin ilk on maddesi kabul edilmiş ve daha sonra kabul edilen maddelerle birlikte iç güvenlik paketi genel kurulda kabul edilmiştir.⁷¹ 28 Şubat tarihinde Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan ve İç işleri Bakanı Efkân Ala ile çözüm sürecini yürüten HDP milletvekilleri Dolmabahçe çalışma ofisinde siyasal tarihe “*Dolmabahçe Mutabakatı*” olarak geçen açıklamayı yapmışlardır.⁷² Çözüm sürecinde farklı bir evreye geçildiğini belirten temsilcilerin açıklamalarının ardından gözler 21 Mart'taki Nevruz açıklamasına çevrilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ise önce “*Kardeşim ne Kürt sorunu? Artık böyle bir şey yok.*

⁷⁰ Erdoğan-Guelleh Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=XztjIZyU1z8>, (13.08.2019)

⁷¹ BBC, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150327_ic_guvenlik_paketi_kabuledildi, (13.08.2019)

⁷² Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ortak-aciklamanin-tam-metni>, (13.08.2019)

Türk'ün de sorunu var, Laz'ın da sorunu var, Abaza'nın da sorunu var. Boşnak'ın da sorunu var. Hepsinin sorunu var.” sözleri ile tartışma yaratan bir açıklama yapmıştır.⁷³ Bu açıklamasının üzerinden çok geçmeden Ukrayna seyahati dönüşünde ise Dolmabahçe mutabakatının içerisinde çelişkiler oluşturan ifadeler olduğunu vurgulayarak, Başbakan Yardımcısı ile mecliste bir grubun ortak açıklama yapmasını doğru bulmadığını ve izleme heyetinin adanın meşruiyetini arttırabileceği için tehlikeli olduğunu söylemiştir. Hükümet içerisinde yapılan açıklamalarda Erdoğan’ın süreç hakkında bilgi sahibi olduğu belirtilmiş ancak Erdoğan gazetecilere “*O dediğiniz başkanlık sisteminde oluyor*” diyerek, konuyu hükümetin kararı olarak açıklamıştır.⁷⁴ 22 Şubat tarihinde Süleyman Şah Operasyonu gerçekleştirilirken, 21 Mart’ta Diyarbakır Nevruz kutlamalarında çözüm sürecine dair açıklama yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan Mart ayı sonunda Slovenya, Slovakya ve Romanya’yı kapsayan ziyaretlerde bulunmuştur.

5.2 7 HAZİRAN SEÇİMLERİNE GİDERKEN TÜRKİYE

2015 yılı Nisan ayı içerisinde Türkiye dış politikasının ana gündemini 1915 yılı olaylarının yüzüncü yılı ile ilgili yapılan açıklamalar oluşturmuştur. Özellikle AP’nin oy çokluğu ile aldığı karar sonrası hükümetten çeşitli açıklamalar yapılmıştır.⁷⁵ Meryem Ana Kilisesi’nde düzenlenen ayine ise AB Bakanı Volkan Bozkır katılmıştır. Siyasi partiler aday tanıtım toplantılarını gerçekleştirmiş ve Türkiye seçim sürecine girmeye başlamıştır.

10 Mayıs’ta Almanya’ya Cumhurbaşkanı olarak ilk ziyaretini gerçekleştiren Erdoğan, Karlsruhe’de Almanya gençlik buluşmasına katılmıştır. *Halkın oyları ile seçilen ilk cumhurbaşkanı* anonsu ile sahneye davet edilen Erdoğan, konuşmasına anneler günü mesajı ile başlamıştır. 7 Haziran seçimleri öncesinde yurt dışı oylarının önemine de paralel olarak yapılan bu ziyarette, yurt dışında yaşayan vatandaşların ilk kez genel seçimde oy kullanacağı da belirtiliyordu. Konuşmaya “*Eski-Yeni Türkiye*” vurgusu ile

⁷³ Amerikaninsesi,, <https://www.amerikaninsesi.com/a/kurt-sorunu-diye-birsey-yok/2680849.html>; (13.08.2019)

⁷⁴ Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-dolmabahceyi-de-10-maddeyi-de-elestirdi>; (13.08.2019)

⁷⁵ BBC, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150415_ap_ermen_i_karar_onay, (13.08.2019)

başlayan Erdoğan, bir milyon dört yüz bine yakın oyun kullanılmanın önemine değinmeye devam etmiştir.⁷⁶

“İçeride ve dışarıda bu milletin dinine, diline, tarihine düşmanlık edenlerin olduğunu biliyoruz.” söyleminin ardından, *“Bir oy bir mih, bir mih bir nalı, bir nal bir atı ve bir at bir orduyu ve orduda milleti kurtarır.”* diyerek salona hitap etmiştir. Ardından Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde katılımın beklenilenin altında olması noktasında eksiklikler olduğu bilgisini vermiş ve bu seçimde o eksikliklerin yaşanmayacağını söylemiştir. Bu noktada Erdoğan, sandığın öneminin vurgusunun ardından *“Oy kullanmak külfet değil, gücümüzü en etkili göstereceğimiz yerdir.”* diyerek, son dönemde PKK’nın eylemlerinin başlamasına tepkisini de burada yinelemiştir.⁷⁷

Konuşmasına AKP döneminde yapılan projelerden bahsederek devam eden Erdoğan, 1960’larda Almanya’ya giden gurbetçi vatandaşların yurt dışında özlem çekerken, Türkiye’deki öz kardeşlerinin darbelerle uğraştıklarını ve öz vatanlarında parya durumuna düştüğünü belirtmiştir. Ardından Hakkari’ye yapılması planlanan hava alanının engellenmek istendiği örneği ile Türk, Kürt, Laz, Çerkez ayrımı yapmadıklarını ve milletin bunlara 7 Haziran’da en net cevabı vereceğini söylemiştir. Kamuoyunda uzun süre tartışılan yeni yapılacak köprünün isminin Yavuz Sultan Selim Köprüsü olması noktasında, *“Almanya’da ‘Ali’siz Alevilik’ denen bir olay var. Yani ateist bir anlayışın, Alevilik kisvesi altında, kendilerinin de desteklemiş olduğu bir yapı var.”* sözleri ile 2014 yılında eleştirdiği Alman Cumhurbaşkanı’nın ardından bir yıl sonrasında *“Ali’siz Alevilik”* tartışmasına tekrardan atıf yaparak şu sözleri söylemiştir:

78

“Yavuz Sultan Selim köprüsü bile bunları rahatsız etti. Niye ismini nasıl bu şekilde koyarsınız diyorlar. Şimdi Almanya’da Avrupa’da falan Ali’siz Alevilik diye bir şey çıktı ya, şimdi bu Ali’siz Alevilerden birini de milletvekili adayı yaptılar. Kardeşlerim uyanık olmaya mecburuz. Eğer Alevilik Hz. Ali’yi sevmekse benden daha Alevisi olamaz. Ama Alevilik eğer bir dinse orada Tayyip Erdoğan yok. Onu Ali’siz Aleviler düşünsün. Bunlara 7 Haziran’da gerekli cevabı vereceğinizi ben biliyorum. Onun için çok çalışmanız gerekiyor değerli kardeşlerim.”

⁷⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya’da "Karlsruhe Gençlik Buluşması" Konuşması/10 Mayıs 2015, https://www.youtube.com/watch?v=UNB6o_-mhnE, (14.08.2019)

⁷⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya’da "Karlsruhe Gençlik Buluşması" Konuşması/10 Mayıs 2015, https://www.youtube.com/watch?v=UNB6o_-mhnE, (14.08.2019)

⁷⁸ Ruşen Çakır, <http://rusencakir.com/Alisiz-Alevilik-meselesi/2650/>, /14.08.2019)

Marmaray'dan 73 milyon kişinin istifade ettiğini belirten Erdoğan, ardından “*Biz Fatih’in torunuyuz. Dedemiz gemileri karadan yürüttü ve biz de metroları denizin altından yürütüyoruz.*” diyerek sözlerini cumhurbaşkanının tarafsız olması hususuna getirmiştir. Meydanlarda dile getirdiği gibi her partiye eşit davrandığını ama taraf olduğunu ve milletin tarafında olduğunu söylemiştir. IMF’ye olan borcun bittiğini ve IMF’nin Türkiye’den 5 milyar dolar borç istediği vurgusuyla konuşmasının sonuna geçmiştir.⁷⁹

Yeni anayasa ve başkanlık sistemi noktasında G20 ülkelerinin en az on tanesinin başkanlık sistemi ile yönetildiğini, dünyanın en gelişmiş ülkelerinin içinde bulunduğu Avrupa’nın istikrar meselesini tartıştığını İtalya ve İngiltere örnekleriyle anlatan Erdoğan kendisi için değil, milletin on yıllarca yüz yıllarca uygulayabileceği bir sistem yaratma gayesiyle bu hedefte olduğunu anlatmıştır. 7 Haziran seçimlerine yönelik geçen buluşmanın sonunda topluluğa Hz. Lokman’ın oğluna nasihatlarıyla seslenmiş ve bu nasihatlarla yetişen neslin hem Almanya’da hem Türkiye’de *Necip Fazıl Kısakürek’in Bizim Şarkı* şiirini söyleteceğini belirterek şiirin ardından şu sözlerle programı noktalamıştır:

“Bir gün akşam olur biz de gideriz. Ama bu şarkı ilelebet bitmez.

Mekke’den Medine’ye olan 1436 yıllık Hicret’imiz bitmez.

Malazgirt’te olan 944 yıllık akınımız bitmez.

İstanbul’daki 562 yıllık fethimiz bitmez.

Çanakkale’deki 100 yıllık zaferimiz bitmez.

Avrupa’daki 50 yıllık varlığımız da bitmez.”⁸⁰

5.3 7 HAZİRAN VE 1 KASIM GENEL SEÇİMLERİ

7 Haziran seçimleri Türk siyasal hayatı açısından önemli bir süreci oluşturması açısından büyük önem taşımaktadır. Seçimin resmi sonuçlarına göre AKP %40.9, CHP %25, MHP %16.3 ve HDP %13.1 oy almış ve meclis aritmetiğinde AKP 258 milletvekili çıkarmıştır. Anayasaya göre 276 sayısı bulunmadığı için partiler koalisyon

⁷⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya’da "Karlsruhe Gençlik Buluşması" Konuşması/10 Mayıs 2015, https://www.youtube.com/watch?v=UNB6o_-mhnE, (14.08.2019)

⁸⁰ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya’da "Karlsruhe Gençlik Buluşması" Konuşması/10 Mayıs 2015, https://www.youtube.com/watch?v=UNB6o_-mhnE, (14.08.2019)

görüşmelerine başlamıştır. Bu seçim, Cumhurbaşkanı olarak yurt içinde ve yurt dışında mitingler yapan ve *başkanlık sistemi ile 400 milletvekili vurgusunu yineleyen Erdoğan'ın* bir süreliğine de olsa başkanlık sistemini rafa kaldırmasına sebep olmuştur. Özellikle MHP'ye kayan AKP oyları dikkat çekerken, sadece Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesine sıkışıp kalan HDP oylarının bu kez Batı illerinde de yükselmesi dikkat çeken başka bir sonuçtur. AKP açısından ilk kez Erdoğan dışında bir genel başkan ile seçime gidilmesi ile parti içinde oluşan ikircikli yapı, “Yeni Türkiye” mottosuyla girilen seçimde yeni olanın seçmenlere aktarılmasındaki başarısızlık, partinin kurumsallaşması ve sistem değişikliği tartışmalarının seçimde belirsizlik yaratması ile Kürt seçmen oylarının çözüm sürecindeki söylem değişikliğinden dolayı kayması gibi birçok sebep oy kaybına neden olmuştur(Alkan ve Özkan 2015). HDP ve MHP ise önemli milletvekili sayılarına ulaşırken, CHP için durum önceki seçimlerdeki sonuçlara yakın olmuştur.

Şekil 5.1: 7 Haziran ve 1 Kasım Seçimleri Karşılaştırması

Kaynak: <https://www.haberler.com/7-haziran-dan-1-kasim-a-hangi-parti-nin-oyu-ne-7839900-haberi/>

Özellikle çözüm sürecinin sona erdiği iki seçim arası dönemde Erdoğan'ın Dolmabahçe görüşmesinin mutabakat olmadığını açıklaması ve siyasette sert açıklamaların olduğu dönem başlamıştır. Belirsizlik durumunun yaşandığı dönemde hükümeti kurma görevi alan Ahmet Davutoğlu CHP ve MHP ile görüşmüş ancak görüşmeler seçim hükümeti

kurulması ekseninde yapıldığı için başarısız olmuştur. AKP ve MHP arasında oy tabanları yakınlığı sebebiyle kurulması muhtemel koalisyon olası görülürken, diğer bir senaryo HDP destekli CHP-MHP koalisyonu olmuştur. Temmuz ayı içerisinde Suruç patlaması ile çok sayıda insan hayatını kaybetmiş, PKK eylemlerini arttırmış, Ağustos ayı içerisinde özerk yönetim açıklamaları ve ardından sokağa çıkma yasakları, dokunulmazlık tartışmaları, Dağlica saldırısında 16 askerin şehit olması ve Ankara patlamasında onlarca insanın hayatını kaybetmesi gibi pek çok elim hadise gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin karanlık ve belirsiz bir dönemi tecrübe ettiği süreçte erken seçim kararı alınmış ve 1 Kasım'da erken seçim gerçekleşmiştir. Seçim sonuçlarına göre oluşan yeni tabloda AKP 317 milletvekili çıkarırken, HDP 59, MHP 40 ve CHP 134 milletvekiline sahip olmuştur. Özellikle MHP tabanına kayan AKP oyu bu noktada geri dönmüş ve yine HDP'ye oy veren seçmenlerin bir kısmı tekrardan geri dönmüştür. Bu seçimde seçmenler AKP'nin 2002 yılında iktidara gelmesinin önemli sebeplerinden koalisyon belirsizliği ve kriz gibi iki önemli faktör üzerinden Türkiye'de yaşanan olaylar ekseninde duygusal davranarak tekrardan değişken oylarını iktidar partisine geri vermiştir. Bu seçimin başka önemli sonuçlarından biri o günden günümüzü etkileyecek şekilde AKP-MHP iş birliğinin bu tarihten itibaren oluşmasıdır.

5.4 MERKEL'İN TÜRKİYE ZİYARETİ VE SON ÜÇ AYLIK DÖNEMDE İLİŞKİLER

Yoğun bir seçim dönemi geçiren Türkiye'ye 18 Ekim Pazar günü bir ziyaret gerçekleştiren Merkel, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Davutoğlu ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Mülteci göçlerinin yoğunlaştığı Ağustos ayından sonra AB'yi temsilen Merkel'in gerçekleştirdiği ziyaretin ana gündemini *mülteci krizi* oluşturmuştur. Mevcut durumu ve takvimi konuşan liderler daha sonra ortak bir basın açıklaması yapmıştır.

Konuşmasına yapılan görüşmedeki gündem maddelerinden bahsederek başlayan Davutoğlu, *2 milyonu geçen sığınmacılar ve 7,5 milyar doları bulan maddi külfetten* bahsetmiştir. Ardından göçün bir vaka olduğunu ancak bunun yasal ve düzenli olması

gerektiğini söyleyerek Türkiye'nin ortak irade gösterilmesi gereken bu konuda yalnız bırakıldığını söylemiştir. *“Vize konusundaki görüşmelerin 2017 yılında değil 2016 Temmuz ayında hayata geçmesini umduklarını”* belirten Davutoğlu, *krizden fırsat çıkarmanın mümkünlüğüne değinmiş* ve donmuş Türkiye-AB ilişkilerini tekrardan başlatmak istediklerini vurgulamıştır. Son olarak AB zirvelerine katılmak ve oradaki aile fotoğrafından yer almak isteriz diyen Davutoğlu, Ermeni iddiaları noktasında Merkel ile iletişimde kalındığını ve ortak bir tarih komisyonu ile akademik çalışmalara destek noktasında yardımlara hazır olduğumuzu belirterek sözlerini noktalamıştır.⁸¹

Merkel ise konuşmasına Ankara'da gerçekleşen tren garı patlamasının taziye mesajı ile başlamıştır. Özellikle Erdoğan'ın Brüksel'e yaptığı ziyaretin yapıcı olduğuna değinen Merkel, *“İlkesel olarak doğru yoldayız ancak geliştirmemiz gereken işler var”* demiştir. Türkiye'nin AB üyeliği noktasında ucu açık bir süreç olduğunu söyleyen Merkel, *“yargı ve temel haklar”* konularını kapsayan 23. fasıl ile *“adalet, özgürlük ve güvenlik”* konularını içeren 24. fasıl üzerinde konuşmak ve *“ekonomi ve parasal politika”* başlıklı 17. fasıl da açmak istediklerini vurgulamış ve New York'ta da konuşulduğu üzere *“stratejik işbirliğinden”* söz ederek, Almanya'nın istikrarlı bir Türkiye istediğini ve *“seçimlerden sonra yeniden Kürtlerle barışma sürecine girilmesi noktasının değerlendirilmesini umduğunu”* söyleyerek sözlerini sona erdirmiştir. Soru-cevap bölümünde ise her iki liderde iş birliğine vurgu yapmış ve Merkel özellikle ödemeler konusunda gecikmeler olduğunu ve bu konulara daha fazla değineceklerini söylemiş ve toplantı sonra ermiştir.⁸²

Özellikle Suriye'de yaşanan olayların yoğunlaştığı dönemde göç dalgalarının Avrupa'yı sarması neticesinde Avrupa Konseyi'nin karar alması ve Merkel'in ziyareti süreç açısından önem taşımıştır. 29 Kasım 2015 tarihinde ise Brüksel'de AB zirvesi yapılmış ve anlaşma imzalanmıştır. Zirve neticesinde Başbakan Davutoğlu şu açıklamaları yapmıştır:⁸³

“Her sene iki zirve yapılmasına karar verdik, katılım sürecini hızlandıracakız, canlandıracağız. Bu tarihi bir gün ve tarihi bir toplantıdır. 11 yıl sonra Türkiye ile böyle bir zirve gerçekleştirildi. AB ile vize serbestisi konusunda bir takvim ortaya

⁸¹ Başbakan Davutoğlu - Merkel Ortak Basın Toplantısı /18 Ekim 2015, https://www.youtube.com/watch?v=wX9Q8y7w-3M_, (15.08.2019)

⁸² Başbakan Davutoğlu - Merkel Ortak Basın Toplantısı /18 Ekim 2015, https://www.youtube.com/watch?v=wX9Q8y7w-3M_, (15.08.2019)

⁸³ Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201511291019342581-ab-turkiye-zirve/>, (15.08.2019)

kondu. 2016 yılının mart ayında ilk rapor, Haziran ayında Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanması ve Ekim ayında da Vize Muafiyeti'nin devreye girmesi. Bunun için bizim yapacaklarımız da var AB'nin de yapacakları var"

Kasım ayı içerisinde aynı zamanda G-20 zirvesine ev sahipliği yapan Türkiye’de, Rus uçağının düşürülmesi ile yine dış politikada farklı bir sürece doğru dönüş başlamıştır. Aralık ayında da yeni bir müzakere başlığı açılmış ve 2016 yılına girerken AB ile ilişkiler açısından 2014’te başlayan müspet dönem devam etmiş ve 29 Kasım tarihinde üzerinde mutabık kalınan ortak eylem planı 18 Mart 2016 tarihinde kabul edilmiştir. Bu anlaşma metni mülteci yükününün paylaşılması, Türkiye’ye yapılması planlanan yardımları, kontrolsüz göçün engeli ve Vize Muafiyeti gibi konuları içermiştir.⁸⁴ Ancak çok bir süre geçmeden, 2016 yılı ortalarından sonra, AB ile ilişkiler açısından olumsuz bir süreç başlamıştır.

6. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

2014 ve 2015 yılları Erdoğan'ın ifadesiyle Türkiye-AB ilişkileri açısından önemli yıllar olmuştur. 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşması ilişkilere ivme kazandıran temel etmenlerden biridir. 2014 yılı içerisinde iki kez ve 2015 yılında bir kez Almanya'ya giden Erdoğan, özellikle Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı Berlin ve Köln buluşmalarında geniş kitlelere hitap etme imkanı bulmuştur. İç politikadaki seçim yoğunluğu ve ilk kez oy kullanma hakkına sahip olacak seçmenlerin tercihleri açısından ziyaretler büyük önem taşımıştır.

20-21 Ocak 2014 tarihinde önce Esenboğa havalimanında ardından AB Konsey Başkanı Herman Van Rompuy ve AB Komisyon Başkanı Jose Manuel Barroso ile açıklamalarda bulunan Erdoğan'ın her iki konuşmasındaki söylemlerinde, *“durgunluk sonrasında başlayan süreçten duyulan memnuniyet, ekonomi ve 17-25 Aralık eksenli kuvvetler ayrılığı”* ortak vurgular olmuştur. Havalimanında yaptığı açıklamada 2013 yılındaki Gezi olayları ile birlikte yaşanan ekonomik sorunların devam ettirilmek istendiğini belirten Erdoğan, Brüksel'de ise küresel ekonomik problemlere gönderme yaparak, ekonomik krizden etkilenen *AB ile Türkiye'nin karşılıklı çıkarlara dayanan ihtiyacını* vurgulamıştır. Brüksel konuşmasında Türkiye ve AB'nin uzun yıllardır bir problemi olarak görülen ve AB tarafından da sürekli vurgulanan Kıbrıs'ta çözüm başlığını da dile getirmesi ve bunu her iki tarafın kazancı olarak ifade etmesi ile yeni süreçte Kıbrıs ile ilgili çözüm arayışının hızlanacağı sinyalini vermiş ve nihayetinde de KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı'nın ziyareti ile de yeni bir dönem başlamıştır. Yine havalimanı konuşmasından farklı olarak sığınmacılar meselesinden bahsetmesi ve burada uluslararası camiaya mesaj göndermesi de öne çıkmıştır. Her iki konuşmasında yargı bağımsızlığı noktasına da değinmiştir.

Kısa bir süre sonra Almanya'yı ziyaret eden Erdoğan önce Alman Dış Politika Cemiyeti konuşması, ardından Merkel ile basın açıklaması yaparken, en sonda ise Almanya'da yaşayan Türklerle Berlin buluşmasını gerçekleştirmiştir. Erdoğan'ın bu ziyaretteki ilk konuşmasında küresel ekonomik kriz ve Arap değişim süreçleri hakkında yaptığı *“Türkiye'nin AB'ye değil ancak AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu gösterir”* açıklaması Brüksel ziyaretinde vurguladığı karşılıklı *ekonomik çıkara dayanan*

birliktelik vurgusu ile çelişki oluşturmıştır. Yine Erdoğan'ın Türkiye'nin bütçesinin “sarsılmaz” olduğunu belirtmesi ise özellikle 2016 sonrasında söz konusu olan ekonomik problemler açısından başka soruları da beraberinde getirmiştir. İlk konuşmada öne çıkan başka bir konu ise Erdoğan'ın, yerel seçimlerin “*Eski'den Yeni Türkiye'ye geçişte*” önemli bir aşama olduğunu belirtmesi ve bazı konuların popülizm malzemesi yapılmaması gerektiğini belirtmesine rağmen, Türkiye'nin bağları sebebiyle *21. yüzyılda 20. yüzyılın Osmanlı'sı* kadar önemli olduğunu vurgulamasıdır. Bu söylemdeki Osmanlı vurgusu da seçmenlere yönelik duygusal anlamda kullanılmıştır.

Tablo 6.1: 2014 Yılındaki Söylemlerin Temaları

AÇIKLAMALAR	SÖYLEMLERDEKİ VURGULAR
20 Ocak 2014-Başbakan Erdoğan/Esenboğa Havalimanı	Durgunluk, 17-25 Aralık, Ekonomi, Yargıya Müdahale, Demokratikleşme, Reform
21 Ocak 2014-Başbakan Erdoğan: Rompuy ve Barroso İle Ortak Basın Toplantısı/Brüksel	Durgunluk, Küresel Ekonomik Kriz, Sığınmacılar, Yardım, Kıbrıs'ta kazan-kazan, Kuvvetler Ayrılığı, Demokratik Hukuk Devleti
4 Şubat 2014-Alman Dış Politika Cemiyeti/ Başbakan Erdoğan	Küresel Ekonomik Kriz, Arap Uyanışı, AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı, Bütçede sarsılmazlık, Yerel Seçimler ve Eski-Yeni Türkiye, Popülizm Malzemesi, Yerelden Küresele, Türkiye'nin Bağları ve Önemi
4 Şubat 2014-Erdoğan ve Merkel Basın Açıklaması	Erdoğan: Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Yerel Seçimler, Türk-Alman Üni., / Reform İhtiyacı, Asimilasyon. Merkel: Tüm Alman Vatandaşlarını Şansölyesi, Komisyon anlaşması ve Terörle Mücadele, BMGK, Tam Üyelik, Fasıllar
4 Şubat 2014-Berlin Buluşması / Başbakan Erdoğan	Eski Türkiye, ticaret, Millet, Ecdat, Mazlum, Vize muafiyeti, Ana Muhalefet, Maşa
26-29 Nisan 2014- Almanya Cumhurbaşkanı Türkiye Ziyareti	İnternet, Sosyal Medya, Medya, Gazeteci, Özgürlük, Yargı
24 Mayıs 2014- Başbakan Erdoğan Köln Buluşması	Necip Fazıl Kısakürek, Millet/Milletçe, Soma, Der Spiegel, 30 Mart, Eski-Yeni Türkiye, Barış, Demokrasi, Hukuk, Adalet, Basın Özgürlüğü, Terör, İslamofobi ve Antisemitizmle Mücadele,
29 Eylül 2014- AB Komisyon Başkanı Röportaj	Ekonomik kriz, Enerji Güvenliği, Göç, Terörizm, Stratejik Ortak, Sığınmacılar, Mülteciler, Ortak Sorumluluk ve Çıkar
15 Aralık 2014-Cumhurbaşkanı Erdoğan Tüpraş Tesisi Açılışı	Basın, Ulusal Güvenlik, Fehriye Erdal, Sindelfingen, AB, Müdahale Yetkisi

Ortak basın açıklamasında Erdoğan'ın konuşmasında yerel seçimler ve cumhurbaşkanlığı seçimleri ve Türk-Alman Üniversitesi temaları öne çıkarken, Merkel'in oy kullanma meselesinden hemen sonra “*kendimi Almanya'da yaşayan tüm*

vatandaşların şansölyesi olarak görüyorum” vurgusu ve BMGK vurgusu öne çıkmıştır. Bu açıklamalarda ilk konuşmadaki yerel seçimlerin test niteliğinde olduğunun belirtilmesinin ardından cumhurbaşkanlığı seçimindeki oy kullanma hakkına değinilmesi, *iç politik açıdan oy talebini* doğrular niteliktedir. Basın mensuplarının sorularını yanıtlarken, Merkel Türkiye’nin tam üyeliği noktasında tereddütleri olduğunu söylemiştir. Ziyaretin yapıldığı günlerde Alman medyasında yer alan ve daha önce Erdoğan’ın dile getirdiği *“Asimile olmayın, entegre olun”* söylemi üzerinden asimilasyon tartışmalarına yönelik gelen soruya gülerek cevap vermesi ve Merkel’e katıldığını belirtmesi ancak benzer söylemlerin daha sonraları kullanılması kamuoyunda güvensizlik oluşturan bir başka durumdur.

Berlin buluşmasında “Eski Türkiye” söylemi üzerinden AKP döneminde yapılan icraatleri anlatan Erdoğan, *Mehmet Akif Ersoy’un* dizeleriyle kalabalığa seslenmiş ve millet, ecdat, mazlum gibi kavramları sıkça kullanmıştır. Başbakan ana muhalefet partisi ve ülkede yaşanan 17-25 Aralık operasyonu üzerinden benzeştirmeler yaparak, muhalefeti Türkiye’ye faydalı olan şeylere karşı olmakla itham edip, suçlayıcı bir üslup kullanarak seçmen kitlesine yönelik bir konuşma gerçekleştirmiştir. Erdoğan’ın bir sonraki ziyaretine kadar geçen sürede Türkiye’de yerel seçimler yaşanmış ve bu süreçte Erdoğan, TÜSİAD, medya ve Facebook, Twitter ile ilgili sert açıklamalar yapmıştır. Alman Cumhurbaşkanı’nın Türkiye ziyaretindeki eleştirilerine yine sert bir üslupla cevap verirken, Gauck’a geçmişine yönelik olarak *“rahip”* kelimesiyle cevap vermiştir. Soma maden faciasının ardından Almanya’daki Köln ziyaretinde yoğun protestolarla karşılaşmış ve Berlin konuşmasından biraz daha farklı temalar üzerinden konuşmasını gerçekleştirmiştir. Bu konuşmasına *Necip Fazıl Kısakürek* şiiri ile başlaması ve *“Eski Türkiye”* vurgusu yapması bir önceki mitingi ile ortak noktalardır. Ancak basın ve medya özgürlüğü noktasında Der Spiegel’in kapak fotoğrafı ile Türk medyasında yer alan haberlerin paralelliğe vurgu yapması ve *“bize kimse parmak sallayarak istikamet gösteremez”* açıklaması yine kalabalık Türk seçmene hitap etmeye yönelik olmuştur. Altı milyon nüfusu özellikle belirterek, kaçınılmaz değişimin olacağı AB’de *Türkiye’nin kilit rolüne vurgu* yapması da bir önceki mitingi ile ortak noktaları oluşturmaktadır.

Ağustos ayında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçiminde Erdoğan, yurt dışı seçmen oylarının %62.30’unu alırken, ülke bazlı oy oranlarına bakıldığında Almanya’da oy

oranı %68.63 oranında olmuştur.⁸⁵ Erdoğan'ın oy potansiyellerine paralel olarak gerçekleştirdiği gezilerin yansımaları katılım oranı düşük olmasına rağmen, parti ve lider için olumlu yönde olmuştur. Erdoğan, seçim sonrasında Türkiye sınırında yaşanan Kobani olayları ve bunun bir yansıması olarak 6-7 Ekim olayları ve Aralık ayındaki Zaman gazetesi operasyonu sonrası AB temsilcisi Mogheri'nin eleştirilerine sert şekilde karşılık vermiştir. AB'den birisinin çıkıp açıklama yaptığını ve bunu dikkate almadığını belirterek, eleştiri tonunu yükseltmiş ve Özdemir Sabancı suikastını yapan Fehriye Erdal ve Sindelberg'de kundaklanan evde hayatın kaybeden vatandaşlar ile ilgili sorulara Almanya tarafından cevap verilmediğini belirtmiştir. Son olarak bu açıklamasında Merkel'e “*Ben o devletin başındaki şahısla görüşüyorum*” diyerek atıfta bulunmuş ve Almanya'yı operasyon yapmakla suçlamış ve AB kurumunun kendi işine bakması gerektiğini söylemiştir.

Tablo 6.2: 2015 Yılındaki Söylemlerin Temaları

AÇIKLAMALAR	SÖYLEMLERDEKİ VURGULAR
12 Ocak 2015-Davutoğlu-Merkel basın Açıklaması	Davutoğlu: Charlie Hebdo, DEAS, Sığınmacı, İspanya, Medeniyetler Projesi, Kimlik Merkel: Güvenlik, Terör, Çözüm Süreci, Kıbrıs, Üyelik
24 Ocak 2015-Cibuti Ziyareti/Cumhurbaşkanı Erdoğan	İslamofobi, AB, Türkiye, Dilenme..
10 Mayıs 2015-Cumhurbaşkanı Erdoğan Karlsruhe Gençlik Buluşması	Eski-Yeni Türkiye, Düşman, Sandık, Parya, 7 Haziran, Ali'siz Alevilik, Fatih'in Torunu, IMF Başkanlık Sistemi, Necip Fazıl Kısakürek..
18 Ekim 2015- Merkel'in Türkiye Ziyareti	Başbakan Davutoğlu: Mülteci Krizi, Vize Muafiyeti, Ermeni İddiaları, Aile Fotoğrafi Merkel: Ankara Patlaması, 23. ve 24. Fasil, Stratejik İşbirliği, İstikrarlı Türkiye, Barış Süreci, Ödemeler

2015 yılı Türk siyasi tarihinde AKP dönemini analiz ederken üzerinde durulması gereken önemli bir yıl olmuştur. Özellikle 2014 yılı Ağustos ayında cumhurbaşkanı seçilen Erdoğan'ın uzun süredir dile getirdiği yeni anayasa ve başkanlık sistemi tartışmalarının öne çıktığı ve bu tartışmalar ekseninde *Kürt açılımı-Çözüm sürecinin* devam ettirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Henüz anayasa değişikliği yaşanmamasına rağmen, uzun yıllar başbakanlık yapan Erdoğan'ın bu kez güçlü bir cumhurbaşkanı

⁸⁵ Habertürk, <https://www.haberturk.com/secim/secim2014/cumhurbaskanligi-secimi/yurtdisi>. (16.08.2019)

olarak görülmesi ve güçlü olmaya çalışan Başbakan Davutoğlu ile hem AKP içi ilişkilerde hem de Türkiye’de yönetsel anlamda ikircikli yapının kendini gösterdiğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Erdoğan’ın 2015 yılı ilk altı aylık dönemde yurt dışı ziyaret öncelikleri daha çok Orta Doğu ve Afrika ziyaretleri eksenli olmuş ve Başbakan Davutoğlu AB ile var olan ilişkileri devam ettirmiştir. Davutoğlu’nun Almanya ziyaretinde Merkel ile yaptığı ortak açıklamada, Merkel’in konuşmasında ana temalar “*terör ve güvenlik konusunda iş birliği, çözüm süreci ve üyelik durumu ile iliği Kıbrıs meselesi*” olmuştur. Yaklaşık bir yıl önceki ziyarette Erdoğan’ın dile getirdiği Kıbrıs’ta kazan-kazan durumunun tekrardan dile getirilmesi, Kıbrıs’ta istenilen ilerlemenin henüz elde edilemediğini göstermiştir. Yine Merkel’in tıpkı bir yıl öncesindeki gibi tam üyelik hususunda görüşlerinde ise tutarlılık olduğu görülmüştür.

Başbakan Davutoğlu’nun yeni süreçte daha ılımlı açıklamalarına rağmen, Erdoğan ise Cibuti ziyareti sırasında yaptığı açıklamada sert üslubunu devam ettirmiştir. 14 Aralık’ta açıklamadaki gibi AB’ye yönelik olarak, “*Türkiye kapıda dılenecek bir ülke değildir, bizi kabul etmezlerse kendi yolumuzu çizeriz.*” demiştir. Bu noktada Erdoğan’ın bir yıl öncesinde karşılıklı iş birliğine dayalı her iki tarafın birbirine ihtiyacı olduğu söylemi “*Alırsanız alın yoksa biz de işimize bakarız.*” söylemine dönüşmüştür.

Cumhurbaşkanının 2015 yılı Karlsruhe gençlik buluşmasındaki açıklamalar ise “*Eski Türkiye, düşmanlık, 7 Haziran, Ali’siz Alevilik, Fatih, millet, başkanlık*” gibi temalar etrafında olmuştur. Arka arkaya “*millet*” vurgusunun ardından, millete düşmanlık edenlerin olduğu ve kullanılacak bir oyun bir orduyu ve ordunun da milleti kurtaracağı sözlerini kullanmıştır. *Ali’siz Alevilik* tartışmalarında ise atıfta bulunarak, “*Eğer Alevilik Ali’yi sevmekse, benden daha Alevisi yoktur.*” demiş ve bunlara cevabın sandıkta verileceğini vurgulamıştır. Yine son bölümde 7 Haziran’ın önemi üzerinden dünyanın en gelişmiş ülkelerinin başkanlık sistemi ile yönetildiğini belirtmesi, Fatih’in torunlarının metroları denizin altından yürüttüğü vurgusu, Necip Fazıl şii ve dini-millî terimlerin okunduğu şii ile mitingi tamamlamıştır.

2015’te Merkel’in son ziyaretinin ana maddesini *mülteci krizi* oluşturmıştır. 29 Kasım’da gerçekleştirilen Türkiye-AB zirvesinden önce Ekim ayı içerisinde Türkiye’ye ziyaret gerçekleştiren Merkel, özellikle yaz döneminde Suriye’den Avrupa’ya artan

göçlerle ilgili olarak *stratejik işbirliği, 23 ve 24. fasıllar, istikrar, Türkiye’deki barış süreci* ekseninde açıklamalar yapmıştır. Başbakan Davutoğlu’nun konuşmasında temalar ise mülteci krizi, vize muafiyeti, Ermeni iddiaları, aile fotoğrafı şeklinde olmuştur.

2014 ve 2015 yılında yapılan açıklamaları belirli temalar etrafında analiz etmek gerekirse:

i- Ekonomi:

2013 yılında yaşanan Gezi olayları sonrasında Türk ekonomisinin yıpratılmak istendiğini sıkça dile getiren Erdoğan’ın, özellikle dolar-euro kurunda yaşanan dalgalanmalar neticesinde hem ikili açıklamalarda hem de kendi konuşmalarında ekonomi faktörü öne çıkmıştır. Yıllık bazda ihracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında Türk ekonomisinin en büyük ortağı AB üye ülkeleri olduğu görülmektedir. Türkiye’nin birim bazlı ihracat rakamlarında 2013 yılında yüz birim ihracatın % 41,5’i AB ülkelerine olurken, 2014’te rakam %43,5’a ve 2015’te 44,5’e yükselmiş; ithalat rakamlarında ise 2013 ve 2014 yıllarında %36,7 birim olan oran, 2015 yılında %38’e yükselmiştir.⁸⁶ Almanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerle ticari ilişkilerdeki paylar 2013 sonrasında GSYH’sı azalma eğilimine giren Türkiye’nin ilişkilere ivme kazandırmak istemesinde etkili olmuştur. 2014 yılındaki ilk ziyaretten itibaren *küresel ekonomik kriz* üzerinden karşılıklı ekonomik ilişkiler vurgusu yapan Erdoğan, 2008 Ekonomik krizi sonrasında Yunanistan ve İspanya gibi kırılgan ekonomilere sahip ülkelerde yaşanan krizin AB’ye yüküne atıf yapmıştır. Konuşmasının devamında “*yük olmak değil, yük almak isteriz.*” sözü bunu destekler niteliktedir.

Yine Erdoğan sonraki ziyaretlerinde ekonomi ve ticaret vurgularını yinelemiş, “*Fellik fellik dolaşacağız, dünyanın her yerine ulaşacağız.*” söylemini Türk vatandaşlara hitabında yüksek sesle dile getirmiştir. Ancak Türkiye’ye dönüşünde TÜSİAD’a ağır sözlerle yüklenmiş ve daha önce vergiler noktasında kontrol edilmediklerini ancak “*şimdi bakkal dükkkanı nasıl kontrol ediliyorsa siz de kontrol edileceksiniz*” diyerek iş insanlarına karşı tehditvari bir üslup kullanmaktan çekinmemiştir. Liberal ekonomik

⁸⁶ Aydınlik, <https://www.aydinlik.com.tr/kose-yazilari/2016-aralik/turkiye-nin-dis-ticareti>, (16.08.2019)

modeli esas alan AKP'nin Genel Başkanı olarak dünyanın çeşitli ülkeleriyle ekonomik ilişkileri olan iş insanlarına bu şekilde bir üslupla yaklaşması güvensizlik oluşturan bir sebep olmuştur. Yine ekonomi temasını “Eski Türkiye” örneği üzerinden Erdoğan sıklıkla mitinglerinde vurgulamıştır. Ekonomi teması Merkel'in söylemlerinde 2014'e oranla 2015 yılında öne çıkmıştır. Mülteci krizinin etkilerinin yoğunlaştığı ve Avrupa'da tepkilerin arttığı 2015 yılı ikinci yarısındaki ziyaretinde ekonomik olarak *yardımlar* daha ön planda olmuştur. Birliğin Fransa ile birlikte motor ülkesi konumundaki Almanya Şansölyesi olarak hem Yunanistan'ın ekonomik krizinde ara bulucu ve çözüm arayıcısı olarak Merkel, yine mülteci sorununun çözümünde ön planda olan lider olmuştur.

ii- Karşılıklı Çıkara Dayanan İşbirliği:

2014 yılında *karşılıklı çıkara dayalı işbirliği* söylemi ile başlayan açıklamalar, kısa bir süre sonra Başbakan Erdoğan nezdinde *AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı* olduğu söylemine dönüşmüştür. Almanya'da yapılan açıklamalarda her iki tarafın çıkarına dayalı çözümler olacağını belirten Erdoğan, özellikle internet kısıtlamalarına gelen eleştiriler neticesinde “*biz kendi göbeğimizi kendimiz keseriz*” söylemini yerel seçimler öncesinde Türkiye'deki açıklamasında kullanmıştır. 2014 yılı sonunda karşılıklı çıkar vurgusu “*İslamofobiye karşıysanız Türkiye'yi AB'ye almak zorundasınız*” söylemi ile zorundallığa dönüşen bir hal almıştır. Bunda iç siyasetteki seçimler ve 2015 yılı sonuna doğru somut adımların atılması ve mali yardımlar hususundaki gecikmeler etkili olmuş olabilir. Söylemler Türkiye tarafında sertleşirken, AB Komisyon Başkanı ise mülteciler noktasında işbirliği için büyük potansiyel olduğuna ve yine ortak sorumlulukların çıkarların varlığına işaret etmiştir.

iii- Kıbrıs:

Kıbrıs meselesi 1999-2005 arası tarihinde en fazla reformları yapan ve AB ile ilişkilerde nispeten olumlu bir dönemi yaşayan Türkiye ile AB arasında ikili ilişkilerin durgunlaşmasına sebep olan mesele olmuştur. Türkiye'nin kırmızı çizgilerinden olan KKTC'nin durumu tam üyelik yolunda en büyük engellerden birini teşkil etmektedir.

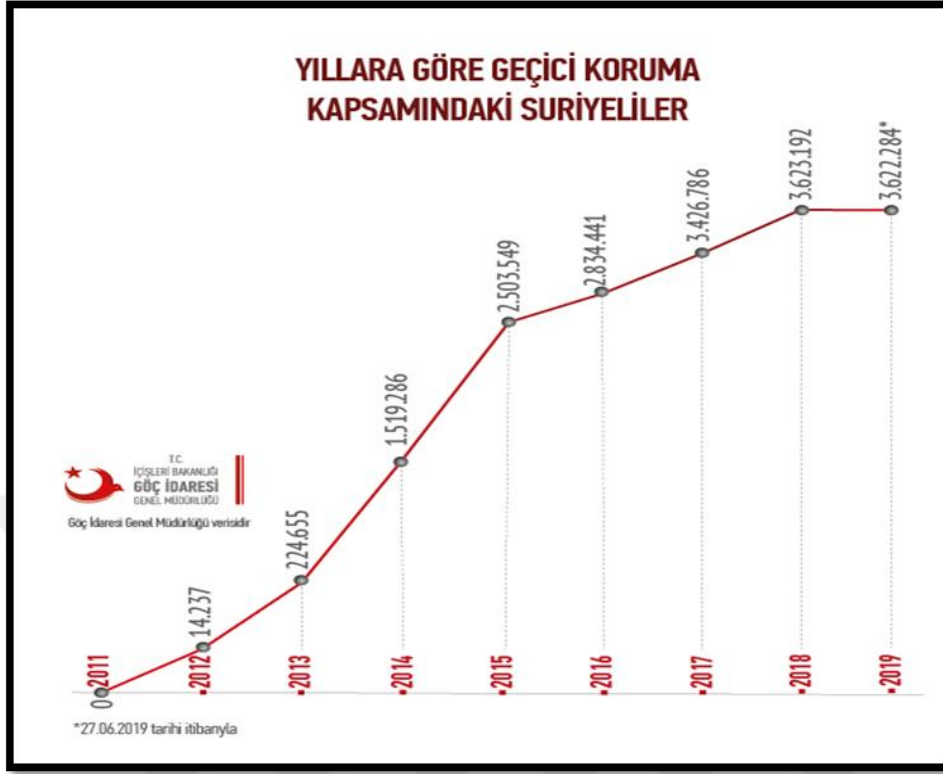
2006 sonrası yaşanan durgunlukla çizgisini Afrika ülkeleri ve Latin Amerika ülkeleri ile ticari ilişkiler geliştirmeye yönelten Türkiye, Orta Doğu’da yaşanan olaylar sonrasında yönünü tekrardan Batı’ya doğru çevirmiştir. Kıbrıs meselesini bu yıl aralığında ilk dile getiren Erdoğan’ın *kazan-kazan esasına dayalı* neticenin her iki tarafın çıkarına olacağı ve hep birlikte kazandırılabilceğı söylemi Türkiye’nin yeni süreçte üyelik yolunda ciddiyetini göstermesi açısından önemli olmuştur. Bir yıl sonrasında Merkel’e sorulan Türkiye’nin tam üyeliğı sorusunda, Kıbrıs meselesinin çözümünün gündemi belirlediğini söylemesi, “*Almanya olarak Türkiye’nin yanında olmak istiyoruz*” söylemi hedeflenen çözümde ilerlemenin yavaş olduğunu ve tam üyelik yolunda muhakkak Kıbrıs meselesinin Türkiye’nin önüne çıkacağını göstermiştir. Kıbrıs meselesi Türkiye’nin AB’ye tam üyelik yolunda en büyük konularından birini teşkil ederken, tüm üye devletlerin otuz beş başlıktan oluşan AB Müktesebatı’nı benimsemesi gerektiğı düşünöldüğünde, Türkiye’nin üyeliğı noktasında bir tıkanma yaşanmaktadır.

iv- Suriye Krizi, Mülteciler ve İslamofobi:

Türkiye 2011 yılında Suriye’de başlayan ayaklanmalar ve sonrasında yaşanan iç savaştan en çok etkilenen ölkelerden biri olmuştur. 2015 yılı sonundaki verilere göre 2.7 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliğı yapan Ürdün’ün ardından 2.5 milyon mülteci ağırlayan ikinci ölkedir.⁸⁷ Grafik 6.1’deki verilere göre 2013 yılında 224.655 kişı olan sayı 2014 yılında bir milyon kişiden fazla artmış ve 2015 yılına gelindiğinde bir milyon kişilik daha artış ile Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2.5 milyona ulaşmıştır. 2013 yılı sonuna doğru artan göçlerin 2014 yılı boyunca devam etmesi Avrupa’da da endişelere sebebiyet vermiş ve AB çatısı altında farklı çözüm arayışları tartışılmıştır.

⁸⁷ Statista, <https://www.statista.com/chart/6091/10-countries-host-over-half-the-worlds-refugees/>, (17.08.2019)

Şekil 6.1: Türkiye’deki Geçici Koruma Kapsamında Suriyeliler

Kaynak: Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, <https://www.umhd.org.tr/2019/01/turkiyede-gecici-koruma-altinda-olan-suriyeliler/>, (16.09.2018)

Türkiye’nin Orta Doğu ve Avrupa toprakları arasında köprü konumunda bir ülke olması ve göçmenlerin göç yollarında bulunması, Akdeniz’de yaşanan trajik olaylar AB’yi Türkiye ile anlaşma yapmaya itmiştir. 2014 yılı ilk açıklamasında yaklaşık 700 bin kişiye ev sahipliği yapıldığını ve 2 milyar dolara varan harcamaya karşın gelen desteğin 130 milyon dolar olduğunu söyleyen Erdoğan bu açıklamasında “*desteğin ne kadar yüksek olduğunu gösterir*” sözleri ile sitemde bulunmuştur. Sonraki Almanya ziyaretinde yine kayıtsızlığı eleştiren Erdoğan’ın buradaki açıklamasında *yerel problemlerin küresel hale gelebildiğini* belirtmesi ortak sorumluluklara vurgu açısından önemlidir.

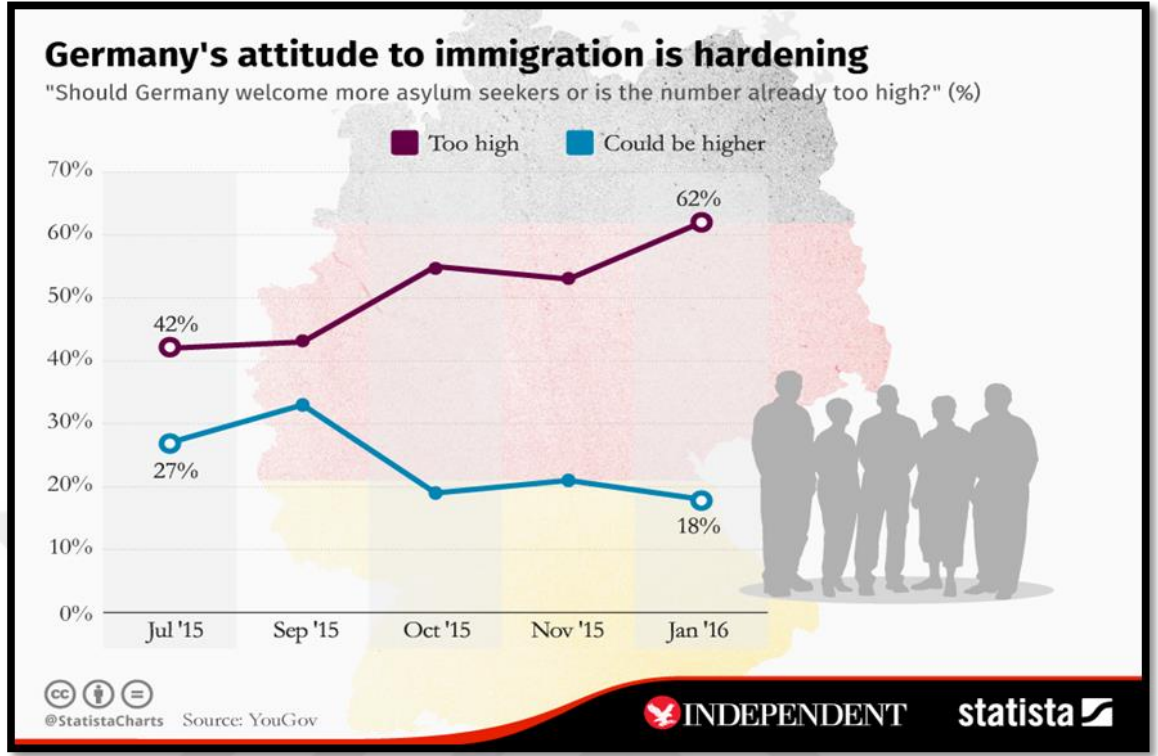
Merkel ise kayıtsızlık vurgusunun ardından Almanya olarak BMGK’da İran, Rusya ve Çin’e karşı mücadele ettiklerini ve çözüm için Türkiye’nin yanında olduklarını belirtmesi o dönemki dış politikalar hakkında ipucu vermektedir. Ukrayna’da yaşanan olaylarda Rusya’ya karşı olan AB, Suriye’de de yine aynı ülkeye karşı mücadele

vermektedir. 2015 yılı başında bu kez 1.7 milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapıldığını söyleyen Erdoğan, yardımların 250 milyon dolar olduğunu belirtmiştir. Yeni bir sürecin başlatıldığı Türkiye-AB ilişkilerinde bir yılda yalnızca 100 milyon dolarlık ödeme yapılması Erdoğan'ın söylemlerinin sertleşmesine sebep olmuştur. Aynı konuşmada Erdoğan'ın 5.5 milyar dolara varan harcamayı da belirtmesi Türkiye'nin aldığı sorumluluğu kanıtlamıştır. Yine Erdoğan'ın *İslamofobi* örneği ile Türkiye'nin alınması gerektiğini belirtmesi ve ardından “*Alınmazsak bu durum Hristiyan birliği tezinin haklılığını gösterir*” açıklaması sertleşen üslubuna başka örnektir.

Erdoğan'ın sertleşen üslubuna karşılık Merkel ise Avrupa Konseyi'nde alınan karar sonrasındaki Türkiye ziyaretinde hemen seçimlerden önce *istikrarlı Türkiye* vurgusuyla Davutoğlu'na seçim öncesinde destek niteliğinde bir açıklamada bulunmuştur. Yine stratejik işbirliğini ve Erdoğan'ın Brüksel ziyaretinin yapıcı olduğunu vurgulamasıyla daha alttan alıcı ama üyelik noktasında ucu açık bir süreç vurgusu ile davranmıştır. Türkiye hakkında yıllık ilerleme raporunun da iki kez ertelenerek geç açıklandığı dönemde Avrupa kamuoyu açıklamanın seçim sonrasına bırakılmasını eleştirmiştir.⁸⁸ Merkel'in yapıcı tavrını ve AB'nin belli tavizler verecek seviyeye gelmesini açıklayacak şekilde grafik 6.2'ye bakıldığında yapılan araştırma Almanya'da Almanların tutumlarının Eylül'den sonra sertleştiğini göstermektedir.

⁸⁸ Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201510241018564484-ab-ilerleme-raporu-turkiye-juncker-1kasim/>, (17.08.2019)

Şekil 6.2: Almanların Göç Karşısındaki Tutumları

Kaynak: Statista, <http://www.statista.com/chart/4239/germanys-attitude-to-immigration-is-hardening/>, (15.08.2019)

v- Çözüm süreci:

2012 yılında dile getirilmeye başlanan ve 2013 itibariyle başlayan süreçte Türkiye'nin uzun süredir mücadele ettiği PKK terör örgütüne karşı başlayan ve pek çok reformu içeren süreç 2014 yılında devam etmiş fakat 2015 yılındaki 7 Haziran seçimleri sonrasında yaşanan terör eylemleriyle bitmiştir. Özellikle Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olduktan sonra Dolmabahçe mutabakatını tanımadığını belirtmesi ve 7 Haziran seçimlerinde MHP oylarındaki yükselişin bir tepki olarak görülmesiyle AKP ve Erdoğan söylemlerini değiştirmiştir. AB ile ilişkiler açısından Türkiye'de Kürt sorununun çözümü önem taşırken, hem Merkel hem Erdoğan'ın açıklamalarında bu konu önemli yer kaplamıştır. Erdoğan cumhurbaşkanlığı projesini açıklarken Çözüm sürecinin takipçisi olduğunu belirtmiştir. Ancak seçimden sonra yaşanan Kobani protestoları ile sürecin baltalanmak istediği hakkında görüşler kamuoyunda yer almıştır. Merkel 2015 yılındaki iki konuşmasında da çözüm sürecine değinmiştir. Ocak ayında barış sürecinden dolayı memnuniyet duyduklarını ve Türkiye'nin yanında olduklarını

belirtirken, benzer süreç geçmişte Irak'ta yaşansaydı muhtemelen bugünkü olayların önlenmiş olacağı vurgusu da süreci önemsediklerini göstermiştir. Erdoğan'ın ise Dolmabahçe mutabakatına karşı çıkması ve bunu hükümetin kararı olarak açıklaması muhtemel anketler karşısında bir tepki niteliği olarak yorumlanabilir. Son olarak Merkel Ekim ayındaki ziyaretinde “*Seçimlerden sonra yeniden Kürtlerle barışma sürecine girilmesi noktasının değerlendirilmesini umduğunu*” belirtmesi ve cümledeki “seçimlerden sonra” ifadesi onun sürecin sona erdirilmesini seçime yönelik değerlendirdiğini göstermiş olabilir.

vi- Millet:

Erdoğan'ın özellikle 2014 yılındaki iki mitinginde ve 2015 yılında bu kez cumhurbaşkanı sıfatıyla yapmış olduğu gençlik konuşmasında en çok vurguladığı ve dini-millî motiflerle desteklediği “*millet, milletçe*” gibi terimler olmuştur. Özellikle ilk kez oy kullanma hakkına sahip olacak gurbetçi vatandaşlarla buluşmasında duygusal bağ kurma noktasında çok başarılı olan Erdoğan, hem başbakan hem cumhurbaşkanı olarak konuşmalarında *milliyetçi-muhafazakar çizgide kemikleşmiş oy potansiyellerine* yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Özellikle “*Eski Türkiye devri yerine Yeni Türkiye dönemi başlayacak*” söylemi, iktidarı döneminde yapılan hizmetlerin seçmenlerde daha kolay hatırlanmasını sağlamıştır. Diğer yandan kitlelere yönelik şekilde *Necip Fazıl ve Mehmet Akif Ersoy'dan* şiirler okuyarak ve aynı zamanda *Osmanlı'ya, Fatih'e atıflar* yaparak mitingler yapmıştır. Günlük konuşma dilindeki anlaşılır kelimelerle, karşılıklı konuşurcasına miting yapan Erdoğan'ın kullandığı üslupta, sürekli *bir öteki veya düşman yaratması* ve sandığa işaret ederek bir oyun orduyu kurtaracağını belirtmesi gibi *aşırılaştırılmış söylemleri halkta karşılık bulmaktadır*. Yurt dışı seçim sonuçlarına da tıpkı yurt içi seçim sonuçları gibi etki edecek şekilde kalıplaşmış oy bloklarına hitap eden Erdoğan, seçmen ile duygusal bağlar kurmayı başararak başarıya ulaşmıştır. Yine belli aralıklarda yaptığı açıklamalarla Türkiye'nin mazlumlara kucak açtığını söylemesi, asimile olmayın söylemi ve 17-25 Aralık operasyonu sonrası kullandığı üslup ile 7 Haziran dönemi üslubundaki değişiklik halkın tepkilerine göre üslubuna şekil verdiğini gösterir.

7. SONUÇ

Türkiye-AB ilişkileri, Türkiye'nin birliğe başvurusundan günümüze kadar inişli-çıkışlı bir seyrinde devam etmiştir. 2002 yılında iktidara gelen AKP döneminde, AB uyum yasalarıyla birlikte nispeten olumlu bir çizgide seyreden ilişkilerde, 2007 sonrası yine bir duraklama dönemi olmuş ve 2013 yılı Aralık ayında imzalanan Geri kabul ve Vize Muafiyeti Anlaşması ile tekrardan müspet bir dönem başlamıştır. Özellikle bu doğrultuda 2016 yılı ikinci yarısına kadar gerek Türk liderlerin Avrupa ziyaretleri gerekse Avrupa tarafından Türkiye'ye önemli ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

Bu tez çalışmasında ilişkilerin tekrardan sıcak bir seyrinde devam ettiği 2014 ve 2015 yıllarında Türkiye devlet başkanı ve Almanya hükümet başkanının açıklamaları eleştirel söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Özellikle 2014 yılı cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce Erdoğan'ın iki kez Almanya'da miting düzenlemesi ve 2015'te yine kritik önem taşıyan 7 Haziran seçimlerinden önce gençlik buluşmasına katılması seçimlerde ilk kez oy kullanacak yurt dışı seçmenlerinin tercihi adına AKP açısından önemli olmuştur. Yine gerek Merkel'in Erdoğan'ı 2014 yılında Almanya'ya davet etmesi ve 2015'te göçlerin yoğunlaşmasıyla daha hızlı kararlar almak adına İstanbul'a gelmesi iki yıl içerisinde diğer önemli hadiseler olmuştur.

2014 yılı başında Erdoğan'ın ilk açıklamalarında yeni başlayan süreçten duyulan memnuniyet, 17-25 Aralık olaylarının doğru ve tarafsız şekilde iletilmesi, Kıbrıs meselesi ve Suriyeli sığınmacılar vurgusu ön plandayken, Merkel ise Türkiye'nin tam üyeliğine karşı tereddütlerini yinelerken, sığınmacılar konusunda uluslararası anlamda Almanya'nın BMGK'da verilen mücadelesi öne çıkmıştır. Her iki liderin yapıcı ve uzlaşmacı konuşması bir süre sonra Erdoğan nezdinde değişmeye başlamıştır. Bunda muhakkak Türkiye iç siyasetindeki gelişmeler etkilidir. Yerel seçimler yaklaşırken, Twitter, Facebook, Youtube yasakları kamuoyunda tartışmalara neden olmuş ve siyasetin dili sertleşmeye başlamıştır. Yine Almanya Cumhurbaşkanı Gauck'un Türkiye ziyaretindeki eleştirilerine Erdoğan'ın cevabı ise kendini hala rahip sanıyor şeklinde olmuştur. Erdoğan'ın açıklamalarındaki iniş-çıkışların iç siyasete yönelik olarak değiştiğini saptamak yanlış olmayacaktır. AP seçimlerinin yaklaştığı günlerde, Türkiye'nin demokrasiden hızla uzaklaştığı yönündeki eleştirilere yine Erdoğan

Köln’de, Batı’ya yönelik olarak cevabı 30 Mart’ta aldınız diyerek iç siyasetteki seçimlerin önemini bir kez daha vurgulamıştır.

2014 yılı Ağustos ayında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrası Erdoğan, başbakanlık koltuğunu Davutoğlu’na bırakmıştır. Bu tarihten sonra iç siyasette Türkiye’de roller ve deneyimler açısından çatışmalar olmuştur. Erdoğan yıl sonuna doğru katılmış olduğu açılıшта yine Mogherini’nin Zaman gazetesi operasyonu eleştirilerine sert tonda cevap verirken, yıl başında kullanmış olduğu Şansölye Merkel söylemi, Almanya’nın başındaki şahısa dönüşmüştür. Bu noktada Başbakan Davutoğlu’na ayrı bir parantez açmak gerekirse, görevi devraldığı süreçte daha yumuşak bir üslubu benimsemiştir.

2015 yılında ise cumhurbaşkanının sene başındaki yurt dışı ziyaretinde İslamofobi sorusuna, eğer Avrupa İslamofobi’ye karşıysa bizi birliğe dahil etmelidir, aksi takdirde Hristiyan birliği oldukları yönündeki tez kabul kazanır yönündeki sözleri dikkat çekicidir. Yine ülke içi siyasette ve kendisi yöneltilen sorularda sürekli başkanlık sistemine atıf yapması Türkiye’nin önündeki seçimlerin sistem değişikliği için önemini göstermiştir. 7 Haziran genel seçimlerinden önce bu kez Almanya’da Karlsruhe gençlik buluşmasında Alisiz Alevilik tartışmasını gündeme getirmiş ve kalabalığa 7 Haziran’da ders vermeleri gerektiğini söylemiştir. Ayrıca hedefin başkanlık sistemi olduğunu kalabalığa iletmiştir. Merkel ise Türkiye ziyaretinde bir yıl önceki konuşmasına paralel şekilde görüşlerini dile getirmiş ve 17, 23. ve 24. Fasılların açılmasını arzu ettiğini, ilkesel olarak doğru yolda olduğunu belirtmiş ve geçen yıldan farklı olarak çözüm sürecinin sona ermesinden dolayı endişeleri olduğunu ve sürecin yeniden başlaması gerektiğini vurgulamıştır. Ödemelerin gecikmesi konusunda çalışmalar yapıldığını belirtmesi diğer vurgulanan noktadır.

Liderlerin bu açıklamaları ekseninde bu çalışmada, yumuşak bir üslupla başlayan süreçte stratejik ortaklık ve karşılıklı iş birliği vurgularının zamanla Türkiye nezdinde zorundalık içeren bir üsluba dönüştüğü görülmüştür. Bunda muhakkak 2013 yılında yaşanan gezi olayları sonrasında, 17-25 Aralık operasyonlarının yaşanması ve Türk ekonomisinin bu doğrultuda etkilenmesiyle AB ile ilişkilerde yeni bir sayfa açılmak istenmesi ancak Türkiye’de sosyal medya kısıtlamalarının olması, iki yıllık süreçte dört seçim yaşanması gibi iç siyasi etkenler öne çıkmıştır. Dış politikada ise Türkiye ve

Avrupa'ya yoğun göçlerin yaşanması ve Avrupa'da gösterilen tepkilerin liderleri Türkiye ile anlaşmaya itmesi ılımlı ilişkilerin başlamasında etkili olmuştur. 2014 yılı başından 2015 yılı sonuna kadar liderlerin açıklamalarındaki sığınmacı sayısı ve mali yük AB nezdinde karşılık bulmuştur. Ancak mali yardımların gecikmesi, sosyal medya özgürlükleri noktasında Türkiye'ye yapılan eleştiriler, seçimlerde oy kullanacak vatandaşlara karşı yürütülen propaganda söylemlerin negatif yöne kaymasına sebebiyet vermiştir.

Türkiye'nin AB'ye üyelik yolundaki sürecinde birliğin lider ülkeleri Fransa ve Almanya'nın önemi büyüktür. Almanya'nın Türkiye'nin AB'ye katılım süreci ve AB tam üyeliğine ilişkin politikası ve tutumu, Türkiye-Almanya ikili ilişkilerinin ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir(Turhan 2016). Öner'e göre, Almanya'nın Türkiye'ye yönelik politikalarında ekonomik kaygılar, Alman kamuoyunun şüpheci tutumu, göç sorunları ve Almanya-Türk toplumunun entegrasyon sorunları iç sebeplerken; son Doğu genişlemesinin yorgunluğu, Euro bölgesi krizi ve Türkiye'nin AB kimliği noktasındaki şüpheler ise dış sebeplerdir(Öner 2014). Ermağan ise, Türkiye'nin AB üyeliği hedefinde Almanya'dan tecrübe ettiği temel problemleri: çoğunluğu olumsuz seyreden kamuoyu algısı, Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının kırık karnesi, bazı Alman partilerinde temsil edilen Türkiye karşıtı tezler ve Türkiye'nin üyeliğinin siyasi dengelere bozacağı yönündeki endişeler şeklinde dört maddeyle açıklamıştır (Ermağan 2012).

Almanya'da seçim sürecinin yaşandığı dönemlerde Türkiye'nin AB'ye üyelik konusundaki görüşlerin kamuoyunda tekrar dile getirildiği görülmektedir. Bu noktada çalışmanın yıl aralığında Türkiye iç seçimlerinde popülist söylemlerin yer aldığı belirtilse de, benzeri durumun Avrupa'da da görüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Almanya siyasi partilerinin tutumları da seçmen tepkilerine göre şekillenmektedir. Orta Doğu'da olayların başladığı ilk dönemlerde açık kapı politikasıyla hareket eden Almanya'da, bir süre sonra halkın tepkisi ve diğer partilerin oy oranlarını yükseltmeye başlamasıyla Merkel, söylem ve politika değişikliğine gitmiş ve AB ülkeleri içerisinde sorumluluk üstlenerek göçmen krizinin çözümü noktasında Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasına öncülük etmiştir. Dolayısıyla Almanya ve İsveç gibi diğer Avrupa ülkelerine göre göçlerden daha fazla etkilenen ülkelerde algı ve tutumların kimlik kaygıları, ekonomik kaygılar ve güvenlik kaygıları

ekseninde geliştiği görülmekte ve bu nedenle de 2014 ve 2015 yılları Avrupa kamuoyunda göç konusunun en yoğun ele alındığı yıllar olarak kabul edilmektedir(Sokullu 2019). Ayrıca Türk göçmenlerin yoğunlukta yaşadığı Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde Müslüman göçmenlerin ötekileştirilmesiyle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı söylemler paralel gelişmektedir(Öner 2014). Almanya içi siyasette bu duruma örnek olacak şekilde, 2013 yılında kurulan Almanya İçin Alternatif Partisi'nin(AFD) yabancı karşıtı politikaları ve Merkel'in en başta uyguladığı açık kapı politikasına getirdiği eleştiriler kısa sürede toplumda karşılık bulmuş ve bu durum zamanla Merkel'in politikalarını değiştirmesini zorunlu kılarak Hristiyan Demokrat Partisi'ni(CDU) de etkilemiştir.

Kıbrıs meselesi ise Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda en büyük konularından birini teşkil etmektedir. Tüm üye devletlerin otuz beş başlıktan oluşan AB Müktesebatı'nı benimsemesi gerektiği düşünüldüğünde, Türkiye'nin üyeliği noktasında bir tıkanma yaşanmaktadır. Türkiye'nin tam üyelik başvurusundan beri inişli-çıkışlı bir çizgide devam eden Türkiye-AB ilişkilerinin olumlu çizgide seyretmesi Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilidir. Kıbrıs meselesi sebebiyle AB tarafından sekiz başlığın askıya alınması ve GKRY'nin altı müzakere başlığına açılış kriteri getirmesi süreci donma noktasına getirmiştir. Bu noktada 2014'te AB ile ilişkilerin tekrar olumlu bir seyre döndüğü düşünüldüğünde liderlerin Kıbrıs vurgusu önem kazanmıştır.

Erdoğan ve Merkel eksenli incelenen söylemler, bu tez çalışması için hem döneme ışık tutması bakımından hem de sertleşen söylemlerin ikili ilişkilerde güvensizlik oluşturduğunu ve uzun vadede ilişkileri olumsuz yönde etkilediğini ispat ederek literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır. Başbakan Davutoğlu eksenli yürütülen süreç Mart 2016'da anlaşmayla noktalanmış olsa da, gerek Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşması noktasında Türkiye'nin 72 kriterin 66'sını tamamlamış olması, Türkiye'nin yaşanan 15 Temmuz Darbesi sonrası süreçte AB'den gerekli desteği görememesi, 2016 yılı sonunda müzakerelerde yeni fasılların açılmayacağının açıklanması ve Fransa, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerin 2017 yılında seçim sürecine girmesi gibi sebepler o tarihten günümüze ilişkilerin tekrardan donma noktasına gelmesine sebebiyet vermiştir.

1990'lu yıllardan itibaren farklı liderler tarafından dile getirilen “*ayrıcılık ortaklık*” söylemi, Merkel ve Sarkozy gibi liderlerde Türkiye'nin tam üyelik hedefine karşı olarak

uzun yıllar kullanılmıştır. Ancak göç hareketlerinin yoğunlaşması ve bir kriz yaratması sonucunda pragmatik kaygılarla tekrar başlayan Türkiye-AB ilişkilerinde, 2015 sonrasında günümüze kadar “*stratejik ortaklık*” veya “*stratejik partnerlik*” gibi söylemler ön planda olmuştur. AB ve Avrupa üzerinden son yıllarda Türkiye’nin tam üyelik sürecinin sona erdirilmesine yönelik açıklamalar gelmiş ve bu durum ortak değerlerden gittikçe uzaklaşan Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğine yönelik karamsar bir durum yaratmıştır. 2014 ve 2015 yıllarında nispeten olumlu çizgide seyreden Türkiye-AB ilişkilerinde göç krizi AB’yi Türkiye’ye daha bağımlı kılarken, AB Türkiye’ye değerler bazından ziyade *stratejik çıkar* temelli yaklaşmıştır. Buna ek olarak liderlerin söylemlerindeki *sertlikler, ikilemler ve siyasi belirsizlikler* ilişkilerin geleceğine yönelik güven oluşturmamış ve nitekim de ılımlı ilişkileri 2016 yılı ortasından itibaren tekrardan donma noktasına sürüklemiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmad F., 2014. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul. Kaynak Yayınları.
- Balcı A., 2013. *Türk Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*.
- Bolay, H.,S. 1998. *Postmodernite. postmodernizm*. Yeni Türkiye. 21. y.y. Özel Sayı. 19,519-524.
- Ceyhan, A., 1991. *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü*, Alfa Yay., İstanbul.
- Çam E., 2005. *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul, DER Yayınları.
- Erhan Ç., 2017. *Türkiye-AB İlişkilerinde Son Durum*. Burak Küntay(Drl.). Gelenekten Geleceğe Diplomasinin Dönüşümü. İstanbul. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Hasan C., 2005. *Cumhuriyet'i Çok Sevmiştim: Cumhuriyet Gazetesi'ndeki 'İç Savaşın' Perde Arkası*, Doğan Kitap, İstanbul, s. 189.
- Hasgüler M., 2018. *Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü*. İstanbul, Alfa Yayınları.
- İnal, A., 1996. *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin yay.
- Karluk S.R., 2013. *Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri: Bir Çıkamaz Sokak*. İstanbul, Beta Yayınları.
- Mardin, Ş. 1992d. *Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri. Türkiye'de Toplum ve Siyaset – Makaleler 1. 3. bs. İletişim Yayınları*. İstanbul.
- Neuman, W., L. 2008. *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar*. (Çev: S. Özge). İstanbul: Yayın Odası.
- Oran B., 2014. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, İstanbul, İletişim.
- Orkunoğlu, Y., 2007. *Neitzsche ve postmodernizmin gerçek yüzü*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Sözen E., 2017. *Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul, Profil Kitap.
- Tekeli İ. Ve İlkin S., *Türkiye ve Avrupa Topluluğu I, Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı*. Ankara, 1993, C. 1, s. 39
- Yüksel T. Ve Aydın S., 2016. *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Zürcher, E.J., 2015. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Alkan H.& Özkan A., 2015. *Değişim-Kurumsallaşma ve Kırılma: 7 Haziran Seçimleri Bağlamında AK Parti*. Edip Asaf Bekaroğlu(Ed.). Araftaki Seçim. İstanbul Vadi Yayınları.

Diğer Yayınlar

- Canan Sokullu E., 2019. “*How Blurred is European Public Opinion on Legal versus Illegal Immigrants?*” *Journal of Contemporary European Research* 15(1): 4-20.
- Canan Sokullu E., 2017. “*İngiltere’nin AB İle İmtihani: Siyasal Söylemlerde Avrupa-Şüpheliğin Evrimi ve Brexit*”. *EURO Politika Dergisi*. 2017 Özel Sayısı. S: 11-34.
- Çelik H. ve Ekşi H., 2013. *Söylem Analizi*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi.
- Düzgit, S. A., 2013. *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi*. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar 2011), s. 49-70.
- Ekrem Yaşar AKÇAY, *Türkiye-AB İlişkileri Ve İmtiyazlı Ortaklık Meselesi*. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:3 Sayı:5 Temmuz 2016
- Elliott, R. 1996. *Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts*. *Marketing Intelligence & Planning*. 14, 6, 65.
- Ermağan İ., (2012). “*Avrupa Birliği Bağlamında Türkiye-Almanya İlişkileri*”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:9, Sayı:20. ss: 73-91.
- Hürriyet Almanak 2014. İstanbul, Doğan Kitap.
- Öner S. (2014). *Influential internal and external factors in German policy towards Turkey’s EU membership: more than ‘privileged partnership’; less than full membership?* *Eastern Journal Of European Studies*. Volume 5, Issue 2, December.
- Öner S., 2014. “*Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni ‘Öteki’ler Ve Türkiye’nin AB Üyeliği*” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* Cilt:13, No:1. s.163-184.
- Öner, S., (2018). “*Turkey as a Strategic Partner of the EU during the Refugee Crisis: The Challenges and Prospects*”, Timofey Agarin and Nevena Nancheva (Eds), *A European Crisis: Perspectives on Refugees, Solidarity and Europe*, Stuttgart: ibidem-Verlag Pub.
- Taşdemir, E. “*Toplumların İdaresinde Liderler ve Yöneticiler*”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi) Güz 2009, no. 29 (2009): 149-165.
- Tonkiss, K. (2006). *Analysis text and speech: content and discourse analysis*. C. Seale, (2nd ed.). In. *Researching Society and Culture*. (367-383).

- Turhan E., 2016. “*Türkiye-Almanya Ekonomik ve Siyasi İlişkilerinin Türkiye’nin AB Üyelik Süreci Bağlamında Analizi*”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 59. Seri. Basım:2017. ss: 51-75.
- Uysal C., 2004. *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler*. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (1) 2001, 140-153.
- Wooffitt, R. 2005. “*Conversation Analysis and Discourse Analysis*”. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

İnternet Kaynakları

AA, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ysk-karari-resmi-gazetede/127511>, (09.08.2019)

AA, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ysk-kesin-sonuclari-acikladi/161770#>, (04.08.2019)

AB Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf, (10.07.2019)

AB.gov., https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, (27.07.2019)

AB Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB_Rehberleri/01_rehber.pdf, (11.10.2019)

AB Haber, <http://www.abhaber.com/turkiye-ab-geri-kabul-anlasmasi-tbmm-genel-kurulunda-onaylandi/>, (09.08.2019)

AB Türkiye Delegasyonu, <https://www.avrupa.info.tr/tr/vize-serbestisi-diyalogu-6896>, (11.10.2019)

Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ortak-aciklamanin-tam-metni>, (13.08.2019)

Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-dolmabahceyi-de-10-maddeyi-de-elestirdi>, (13.08.2019)

Amerikanınsesi, <https://www.amerikaninsesi.com/a/kurt-sorunu-diye-birsey-yok/2680849.html>; (13.08.2019)

Avrupa Birliği ve Türkiye AB İlişkileri Almanlığı, 2015. https://www.ikv.org.tr/images/files/2015_Avrupa_Birligi_Turkiye_AB_iliskileri_Almanagi.pdf (06.11.2019)

Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri Almanlığı, 2014. [https://www.ikv.org.tr/images/files/IKV%20Yayin%20275_Turkiye-AB%20Almanak%202014\(1\).pdf](https://www.ikv.org.tr/images/files/IKV%20Yayin%20275_Turkiye-AB%20Almanak%202014(1).pdf) (06.11.2019)

Aydınlık, <https://www.aydinlik.com.tr/kose-yazilari/2016-aralik/turkiye-nin-dis-ticareti>, (16.08.2019)

Başbakan Davutoğlu - Merkel Ortak Basın Toplantısı /18 Ekim 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=wX9Q8y7w-3M>, (15.08.2019)

Başbakan Davutoğlu-Merkel Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=ey4zz3D0gMU>, (12.08.2019)

BBC, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150327_ic_guvenlik_paketi_kabul_ildi, (13.08.2019)

BBC, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150415_ap_ermen_i_karar_onay, (13.08.2019)

BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39450106>, (10.07.2019)

BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/incele/762/-turkiye-almanya-iliskileri-ve-turkiye'nin-ab-uyelik-sureci/#.Xcgmwuj7TIW>, (11.10.2019)

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya'da "Karlsruhe Gençlik Buluşması" Konuşması/10 Mayıs 2015, https://www.youtube.com/watch?v=UNB6o_-mhnE, (14.08.2019)

Daily Mail, <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2905307/One-million-people-prepare-march-Paris-terror-attacks.html>, (11.08.2019)

Davutoğlu-Merkel Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=ey4zz3D0gMU>, (11.08.2019)

T.C. Dışişleri Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html, (11.10.2019)

DMW(Uluslararası Diplomatlar Birliği), <http://www.dmwturkiye.org/sayfa.php?sayfa=51>, (05.07.2019)

DünyaBülteni, <https://www.dunyabulteni.net/politika/erdogan-alman-cumhurbaskanina-da-sert-cikti-h296671.html>, (04.08.2019)

Erdoğan - Rompuy - Barroso Ortak Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=NkUNoM27Mec>, (28.07.2019)

Erdoğan, Alman Dış Politika Cemiyeti Konuşması, <https://www.youtube.com/watch?v=GLTdpFsCT2s>, (26.07.2019)

Erdoğan, Brüksel Ziyareti Öncesi Basın Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=anzb3QbxyHA>, (25.07.2019)

Erdoğan, Köln konuşması, <https://www.youtube.com/watch?v=nxDosfUwAt0>, (07.08.2019)

Erdoğan, Tüpraş Tesisi Açılışı, <https://www.youtube.com/watch?v=m7HlmoPl2pU>, (10.08.2019)

Erdoğan'ın Berlin Buluşması, <https://www.youtube.com/watch?v=hgNOQIbj1oo>, (01.08.2019)

Erdoğan-Guelleh Ortak Basın Toplantısı,
<https://www.youtube.com/watch?v=XztjlZyU1z8>, (13.08.2019)

Erdoğan-Merkel Ortak Basın Toplantısı,
https://www.youtube.com/watch?v=GxI_ZAIvwQE, (26.07.2019)

Euronews, <https://tr.euronews.com/2014/02/06/tartismali-internet-yasasi-kabul-edildi->,
(01.08.219)

Euronews, <https://tr.euronews.com/2014/04/29/basbakan-erdogan-dan-almanya-cumhurbaskani-gauck-a-tepki>, (04.08.2019)

Euronews, <https://tr.euronews.com/2014/03/07/basbakanin-sosyal-medya-ile-ilgili-sozleri-tartisma-yaratti>, (03.08.2019)

European Parliament, <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014.html>, (08.0.2019)

Haberler.com, <https://www.haberler.com/basbakan-erdogan-bu-ulke-tankla-toplatufekle-5687866-haberi/> (02.08.2019)

HaberTürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/884628-entegre-olun-ama-asimile-olmayin>, (28.07.2019)

Habertürk, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/981362-almanya-turkiyeyi-nasil-dinledi>, (09.08.2019)

Habertürk, <https://www.haberturk.com/secim/secim2014/cumhurbaskanligi-secimi/yurtdisi>, (16.08.2019)

Hürriyet Daily News, <http://www.hurriyetdailynews.com/eu-and-turkey-are-bound-to-succeed-together-says-barroso-72276>, (09.08.2019)

Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/sedat-ergin-bayar-ve-inonuye-uzanan-ab-cizgisi-39118861>, (15.06.2019)

Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/entegre-olun-ama-asimile-olmayin-40744497>, (01.08.19)

Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogan-gezi-parki-mesaji-alinmistir-23505720>, (25.07.2019)

Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/baska-niyetiniz-varsa-bilelim-27352180>, (09.08.2019)

Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/israil-inki-can-oburleri-patlican-mi-26933397>, (09.08.2019)

Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-ab-iliskileri-43-yillik-seruven-102826>, (08.07.2019)

Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ap-secim-yarisinda-guclu-adaylardan-turkiye-ye-veto-26463134>, (05.08.2019)

İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/icerik_print.asp?id=281, (05.07.2019)

Mehmet Ali Birand, <http://www.milliyet.com.tr/-turkiye-nin-uyeligi-ne-avrupa-birligi-ne-ne-de-kendisine-yarar-saglar-/mehmet-ali-birand/guncel/yazardetayarsiv/25.02.2011/1356865/default.htm>, (22.07.2019)

Milliyet Arşiv, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/7UDFc2EowbrFKkxs2XEPTwx3D_x3D, (28.11.2018)

Milliyet Arşiv, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/y5x3biDBjWGA7fLNmIppCwx3D_x3D, (30.11.2018)

Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/1-mayis-nedir-ilk-ne-zaman-gundem-2052551/>, (05.08.2019)

Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/basbakan-erdogan-dan-tusiad-a-sen-git-istanbul-yerelhaber-19443/>, (02.08.2019)

NTV, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/152239.asp>, (12.07.2019)

Ruşen Çakır, <http://rusencakir.com/Alisiz-Alevilik-meselesi/2650/>, /14.08.2019)

Sözcü, <https://www.sozcu.com.tr/2014/gundem/john-kerry-ile-ne-gorusuldu-600083/>, (09.08.2019)

Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201511291019342581-ab-turkiye-zirve/>, (15.08.2019)

Sputnik, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201510241018564484-ab-ilerleme-raporu-turkiye-juncker-1kasim/>, (17.08.2019)

Statista, <https://www.statista.com/chart/6091/10-countries-host-over-half-the-worlds-refugees/>, (17.08.2019)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/_105.html, (03.07.2019)

TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/246_9_2014_0000_0199_0000/0008.pdf, (09.08.2019)

TBMM, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/basbakanlarimiz_genelkurul_konusmalari/basbakanlarimiz_cilt8.pdf, (12.07.2019)

TheGuardian,

<http://web.archive.org/web/20151004220022/http://www.theguardian.com/world/2015/jan/16/pregnant-istanbul-suicide-bomber-russian-citizen>, (11.08.2019)

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa, (08.07.2019)

Uzun İnce Bir Yol Belgeseli, <https://www.youtube.com/watch?v=aEQxU86PfS4>, (11.05.2019)

Yeni Şafak, <https://www.yenisafak.com/gundem/entegre-olun-asimile-olmayin-226740>, (27.07.2019)

YSK, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf>, (07.07.2019)

YSK, <http://www.ysk.gov.tr/tr/03-kasim-2002-xxii-donem-milletvekili-genel-secimi/3009>, (15.07.2019)

YSK, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007>, (07.07.2019)

YSK, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008>, (10.07.2019)